INTERVJU: DŽON LAJDON | KARAĐORĐEVIĆI: SAHRANA POSLEDNJEG KRALJA

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 RSD

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1168

23. maj 2013.

BORBA PROTIV KORUPCIJE I KOMENTARI

@Misko_CZ

DELTA HOLDING
otvara 250 novih radnih mesta

Za potrebe budućeg Hotela Crowne Plaza Beograd,
čija rekonstrukcija je u toku, Delta Holding raspisuje

KONKURS
za 250 radnih mesta

Detalji o uslovima konkursa nalaze se na web sajtu:
www.deltaholding.rs/posao/nbgp

Molimo Vas da prijavu sa biografijom i propratnim pismom,
sve na engleskom jeziku, pošaljete na e-mail adresu:
nbgp.poslovi@deltaholding.rs

DELTA HOLDING

CROWNE PLAZA®
BELGRADE

Od 2007. godine, Delta Holding je potpisnik i član Globalnog dogovora Ujedinjenih Nacija (UN Global Compact) i u skladu sa tim podržava i poštuje 10 osnovnih principa o ljudskim pravima, pravima radnika, očuvanja životne sredine i borbi protiv korupcije.

VREME

BROJ 1168
23. maj 2013.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

06 Zoom: Ljudi s četiri prsta

08 Pravosuđe:
Uloga retroaktivnosti u vršenju vlasti

10 Internet:
Tviteraš Miško na tajnom zadatku

14 Pet afera policije:
Mehanizam frakcijskih obračuna

18 Digitalna špijunaža (2):
Državno-privatno partnerstvo

20 Desničarska internacionala:
Ima neka tajna veza

22 Oplenac 2013:
Republikanska sahrana poslednjeg kralja

30 Snimanje "Ravne gore":
Sa prethodnicom kraljeve vojske

32 Nuspojave: Tajna dobrih krempita

33 Obrazovanje za XXI vek:
I roditelji se pitaju

41 Lisica i ždral: Preračun kod OK korala

42 Ljudi i vreme

KULTURA

44 Intervju: Džon Lajdon

50 Knjige: „Novi val i filozofija" –
Bruno Ćurko i Ivana Greguric

52 Film: Veliki Getsbi

54 Izložba: Ah, te cipele!

56 Četvrt veka bez Četa Bejkera:
Truba i ožiljci

58 Reč o delu: Koncert Depeche Mode

59 TV manijak: TV Pačir

SVET

60 Prvi život Angele Merkel:
Kad je kancelarka bila omladinka

64 Španija: Socijalna kriza –
Milioni bez posla i bez nade

66 Sukobi na Bliskom istoku:
Sveti ratnici i njihove žrtve

MOZAIK

68 Slučaj Anđeline Džoli:
Bogatstvo, bolest i monopol

72 Vlast i diskiminacija: Nema leka za patnju

76 Moj muški život: Pizdun

77 Pošta

78 Vreme uživanja: Tezga

Godinu dana od promene vlasti u Srbiji izgleda da se na jednom nivou ništa nije promenilo: unutrašnji rat u "bezbednosnim strukturama" neprestano traje i služi bilo kao diverzija, bilo za sticanje novih političkih poena. Na ovom mestu dajemo neke od najzvučnijih "afera" koje su potresale medijsku Srbiju poslednjih meseci

PIŠE: SLOBODAN GEORGIJEV

Autori nove biografije Angele Merkel nisu ni želeli da glume neutralnost – od korice do korice tekst je intoniran zaverenički, a proklamovani cilj je raskrinkavanje tamne istočnonemačke prošlosti najmoćnije žene sveta

PIŠE: NEMANJA RUJEVIĆ

Za Anđelinu Džoli i njene istupe u javnosti to je uobičajeno, ali za teme koje se odnose na kancer i njegovu preventivu, sasvim je neobično

PIŠU: JOVANA GLIGORIJEVIĆ I JASMINA LAZIĆ

Na naslovnoj strani: Miroslav Mišković
Fotografija: Milovan Milenković

Tornado koji je 21. maja pogodio gradić Mor u Sjedinjenim Američkim Državama kretao se brzinom većom od 300 kilometara na sat. Sravnio je sa zemljom čitave kvartove, direktno pogodio jednu osnovnu školu i za sobom ostavio 24 žrtve, među kojima su i deca.
FOTO: Džin Blevins/ Reuters

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 23. 5. 2013 — 29. 5. 2013.

22/05/13 *http://www.meteos.rs*

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	14 16	10 21	12 24	14 22	14 26	14 25	15 27
Vojvodina	12 14	8 20	10 23	11 20	12 25	12 24	14 27
centralna i južna Srbija	10 29	14 31	16 30	16 29	14 27	12 26	14 28

Pretežno nepovoljna biometeorološka situacija usloviće blaže tegobe kod meteoropata i hroničnih bolesnika. U petak se osetljivim osobama ne preporučuje duže zadržavanje na suncu u najtoplijem delu dana usled veće opasnosti od toplotnog udara.

Famoso café pizzeria
Braće Ribnikar 65, Novi Sad

ZORAN STANOJEVIĆ

Otvaranje mobilnog

Tokom nedavnog boravka srpske delegacije u Silicijumskoj dolini jedno od većih iznenađenja bilo je da kompanija Intel proizvodi mobilne telefone. Nije to bilo neobično niti nelogično u slučaju najprestižnijeg proizvođača kompjuterskih čipova, nego ljudi za to jednostavno nisu znali. Nikada im niko nije ponudio da kupe Intelov telefon.

Zapravo, danas nije jasno da li je telefon Intelov, HTC-ov, Eplov, Samsungov, Nokijin ili Blekberi, ili je Ios, Vindovs ili Android, da ne nabrajamo redom sve operativne sisteme koji se u aparate ugrađuju. Kod biranja telefona prevashodno se opredeljujemo za njegov softver (mada ni dizajn nije nebitan) dok je hardver u drugom planu. Tako Blekberi može da napravi izvrstan aparat i da to ne proizvede odgovarajući efekat jer se kupci pitaju kojim aplikacijama će da ga pune, budući da koristi sopstveni operativni sistem. Slično je i sa Vindovs RT operativnim sistemom za mobilne telefone i tablete, konceptom u dobroj meri prepisanom od Epla samo sa šest godina zakašnjenja, najmanje.

Svojevremeno je pravu revoluciju u računarskom svetu izazvala pojava Linuksa, besplatnog operativnog sistema, otvorenog za doradu, prema potrebama korisnika. Nešto slično sada se pojavljuje i u slučaju mobilnih telefona. Kompanija Mozila napravila je Fajerfoks operativni sistem za mobilne uređaje koji bi, za sada samo teoretski, mogao da se instalira na svakom aparatu. U Srbiji su ušli u saradnju sa Telenorom i uskoro će početi da nude sopstvene aparate sa softverom otvorenog koda, što se do sada u mobilnoj telefoniji nije radilo.

Ako sve ostane na tome da smo dobili još jedan operativni sistem koji se instalira na posebne aparate, onda to neće zavredeti naročitu pažnju. Ali ako se izbore da se Fajerfoks može ugraditi na bilo koji aparat čiji proizvođač nema sopstveni softver, a takvi su svi sem Epla i Blekberija, onda smo na pragu nečeg novog. A to je da se pri kupovini opredeljujemo za uređaj i da onda u njega ugrađujemo softver koji nam se sviđa, baš kao što to činimo sa kućnim računarom ili laptopom.

Šanse da se tako nešto desi za sada su male. Tržište je podeljeno između nekoliko velikih igrača i trenutno se vodi borba da se sa njega izbace oni koji su se nedovoljno brzo menjali, poput Nokije i Blekberija, dok se u svetu operativnih sistema Majkrosoft bori za život. Ali kada budete čuli da je neko ishakovao mobilni telefon i u njega stavio drugačiji operativni sistem koji vam omogućuje da ubacujete besplatnu muziku i aplikacije sa interneta, znajte da se svet mobilne telefonije i tableta bespovratno promenio, baš kao što su internet menjali Linuks i Napster.

PROAKTIVNOST

Ako zanemarimo proaktivnu prevarantsku ulogu oglašavanja jogurta, dnevnih i noćnih krema za unapređenje lepote ili bar uklanjanje bubuljica, bolji krvotok, život, lepotu i blistav ten, unapređenje karaktera, javnog nastupa, pronalaženja posla, čak i sistema javnog informisanja, novogovorski pojam proaktivnosti znači i dalekovidost, pravovremenost, obazrivost, vizionarstvo... Ukratko, proaktivan je isto što i pažljiv, oprezan, pronicljiv, opažajući, pametan, mudar itd, itsl. Pa ko to ne bi voleo, iako je isto što i starogovorsko gatanje, vračanje, prognoziranje, preventivno delovanje, futurizam, magija, bacanje čini, preventiva, predostrožnost...

Ukratko, spremni smo na sve i ništa nas ne sme iznenaditi. Osim kiše, života i smrti.

Osnovni izvor novogovora, engleski jezik svih fela, kaže da je proaktivnost priprema za mešanje u ili kontrolu nekog očekivanog zbivanja ili situacije, naročito ako se radi o lošoj ili teškoj prognozi. Pisac prvog rečnika novogovora, Džordž Orvel, možda je znao za tu reč, jer se pojavila nekako tridesetih godina, u vreme pre no što će se on kao novinar upustiti u avanturu svedočenja o Španskom građanskom ratu. Kao da ga nije bilo, današnji rečnici će vam objašnjavati kako je proaktivno delovanje usmereno na izazivanje promene zbivanja umesto da se na njih reaguje kad se dese, što je *reaktivno* – i zanimljiva asocijacija na prevođenje prirodnih zakona u društvenu sferu. Proaktivno je delovanje unapred u očekivanju pojave novog u obliku problema, ljudskih potreba ili neželjenih promena. Na primer, *proactive steps to prevent terrorism* – u šta valjda treba uračunati i preventivne ratove u Iraku, Avganistanu, Libiji i gde god zatreba, bez obzira na to koliko će se potom terorizma pojaviti tamo gde ga nije bilo i, neplanirano ali prihvatljivo, u zemljama koje taj proaktivni globalni antiteroristički rat vode.

U tom svetlu ironično zvuče novogovorski primeri proaktivnosti kao istraživanja stavova potrošača kako bi neka firma unapredila svoje usluge, ili da je proaktivni postupak gradskih vlasti zapošljavanje više policajaca u borbi protiv kriminala. Na istom primeru, suprotnost proaktivnom je polupečen, brzoplet, nesmotren, kratkovid... I neoprezan, nepažljiv. A iznenađen?

Veliki jezički brat kaže da proaktivnost znači delovanje protiv predviđenih događaja, istraživanje i uređivanje sistema zarad lakšeg života za sve.

Za sve nas. A šta biva s njima?

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Ljudi s četiri prsta: Vesna Pešić, Predrag Danilović, plus Manojlo Vukotić i svi mi ostali, iznenađeni i uvređeni

Kao kompliment doživljavam izjavu Vesne Pešić da se "strašno iznenadi" kad pročita "Vreme". Ja, na primer, imam drugi problem: ništa me u srpskim medijima ne može iznenaditi; sve na isti kalup napravljeno dodvoravanje najnovijoj srpskoj političkoj misli

DIVERZIJA: KAKO SMO OKRENULI ĆURAK NAOPAKO?

Vesna Pešić, slobodna, napokon, od svake partijske stege, gostujući u emisiji B92 "Hoću da znam" navela je krajem prošle nedelje da razni centri moći pokušavaju da spreče primenu i realizaciju sporazuma koji su parafirali Beograd i Priština. "Ima više centara moći koji pružaju otpor i koji se tome protive, a jedna od najuticajnijih je crkva", kaže Pešićka.

Još jednom se složila s novootkrivenim predvodnikom građanističke Srbije, Aleksandrom Vučićem, koji je nekako u isto vreme potvrdio da protiv njega i njegove politike postoji snažan otpor, mada crkvu nije pominjao, valjda zato što je još nakađen tamjanom i uflekan sečenjem slavskih kolača i ljubljenjem popovskih ruku.

Crkvu je, ovaj put, ostavio Vesni Pešić, koja je uspela u pomenutoj emisiji, bog je dao brzu na jeziku, da poveže popa, popadije i "Vreme".

Gospođa je izjavila: "Naša država nikada nije imala snagu da se odvoji od crkve, jer je političari koriste da bi preko nje sticali rejting, a crkva s druge strane na taj način ima uticaj na državne odluke. Dakle, iz crkve dolaze veliki pritisci protiv briselskog sporazuma, ali i od nekih stranaka, pa čak i od jednog dela liberalne inteligencije i predstavnika građanskog novinarstva. Ja se strašno iznenadim kad pročitam list 'Vreme' i uvodnik Dragoljuba Žarkovića zašto ne treba da uđemo u EU", rekla je Vesna Pešić.

Pun sam razumevanja: trijumviratu na vlasti potrebna je zbilja ozbiljna, masivna i studiozna kampanja da bi se opravdao onoliki politički zaokret. U takvim stvarima dobro dođe i neki arhineprijatelj, Miroslav Mišković, na primer, i svaki prijatelj, na primer Vesna Pešić.

Povod ovom tekstu je deo iz intervjua koji je Vučić dao "Politici" i u kome je, između ostalog, rekao: "Danas ja moram da trpim zbog napada Miškovića po različitim novinama, od toga da slušam da mi je otac Fahri Musliu ili Fadilj Murići, ili ne znam kako se već zove, do različitih drugih stvari. I to sve plaća Miroslav Mišković, a plaćaju i neki drugi, neki iz opozicije, neki iz Vlade. I misle da ja to ne znam." Pun sam razumevanja prema okolnosti da je taj intervju objavljen u danu Vučićeve posete severnom Kosovu, ali bih ipak rekao da je to preterivanje ili, opreznije rečeno, preterana osetljivost na jedva vidljive kritike Vučićeve politike, pa nije baš najjasnije šta to on "mora da trpi". To dugoročno ne biva – ni s parama ni sa vlašću.

Ako izuzmemo opoziciju koje gotovo i nema i kojoj je u opisu posla da ne bude na Vučićevoj strani, ispada da Vučić trpi zbog Miškovića (očekivano) i "nekih iz Vlade" (neočekivano). Da li to znači da će Mišković biti uskraćen za mogućnost da se brani sa slobode i da će uskoro biti vanrednih izbora?

Ali, manimo se ozbiljnih tema i pogledajmo ulogu "Vremena" u aktuelnoj kontrarevoluciji. Ono što Vučić pametno nije uradio, uradila je Vesna Pešić identifikujući "Vreme" i glavnog urednika ovog nedeljnika kao kočničare evropskih integracija. Bože, baš sam se obradovao. Decenijama unazad sve je bilo obrnuto.

Kao kompliment doživljavam onaj deo Pešićkine izjave da se "strašno iznenadi" kad pročita "Vreme." Ja, na primer, imam drugi problem: ništa me u srpskim medijima ne može iznenaditi, sve na isti kalup napravljeno dodvoravanje najnovijoj srpskoj političkoj misli, plus doušničko novinarstvo o hapšenjima. Tamo gde svi u iste diple duvaju, nema muzike. Eventualno, neka himnička pesma. Vesna Pešić, jedna od horistikinja "dipla benda", osim iznenađenja što neko misli i malo dublje i dalje, tvrdi još da je ova redakcija protiv ulaska u EU samo zato što izražava sumnje u sledeće stvari:

Foto: FoNet

kapacitet i dobre namere ljudi koji nas tamo vode; održivost rešenjâ na koja pristaju pred ultimatumima jače strane u pregovorima i ultimatumom ekonomskog imperativa i, na kraju i najvažnije, postavljamo pitanje da li će Evropa biti ista kao ova u koju smo udarnički krenuli i da li ovi vaši a naši znaju gde nas vode.

Ako to nisu pitanja za javnu raspravu, onda svi da odemo u crkvu i da se tamo pomolimo.

ARTISTI I MODELI: DANILOVIĆ I REAGOVANJA

Dogodilo se nešto neobično. Povodom mog teksta u "Blicu" o "slučaju Danilović", na adresu "Vremena" je stiglo pismo izvesnog Marka Radoševića koji, između ostalog, piše: "Gospodine Žarkoviću, vaš tekst u 'Blicu' je sramota našeg novinarstva, a vi ste svesno ili ne, deo toga. Ne želim da komentarišem izjave političara i vaš osvrt na iste, ali navodi koje koristite povezujući celu priču sa Danilovićem su u najmanju ruku neprofesionalni. Svima nam poznata Nada Macura je istog jutra dala izjavu koja govori nešto sasvim suprotno. Da li ona laže? Da li ona svoje kolege namerno ostavlja na vetrometini raznih nasilnika da im prete? Danilović je dao izjavu policiji, a porodica je izdala demanti svakog od argumenata na kojima vi bazirate vaše pisanje (barem onaj sportski deo teksta na koji želim da se fokusiram). Postavlja se pitanje – odakle vama informacije i navodi kojima se obraćate vašim čitaocima? Da li ste samo 'prepričali' pisanja u drugim medijima? Da li ste se možda zapitali da li je sve to istina? Da li ste proverili te tvrdnje? Ili je to samo jedan začarani krug u kome se ne zna gde je glava a gde rep pa svako od vas može da piše šta hoće pozivajući se na 'neke' izvore? I vi obučavate mlade ljude da postanu ozbiljni novinari..."

Izgleda da sam pogrešio preuzimajući nekritički slabo proverljive vesti da je Danilović pretio ekipi Hitne pomoći, ali to je bio sporedni deo mog teksta, a glavni je bio onaj o kome Radošević neće da sudi a odnosi se na politički ugao skandala. Napisao sam:

"Šta rade i šta kraj bolničke postelje Predraga Danilovića, povređenog u kafanskoj tuči u kojoj je učestvovao, poručuju Ivica Dačić, premijer i ministar unutrašnjih poslova, Aleksandar Vučić, prvi potpredsednik Vlade, i Alisa Marić, ministarka sporta? Dačić zabašuruje stvar i govori kako je sve to posledica ´tradicionalne srpske svađe među prijateljima´, dakle, ništa strašno – već: a) tradicionalno; b) srpski; c) prijateljski i d) kafansku tuču noževima, flašama i čašama proglašava za svađu. Mašala, zbog učešća u takvim stvarima ide se na robiju. Naređeni Danilović pretio je i radnicima Hitne pomoći da će da ode u kola po pištolj i sve da ih pobije, a onda je u skladu s ´uličnom omertom´ odbio da ispriča šta se dogodilo u lušatijsko doba u periferskoj kafani.

Ali, na naše političare to nije ostavilo neki utisak. Kraj uzglavlja izbodenog Danilovića pojavila se i ministarka sporta (i omladine valjda) i ´u ime srpskog sporta, čiji je Saša Danilović istaknuti predstavnik, poželela mu brz oporavak´. Gospođo draga, pa nije Danilović iščašio rame zakucavajući ´trojku´, već se bavio sasvim drugim sportom o kome organima istrage neće ništa da kaže izbegavajući, možda, da optuži i samog sebe zbog učešća u ´prijateljskoj svađi´ iz koje srpska omladina može puno toga da nauči o tradiciji i prijateljstvu.

Pojavio se tu i neizbežni Aleksandar Vučić, koji je dvadesetak minuta ćaskao sa Danilovićem, ovaj se čak i šalio, pa pretpostavljam da se i Vučić šalio, ali je đavo odneo šalu kad se u to umešao i Bog. Jer, navodno je Vučić rekao da je Danilovića pogledao Bog, a ovaj mu je odgovorio da mu to nije prvi put.

Ostaje nejasno u kojim prethodnim situacijama je Bog pogledavao na Danilovića, ali, kako istrage neće biti ni u ovom slučaju, što bismo se baktali lanjskim snegovima?

Sportisti i političari, ma kako to otrcano zvučalo, treba da budu primer u vaspitnom procesu mladih ljudi. Iz ovog događaja naučili su važnu lekciju – ako je Bog na njihovoj strani, ne može im ni nož ništa."

Gospodine Radoševiću, nemojte se ljutiti. Što je meni teško da vas iznenadim kad već izenađujem Vesnu Pešić.

ODLAZAK LEGENDE: NASPAVAJ SE, MANJO!

Manojlo Manjo Vukotić, u svakom smislu legendarni urednik beogradske štampe, podneo je ostavku i ona je prihvaćena na sednici Nadzornog odbora "Večernjih novosti". Možete vi čitaoci misliti o njemu šta god hoćete. Ni ja u pojedinim trenucima njegove dugovečne karijere nisam sve najbolje mislio. Ali, uvek sam bio pun opravdanja. Nije lako voditi tolike ljude kroz ovoliku medijsku vukojebinu i voditi ih godinama između vrana i gavranova maskiranih čas u političare, čas u tajkune. Broj kompromisa koje jedan glavni urednik visokotiražnih dnevnih novine napravi prevazilazi svaki matematički obrazac. Ustaneš rano ujutro i nikad ne legneš.

Elem, u legendu odlazi ova slika: ustaje Manjo i izlazi sa te sednice posle koje ga više nema, a u redakcijskim holovima ispraća ga špalir novinara koji mu aplaudiraju. Najzad će moći da se blaženo naspava. ¶

Uloga retroaktivno

Bespoštedna borba protiv bespoštedne korupcije jasno krši Ustav i načela krivičnog prava; sve danas izbrisane zloupotrebe službenog položaja prekvalifikuju se u novopropisana krivična dela koja nisu postojala u vreme kad su ih okrivljeni, optuženi ili već osuđeni, navodno, počinili

Nema u Srbiji pravne države niti vladavine prava čak ni u slučajevima razvikanima: od prije nekoliko dana osuđenih "stečajaca" Gorana Kljajevića i Slobodana Radulovića i drugih (gdje je njih 16 osuđeno, a 18 oslobođeno), do neki dan optuženog Miroslava Miškovića i ostalih, kao i Bogoljuba Karića, Stanka Caneta Subotića i još nekoliko hiljada optuženih za zloupotrebu službenog položaja za koje javnost i ne zna...

Ista ta javnost, pak, u nepoznavanju onoga što za "široke narodne mase" znači pravna država i vladavina prava može uživati u činjenici da je neki tajkun ili netko tko je simbol propasti posljednjih desetljeća osuđen ili optužen, ali način na koji to sudovi i tužilaštva rade u ovom trenutku znači da smo još nesigurniji nego što smo bili do jučer i da osnovni postulat krivičnog prava (a samo o tom segmentu je ovdje riječ) – zabranu retroaktivnosti primjene zakona – ova država više ne poštuje.

KAUČUK IDE DALJE

Evo o čemu se radi: nakon silnih evropskih kritika o "kaučuk normi", krivičnom djelu zloupotrebe službenog položaja, još bivše vlasti (ministarka Snežana Malović i njeni) odlučili su da tu ipak unesu nekog reda, pa su to krivično djelo praktično ukinuli, a umjesto njega u brzometnoj proceduri propisali konkretnija krivična djela.

Problem je, međutim, u tome što se na stotine krivičnih postupaka – istražnih rješenja, optužnica, pa i presuda (čemu svjedoči slučaj "stečajaca") mora uskladiti s promjenama zakonodavstva. Tako je Republičko javno tužilaštvo, s potpisom tužiteljke Zagorke Dolovac početkom aprila ove godine izdalo obavezno uputstvo u kojem kaže da, imajući u vidu da

sti u vršenju vlasti

SLUČAJEVI: Hapšenje Miroslava Miškovića i presuda Goranu Kljajeviću

Foto: Vreme

izmjene Krivičnog zakona – koje se odnose na zloupotrebu službenog položaja, koja više ne postoji, a umjesto tog djela su propisana nova krivična djela – stupa na snagu 15. aprila ove godine, tužilaštva ima da prekvalificiraju dosadašnje optužnice i druge akte.

Tamo gdje je postojala zloupotreba službenog položaja, pa se sad tu pojavljuje odgovorno lice (vidi okvir), valja "sagledati postojanje pravnog kontinuiteta", pa dotičnoga osumnjičiti ili optužiti za neko od novopropisanih. Ima tu još detalja o promjeni kvalifikacije, ali ovaj je sasvim sigurno najvažniji: naš Ustav Srbije u svoje je temeljne odredbe unio i onu "Nullum crimen sine lege", odnosno da nema krivičnog djela ako ono nije bilo propisano važećim, ovdje krivičnim, zakonom u vrijeme kad je navodno počinjeno. A to ovdje znači: protuustavno retroaktivno (unazad) primjenjujemo nove zakonske odredbe.

Istina je da smo na hiljade ljudi privodili i optuživali zbog zloupotrebe službenog položaja proteklih godina, ali – to je djelo u međuvremenu izbrisano iz Krivičnog zakona i zamijenjeno drugim, konkretnijim krivičnim djelima.

POGREŠNO TUMAČENJE

Evo i konkretnog primjera: advokat Vladimir Horovic, koji je jedan od advokata u postupku "stečajcima" (C market, Slobodan Radulović) kaže za "Vreme" da, s obzirom na to da nakon prošlotjedne objave presude još uvijek nemaju transkripte usmeno objavljene presude Specijalnog suda, ne može sasvim konkretno govoriti o cijelom predmetu, ali da je jasno jedno: da je tek u toku iznošenja završnih riječi obrane na snagu stupio izmijenjeni KZ, te da je sud bio u situaciji da donese presudu o optužnici s pravnom kvalifikacijom krivičnog djela koje »

Službeni, odgovorni, vlasnici

Službeno lice je ono koje ima funkcije u državnim ili javnim poduzećima (uključujući ministre), a odgovorno lice radi u privrednim poduzećima ili akcionarskim društvima; u ovim drugima ne postoji zloupotreba službenog položaja – što jest evropska praksa – već se neka krivična radnja može kvalificirati na drugačiji način, na primjer primjenom postojećeg krivičnog djela zloupotrebe ovlaštenja u privredi, ili još nekim propisanim konkretnim krivičnim djelom.

Kad je o vlasnicima riječ, oni za zloupotrebu službenog ovlaštenja ne mogu odgovarati, osim ako nisu u svom poduzeću na nekoj izvršnoj funkciji. Osim toga, vlasnici firmi ne mogu odgovarati za bilo kakvu stečenu korist, već samo protupravnu.

Tviteraš Miško na tajnom zadatku

Biznismen, patriota, uvoznik i distributer, telom u zatvoru, duhom na Tviteru, glavom i bradom iz Centralnog zatvora komentariše u duhu Alana Forda: "Tko hapsi, vrijedi. Tko ne hapsi, ne vrijedi" i "Bolje ceo život bogat i na slobodi, nego ceo život bogat i četiri meseca u pritvoru"

Tvitovi osobe koja se predstavlja kao Miroslav Mišković u robijaškom prugastom odelu, osvanuli su krajem marta. Tviteraško ime mu je twitter/misko_cz, i duhovito promišlja "svoju" poziciju u pritvoru, Kosovu, Emiratima, a najviše voli da komentariše Aleka ("Majko draga, pa ništa nije hladno kao daska od wc šolje. Možda Vučićev pogled"). Sredinom maja mu je poručio: "Čekaj polako, bre, pa ne mogu svi unutra!!! Alek, pa gde na ovu vrućinu da dovodiš Galeniku u CZ?"

Osamnaestog aprila Miško je tvitnuo: "Na današnji dan: Srbija će potpisati u Briselu. Umro je Darvin. Održan prvi bostonski maraton. A Miško – 129. dan u pritvoru." Vlastima je poručivao: "Zovnite me slobodno ako treba pomoć u Briselu, bar ja znam da trgujem! Samo moram da znam unapred: kupujemo ili prodajemo?", a priznao je da se "slabo razume u politiku" i da mu nije jasno "Ako mali Aca potpiše, je li on onda heroj ili izdajnik?". Jutro posle potpisivanja sporazuma, Miško se budi i muči ga jedna misao: "Sad kad smo priznali Kosovo, kad ćemo priznati da smo priznali Kosovo?" Ali, posao je za njega iznad svega: "Ja sam za biznis: u Prištini napraviti aukciju Dačićevog penkala kojim je potpisao. U Beogradu Tačijevog."

Kaže da su ga mnogi savetovali da biznis preseli u London i pita se što mu niko ne reče da se preseli u Ujedinjene Arapske Emirate? Miško tvrdi da je "sve dobro dok se šeiku ne dopadne Hram Sv. Save ili Patrijaršija", a ako mu zapadnu za oko, neće se iznenaditi ako ti objekti iznenada promene namenu. I daje besplatan poslovni savet: "Treba pratiti gde se kreće i šta radi Brat Šeik. Sigurno ima nešto dobro za posao, a što on neće kupiti. Jesu li investitorima iz inozemstva rekli da mogu da zaglave robiju zbog profita i kamate? Strahujem za brata, brata iz Emirata. Ima već 10 dana kako ništa nismo prodali nekom od šeika. Propašćemo."

Autoironiše o zatvorskom doručku: "Završio doručak. Kobaja Yuhor Jagodina, hleb od Danubius NoviSad. Grickam *Jumbogrickalice*. Reklamiram, a?", i o finansiranju stranaka: "Nešto mislim, ako sam ja ovde, ko finansira stranke u Srbiji? Pa pocrkaće od gladi, jadni :(."

Miško piše o cimerima i konstatuje "izađe Uroš, izađe Bogdanović, ostadosmo samo mi tajkuni". Poručuje Mariji DS da mu pošalje mirisne sveće. Gleda kviz "Slagalica" i traži najdužu reč: "svemiskočikapamti". Boji se da mu ne dođe Dulić u ćeliju, dosta mu je Subotičana: "Sećam se kako se Jožef čudio šta je sve moje u Srbiji, a ja kad sam bio u Las Vegasu, nisam mogao sebi da dođem od natpisa ´Casino´ svuda." U ime pritvorenika i zatvorenika CZ, odeljenja Hajat, apeluje na "Vaš zdrav razum, da ukoliko budete zatvarali Mrkonjića, da to bude Zabela". "Prva deoba ćelije bila je sa Kasom, sad se tresem ko će doći za cimera. Samo da ne bude Mrkonjić, onda moram na gornji krevet."

Ne razume zašto je pritvoren, kaže da su ga mangupi oteli 2001. zbog para. "To razumem. Šta ovi rade, ništa ne razumem." Tačno četiri meseca od pritvaranja kaže da se navikava i čeka

je – stavljeno van snage i brisano iz KZ-a!

"Smatram da je ovo Obavezno uputstvo pogrešno tumačenje propisa, ali Tužilaštvo jeste ovlašćeno da tumači propise kako ono misli. Međutim, sud je taj koji treba da primeni zakon i sud ne može i ne sme sebi dozvoliti prihvatanje obaveznih uputstava koja se odnose samo na javna tužilaštva, dakle, na jednu stranu u postupku", kaže advokat Horovic.

Po njemu – ali i drugim advokatima i nekim pravnim teoretičarima – u slučaju "stečajaca" ishod je mogao biti samo oslobađanje od optužbe zato što krivično djelo za koje su bili optuženi više nije krivično djelo; ono zbog čega su dospjeli pod udar pravosuđa više nije u zakonu, propisana su nova djela – nova i drugačija određenja djela i svojstva odgovornih lica – u odnosu na vrijeme kada su bili optuženi i kad je djelo navodno bilo izvršeno.

Da li je moguća teorija da se novo krivično djelo može primijeniti na optužene, zato što je kazna blaža nego ono prethodno propisano? Advokat Horovic je jasan: nije moguće prekvalificirati djelo, zato što novopropisana djela nisu bila predviđena kao krivična djela u vrijeme kad je okrivljeni navodno djelovao, dakle, u vrijeme izvršenja.

Tu će, vjerojatno, uletjeti sljedbenici bivšeg državnog sekretara za pravosuđe Slobodana Homena koji je poodavno najavio "usklađivanja" u – tako to ispada – zakonskoj terminologiji, ali je činjenica da ni oni koji su godinama pod udarom zloupotrebe službenog položaja – pa i upravo presuđeni "stečajci" – niti ovi noviji, ne bi, ako jesmo pravna država, smjeli odgovarati za nešto što više nije krivično djelo, ali su nadležni akrobacijama "premostili" i istrage i optužnice i Ustav i pravnu državu i, na kraju krajeva, jedno od osnovnih pravila krivičnog prava: nema krivičnog djela ako ono u vrijeme (navodnog) počinjenja nije bilo propisano zakonom.

Advokat Zdenko Tomanović je vjerojatno u pravu kad je rekao: "Ishitreno podizanje neosnovane optužnice protiv Miroslava Miškovića i njegovo pritvaranje

SAJBER JUNACI: m. Mišković i A. Vučić
Foto: Vreme

tužioca da nađe neki dokaz, "al pre će zlatno runo naći". Kaže da ga zezaju cimeri da je kriv za sve – situaciju u Srbijagasu, za sušu i sneg, a čeka optužnicu i za poplave, uragane i frizuru Ivana Tasovca. "Kažu, novi zakon oslobađa Miškovića. Ne uzdam se ja u njihov zakon nego u to što nisam kriv. Inače bi me osudili odavno."

Miško se brine zašto se "ne javljaju ovi iz Privrednika, da li postoje, da nisu ukinuti". Misli da Beku pakuju tender, ali nema dokaze, i boji se da ga on (Beko) više ne voli. Ima kritička zapažanja o televizijskom programu kad spominje razgovor "Vučka i Vučka" na TV Pinku i tvrdnjama istog da mediji vode kampanju protiv njega: "Ma da, ubiše se novine od napada na Acu. Više se pisalo protiv Slobe dok je bio na vrhuncu snage nego protiv današnje vlasti."

Izgleda da Miška zabavlja Mlađan Dinkić ("Gledamo Dinkića u emisiji kod Ćosića, i slažemo se da kad se neko bavi stand up komedijom, treba da stoji. On sedi.") i Vesna Pešić ("Priznajem, padnem od smeha kad čujem ovo Nikson, Čercil, De Gol."), a tim povodom poručuje Najevorpljaninu Aleku: "A u grobu se prevrću Đinđić, Stambolić, Žika Kovačević, Miladin Životić."

Miško kaže da se zgotivio sam sa stražarom, obećao mu neke popuste u Belvilu. "Baš mi se sviđa taj izraz 'zgotivio'. To se ovde često koristi, ja čuo od Kolesara." Osim što šetaju, zatvorenici se klade na rekonstrukciju vlade – šanse da Vučić ostavi Ivicu za premijera su oko 50%, a šanse da ga smeni su 100%. Upoređuje "druga Tomu" sa Titom, koji je igrao i sa Istokom i sa Zapadom, s tim što primećuje da Izrael i Palestina ne mogu u istom danu.

O mentalitetu Srba razmišlja ovako: "Poznavajući Srbe, ako bi na referendumu bilo pitanje Da li ste za Kosovo ili da Mišković ostane u pritvoru, svi bi bili za ovo drugo." I konstatuje da sve što ima veze s njim je političko pitanja. "Pa i moj tviter nalog."

Sluti povratak devedesetih: "Sanjao sam noćas da Velja i Mrka otvaraju deonicu autoputa. Toma seče traku, Alek drži ono jastuče. A put Karlobag–Ogulin–Virovitica... Večeras treba da stavim telefon na punjenje. Bojim se da ga ne pronađu, skače mi adrenalin kao devedesetih."

Tviteraš Miško je na tajnom zadatku, obavešteni krugovi pokušavaju da utvrde njegov pravi identitet, za sada zalud.

PRIREDIO: A. Ć.

zbog njegovog navodnog bekstva nije rezultat istrage i postojećih dokaza, nego udvaranja lošijeg dela pravosuđa novoj političkoj eliti koja to verovatno i ne traži" (agencija Beta), iako je zanimljiva opaska o političkoj eliti koja "to verovatno i ne traži"; to govori o političkoj eliti uopće u bespoštednoj borbi protiv korupcije koju tako bespoštedno vodi Aleksandar Vučić!

Kakva god optužnica i protiv Miškovića bila – a javnost još ne zna njene točne navode – činjenica je da je sve krenulo od zloupotrebe službenog položaja koja više ne postoji, da je nakon šest mjeseci pritvora on optužen upravo za tu nepostojeću zloupotrebu, a tužilaštvo će već – po Uputstvu Zagorke Dolovac – sve to uskladiti sa nakaradnim shvaćanjem pravne države do 1. jula. Kao i u ostalim stotinama slučajeva, zanemarujući istu tu pravnu državu.

POKRIVENI PRITVORI

Treba se tu na još nešto osvrnuti: na pritvor koji redovno prati takve slučajeve. Imamo presude iz Strasbura, dug države prema brojnima nezakonito pritvorenima, imamo pritvor koji je postao zamjena za kaznu. Kao što su onomad vlasti (Vojislava Koštunice) hapsili "stečajca" Gorana Kljajevića pred kamerama i kao što je danas u njegovoj prvostepenoj presudi uglavnom "pokriven pritvor", tako i Miškoviću kažu da je "u pržunu" zbog mogućeg bijega, iako je – za razliku od Kljajevića "stečajca", na primjer, koji osim porodičnog stana nikakvu imovinu nema – čak i "Ceca-nanognica" ne pritvor, već kaznu izdržala u Arkana-dvorima?

Pritvor je, svakako, posebna priča. Silne nam kritike iz evropskih institucija stižu zbog strašnog stanja u pritvorima i zatvorima. Kad netko tamo "zaglavi", ima pravo na naknadu štete (onoliki su se iz "Sablje" ovajdili!), ali je činjenica da nije – kako upozorava advokat Horovic – predviđena obaveza države da plati štetu zbog neosnovanog krivičnog gonjenja, a ona je nemjerljivo veća od "brojanja" pritvorskih dana. I to je jedna od stvari u kojima »

Tvorci livnica

Među osmoricom uhapšenih 18. maja ujutru u aferi "Galenika" nalazio se i Miodrag Jeremić, suvlasnik Umetničke livnice "Jeremić" DOO iz Vrčina. Na teret 44-godišnjeg Jeremića stavlja se da je tokom 2009. "Galenici" bez procedure javne nabavke prodao 11 skulptura po "naduvanoj" ceni od oko dva miliona evra. Jedna od njih, plaćena 650.000 evra, po rečima tužioca za organizovani kriminal Miljka Radisavljevića, nikada nije ni napustila skladište livnice "jer je procenjeno da nema nikakvu umetničku vrednost". Sreten Radović, jedan od skulptora, javnosti je poznat kao autor "Večne vatre", spomenik-obeliska na beogradskom Ušću iz 2000. godine, ali i kao tvorac voštane figure tenisera Novaka Đokovića za muzej u Jagodini, koja je izazvala podsmehe u javnosti zbog izrazitog vizuelnog odstupanja "voštanog" od "pravog" Đokovića.

UZORAK: Jedna od skulptura u dvorištu "Galenike"
Foto: Vreme

Zanimljivo je pratiti poslovni uspeh Umetničke livnice (UL) "Jeremić", možda jednako zanimljivo kao i posmatranje umnožavanja pa gašenja mnogobrojnih firmi maltene istih naziva od 2009. do danas, prijavljenih na istoj adresi u Vrčinu. Prema podacima Agencije za privredne registre (APR), UL "Jeremić" 2009. ima kapital od oko 1,9 miliona dinara, poslovne prihode od oko 29 miliona i neto zaradu 1,8 miliona. Za godinu dana profit raste 4,5 puta na 8,1 milion, poslovni prihod se povećava 9,5 puta (i iznosi nešto iznad 190 miliona), a kapital firme se umnožava čak 61 put i u 2010. je na 115,8 miliona. U poslovnoj 2011. profit raste za još 3,3 puta i već je na 27,2 miliona, da bi se u 2012. neto profit naglo strmoglavio maltene na nivo iz 2009. – 1,95 miliona dinara. Ovaj svojevrsni *roller-coaster* u 2012. u manjoj meri doživljavaju i kapital firme (za 40-ak miliona manji nego dve godine ranije), kao i poslovni prihodi – u odnosu na 2010. smanjuju se za skoro četiri puta (55 miliona).

Osnivač Umetničke livnice, tada sa imenom "Voždovac", bio je još 1927. Miodrag – Mića Jeremić, deda sada uhapšenog imenjaka. Krajem 80-ih, sinovi Miće Jeremića – Slobodan i Pavle – izgradili su novu livnicu i dali joj ime UL "Braća Jeremić". Prema podacima APR-a, gore pomenuta UL "Jeremić" (ona sa uzbudljivim poslovanjem) osnovana je 31. jula 2009, kada je Zanatska radnja UL "Braća Jeremić" (sada pritvorenog) preduzetnika Miodraga Jeremića promenila pravnu formu i postala UL "Jeremić". Istog meseca kada i ova Zanatska radnja – februara 2009. – osnovana je i Kompanija "UL braće Jeremić", sa vlasništvom jednako raspoređenim među unucima Miće Jeremića – Miodraga i Predraga. Ova"Kompanija... 6. jula iste godine, zajedno sa još tri livnice, pripaja sebi firmu UL "Braća Jeremić" (osnovanu 2006), da bi se Kompanija... konačno 24. marta 2011. utopila u UL "Jeremić" (to je ona sa uzbudljivim poslovanjem). U tom trenutku UL "Jeremić" je 100 odsto u vlasništvu Predraga Jeremića, a 19. marta prošle godine vlasništvo je podeljeno po pola između Predraga i Miodraga. Da svem ovom galimatijasu ne bude kraj, doprinelo je i osnivanje još jedne firme 14. aprila 2011, ovog puta, za promenu, UL "Braća Jeremić", tada u kompletnom vlasništvu 69-godišnjeg Slobodana Jeremića. U martu 2012. u APR-u se smanjuje osnovni kapital ove poslednje UL, pošto Miodrag Jeremić povlači svoj nenovčani ulog (u stvarima) vredan 690.000 evra. U januaru ove godine stoodstotni vlasnik više nije Slobodan Jeremić, već to postaje dvadesetogodišnji Časlav Lazić, a Slobodan Jeremić 9. maja postaje njen direktor.

RADMILO MARKOVIĆ

se tako drastično razlikujemo od evropskih država i zajednice kojoj zvanično toliko težimo.

U svemu tome nevjerojatno je da se država sa navodnim tajkunima, mafijama i sličnim (osnovanim ili ne) kvalifikacijama obračunava tako što ne vodi računa o osnovnom: da li je djelo postojalo onomad kad je navodno počinjeno, ili ako nije, da li će postupiti po pravilima civiliziranih država ili zakonodavstava?

A to se ne odnosi tek na Miškovića, Karića, Subotića ili bilo koga od "njih" – na nas se odnosi. Mislimo i o tome. ¶

TATJANA TAGIROV

45 GODINA U SRBIJI

PROIZVODIMO SA PONOSOM

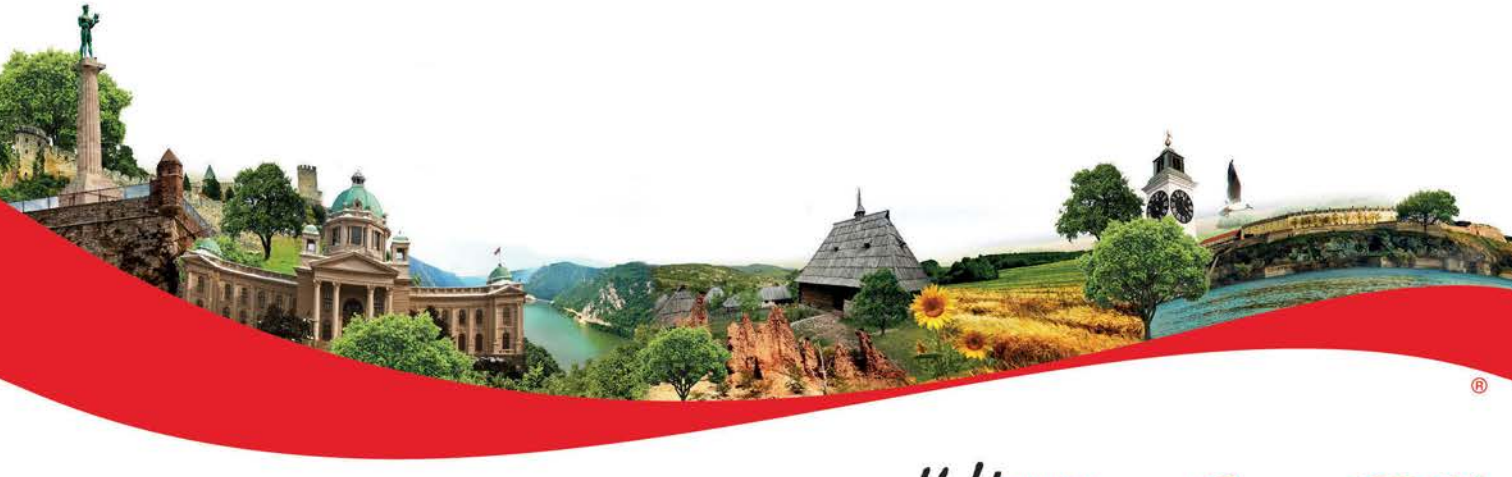
1300 NAŠIH ZAPOSLENIH U TRI FABRIKE NA TERITORIJI SRBIJE SVAKOGA DANA PROIZVODI OSVEŽENJE ZA MILIONE GRAĐANA REGIONA.

13 NOVIH RADNIH MESTA U SRBIJI SE OTVARA KAO DIREKTNA POSLEDICA JEDNOG NOVOG RADNOG MESTA U NAŠOJ KOMPANIJI.

69 MILIONA EVRA SMO IZDVOJILI ZA LOKALNE NABAVKE.

345 MILIONA EVRA IZNOSI DOPRINOS NAŠEG SISTEMA BRUTO DOMAĆEM PROIZVODU SRBIJE.

Bazirano na Studiji socio-ekonomskog uticaja Coca-Cola sistema u Srbiji, koju su sproveli profesor Ethan B. Kapstein, INSEAD i Steward Redqueen, decembar 2011.

Coca-Cola Hellenic
Passion for Excellence

Coca-Cola

Foto: FoNet

Mehanizam frakcijskih obračuna

Godinu dana od promene vlasti u Srbiji izgleda da se na jednom nivou ništa nije promenilo: unutrašnji rat u "bezbednosnim strukturama" neprestano traje i služi bilo kao diverzija, bilo za sticanje novih političkih poena. Na ovom mestu dajemo neke od najzvučnijih "afera" koje su potresale medijsku Srbiju poslednjih meseci

Zajedničko za sve "afere" jeste da su prvo objavljene u tabloidima i da im je posvećena ogromna medijska pažnja. Izgleda da od trenutka kada je bilo obelodanjeno da bi u policiji trebalo da dođe do promena zbog penzionisanja direktora Milorada Veljovića traju sukobi između različitih frakcija, jedinica koje pokušavaju da nađu svoje nove političke ili neke druge zaštitnike. Takođe, svi učesnici u aferama su se svojski trudili da kroz svoje medijske kanale proture što više kontradiktornih informacija stvarajući različite šumove od kojih nije jasno mogla da se razabere prava poruka.

Po objavljivanju različitih i često kontradiktornih podataka obično bi premijer Ivica Dačić ili prvi potpredsednik Aleksandar Vučić izlazili pred novinare najavljujući istrage ili dajući neke detalje u vezi sa istragom. Do danas nema razrešenja nijedne od različitih kontroverzi koje su uznemiravale javnost i pored toga što je bilo objavljeno da je tužilaštvo pokrenulo neke "istražne radnje". S druge strane, ono što je radila Služba unutrašnje kontrole verovatno nije nešto što bi lako moglo da dođe do javnosti. Afere koje se konstantno pojavljuju i koje imaju oblik balona od medijske pene kao da su poslužile da se postavi pitanje ko upravlja srpskom policijom i ko je odgovoran što unutar MUP-a ratuju različite frakcije.

U svim događajima učestvuju Uprava kriminalističke policije, Žandarmerija i Služba unutrašnje kontrole MUP-a Srbije. Kao sukobljene strane se pojavljuju načelnik UKP Rodoljub Milović Roćko, šef Žandarmerije Bratislav Dikić i direktor policije Milorad Veljović.

1. UGROŽAVANJE PREDSEDNIKA NIKOLIĆA

Početkom novembra 2012. godine javnost je potresla "afera kolona": bilo je objavljeno da je na kolonu u kojoj se nalazio predsednik Srbije Tomislav Nikolić, koji je u rano jutro krenuo na svoje imanje u Bajčetini, nasrnuo nekakav džip za koji se docnije utvrdilo da ga je vozio Saša Pejović, vozač načelnika saobraćajne policije Dragiše Simića. Javnost koja je u nedavnoj prošlosti preživela traumu ubistva premijera osetljiva

LICA SA NASLOVNIH STRANA: Ivica Dačić, Aleksandar Vučić i Milorad Veljović

Foto: Aleksandar Andjić

Foto: Aleksandar Andjić

Foto: FoNet

je na ovakve glasove i to ljudi iz vlasti i policije dobro znaju, pa je ovaj događaj označen kao neka vrsta upozorenja na ono što bi moglo da se desi prvom čoveku Republike Srbije. Policija nije reagovala saopštenjem u ovom slučaju, a iz kabineta Nikolića poručuju da imaju poverenja u državne organe. Sredinom maja ove godine Pejović je osuđen na osam meseci zatvora, uslovno dve godine, zato što je presekao džipom kolonu predsednika Nikolića.

Šest meseci kasnije u medijima se pojavljuje nova vest o potencijalnom atentatu na predsednika Nikolića jer je otkrivena paklena naprava u blizini zgrade u kojoj predsednik ima stan u vlasništvu na Novom Beogradu. Beogradski tabloidi ove nedelje razvlače ovu informaciju pokušavajući da utvrde da li je predsednik Srbije obezbeđen kako treba, da li je neko probio "prvi stepen" zaštite i slično. Komentariše se činjenica da Nikolića obezbeđuju pripadnici MUP-a iz sektora koji je specijalizovan za te poslove, a ne pripadnici vojne jedinice Kobre, kojima je bio sklon raniji predsednik Boris Tadić.

2. PRISLUŠKIVANJE

Priča o napadu na kolonu predsednika Nikolića dogodila se usred velike afere koja je pokrenuta od strane prvog potpredsednika Vučića o tome da su on i predsednik Nikolić prisluškivani i da su neki iz MUP-a Srbije tražili od telekomunikacionih kompanija listinge njihovih razgovora.

Potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić izjavio je tada da je od 2006. godine do 2012. godine za potrebe BIA i MUP-a izvađeno ukupno 111.436 listinga, a da je od 2002. godine do 2012. godine primenjeno 77.235 "mera potpune kontrole" telefonskih i internet komunikacija.

On je rekao da su njega i Nikolića kao i druge članove SNS-a prisluškivali dok su bili u opoziciji i da se ovaj skandal ne može tek tako okončati. Premijer Dačić je rekao da će, ako je potrebno, biti smenjen čitav vrh srpske policije i procesuiran. Tadašnji i današnji direktor policije Veljović bio je na odmoru, ali se javio i rekao da se plaši da je ovo još jedan napad na MUP iz onih centara koji žele da onemoguće rad specijalnih timova u borbi protiv korupcije i nezakonitih privatizacija.

Na početku afere prozvan je šef Uprave Kriminalističke policije Rodoljub Milović kao čovek koji je potpisao zahtev za uzimanje listinga sa brojevima koji su pripadali Vučiću i Nikoliću. On se branio kako je znao i umeo, objašnjavajući da takve informacije nemaju veze sa istinom i da je on ponosan na to što radi Vučić. Objavljivano je svašta. Tako je u "Tabloidu" pisano da je Milović zapravo prisluškivao telefone Suzane Vasiljević koja je označena kao pripadnica stranih obaveštajnih službi na specijalnom radu u Vladi Srbije.

Povodom ovog slučaja bio se oglasio i Sindikat policije saopštenjem u kome pozivaju sve odgovorne da ne trguju ovakvim informacijama, već da se sprovede ozbiljna istraga jer ovakve afere mogu da naruše ugled i kredibilitet MUP-a.

3. IZBOR DIREKTORA POLICIJE

Javnost se oporavljala od priča o prisluškivanju i presretanju kolone vozila u kojoj je bio predsednik kada je javljeno da se ulazi u proceduru izbora za direktora policije MUP-a Srbije. Tadašnji direktor Veljović bio je izabran još 2006. godine i mandat mu je bio istekao još 2011. ali kako nije bilo saglasnosti oko njegovog naslednika on je ostao na položaju i u "zaustavnom vremenu". MUP je raspisao konkurs i čitava procedura je trebalo da bude okončana do kraja 2012. godine. Ipak, izbor se "otegao", a Veljović se iznova kandidovao iako je ranije bio najavljivao da se povlači jer je već imao uslov za penzionisanje. Izbor direktora policije kapitalno je političko pitanje, ispostavilo se još jednom i tokom tromesečnog vaganja unutar vlade Srbije isplivavale su brojne priče o tome ko je čiji čovek i ko treba za šta da bude upotrebljen u neprestanom političkom ratu kome svedočimo svakodnevno. Odranije se govorilo da je Veljović neko koga Dačić ne može da podnese i da srpski premijer i dugogodišnji ministar unutrašnjih poslova pokušava na sve načine da mu se zahvali na svemu što je učinio u zaštiti bezbednosti građana Srbije. Ispostavilo se da je Veljović moćan čovek koji je uspeo da se »

"dogovori" sa Vučićem oko produžetka saradnje pa je prvi potpredsednik najavio da neće biti izmena u timu koji radi važne poslove u oblasti borbe protiv korupcije, a potom je i sam premijer Dačić potvrdio da će Veljović ipak ostati na čelu policije.

Početkom marta 2013. godine Veljović je postavljan na mesto direktora policije sa novim petogodišnjim mandatom, a nagađanja oko toga kako je izabran i zašto je baš on izabran potisnuta su nekim drugim kontroverzama.

POSLEDNJA POLICIJSKA AFERA: Bratislav Dikić

4. BANANA

U finišu borbe oko izbora prvog čoveka srpske policije srpsku javnost je zabavljala nekoliko nedelja "afera Banana", kojom je doveden u pitanje kredibilitet predsednika Vlade Ivice Dačića. Ovaj medijski događaj koji je šokirao tabloide, ali i doveo u pitanje opstanak vladajuće koalicije jer je u jeku borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala predsednik Vlade bio primoran da javno prizna da se viđao sa Rodoljubom Radulovićem, koga iz milošte mediji zovu Mišo Banana ili Mišo Amerika, preduzetnikom iz Kotora, koji slovi za bliskog saradnika odbeglog narko-bosa Darka Šarića.

Ako je u prethodnim slučajevima bilo reči o tome da se u okviru MUP-a dešavaju čudne stvari, u ovoj aferi se na tapetu našao prvi čovek Ministarstva unutrašnjih poslova koji je obelodanio da se u kapacitetu ministra viđao sa čovekom za koga se pretpostavlja da je za potrebe narkoklana organizovao transport kokaina iz Južne Amerike. Neki komentari su išli u pravcu koji je govorio da se ova priča o vezi Dačića i njegovih saradnika sa ozloglašenim kriminalcima u tom trenutku podgreva da bi upravo Veljović opet bio izabran na mesto direktora policije. Drugi glasovi su govorili da je to način da Vučić u potpunosti kontroliše Dačića jer inače u njega nema poverenja i ne bi želeo da ovaj politički profitira na bilo koji način.

Od trenutka kada je obelodanjeno da je grupa Darka Šarića "provaljena", a to je bilo u jesen 2009. godine pominjalo se da je policija "izbušena", da je premijer preko svojih saradnika povezan sa mafijom i da zato svim akcijama rukovodi BIA. Međutim, kao i u brojnim slučajevima ranije, ovo je ostao medijski balon bez ikakvog dubljeg značenja i bez nekog sudskog ishoda.

Veze Ivice Dačića sa mafijom pojačane su pričom o Ivici Tončevu, specijalnom savetniku premijera i visokom funkcioneru FK Crvena zvezda, koji je doveden u vezu sa ranije likvidiranim preduzetnicima za koje se pretpostavlja da su deo neke mafije. Dakle, ako je savetnik radio sa mafijašima, onda bi trebalo da znači da je i premijer u vezi sa mafijom. Ovaj krak te afere na neki način je okončan saopštenjem Agencije za borbu protiv korupcije, koja je javila da u imovini Ivice Tončeva nema ničega spornog.

5. ŽANDARMERIJA

Na kraju je priča o komandantu žandarmerije Bratislavu Dikiću. Ovaj dugogodišnji pripadnik srpske policije, odlikovani general i doktor nauka u oblasti kriznog menadžmenta (Fakultet za menadžment u Novom Sadu), našao se na udaru tabloida, ali i na skeneru Službe unutrašnje kontrole zbog sumnji da je organizovao prisluškivanje vodećih ljudi MUP-a Srbije, kao i da se sa pripadnicima svoje jedinice bavio različitim nelegalnim poslovima po Nišu i na jugu Srbije.

On je na čelu elitne policijske jedinice od 2009. godine i veći deo angažmana bili su poslovi na jugu Srbije u nekadašnjoj kopnenoj zoni bezbednosti. Dikić je uspeo da izgradi status unutar srpske zajednice na jugu Srbije, ali i među albanskim stanovništvom.

U ovoj aferi je odskočio njegov odnos sa načelnikom UKP Milovićem, koji se pojavljuje kao kontrateža onome što radi Dikić, jer navodno je od njega još ranije potekla ideja da bi trebalo kontrolisati šefa Žandarmerije. Tabloidi su javili da je Dikić sa svojim bratom Draganom zapravo šef kriminalne grupe koja se bavi reketiranjem i da će zbog toga biti hitno smenjen. U pozadini jeste sukob između različitih frakcija MUP-a i ide se dotle da se pominje da je Dikić zapravo sa svojim ljudima sprečavao šverc i kriminal na jugu Srbije i u oblasti Sandžaka gde je glavno uporište direktora policije Veljovića. Navodno, Veljović je u Sandžaku glavni pokrovitelj kriminala, a Dikić mu je stao na put zbog čega je zapravo protiv njega pokrenuta istraga.

Dikić se često oglašavao u medijima demantujući ovakve navode ali je ovog proleća više medija javilo da je više vozila Žandarmerije jurilo po Beogradu Milovića i da se ovaj "spasio" bekstvom u Makiš gde se nalazi veliki policijski garnizon. Pored toga, grad Niš je postao poslednjih godina poznat po tome da je sedište kriminala i kao mesto koje dugo godina nema lokalnu policijsku upravu.

U izmišljenom rasporedu snaga u srpskoj politici Dikić važi za "Dačićevog čoveka" pa se sada pretpostavlja da, iako je sačinjen izveštaj SUK-a, saslušanja Dikićevih ljudi osumnjičenih za pojedina krivična dela stopirana su direktno od strane premijera Dačića.

Sve ovo je na nivou pretpostavki i na nivou informacija koje se pojavljuju u tabloidima tako da kao ni u ranijim slučajevima nema konačnih ishoda i konačnih odgovora. Jedni za Dikića kažu da je heroj i supermen, a drugi da je novi Legija, spreman da otcepi najopremljeniju jedinicu unutar MUP-a Srbije. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

EUNET HOSTING
PRIRODAN IZBOR

PROFESIONALNE HOSTING USLUGE OD 1996. GODINE

WINDOWS I LINUX NAMENSKI SERVERI
CLOUD SERVERI • PRIVATE CLOUD
MICROSOFT SHAREPOINT, EXCHANGE I
DYNAMICS CRM HOSTING
SHARED HOSTING • DOMENI

EUNETHOSTING.COM • 011 3010 550

EUnetHosting

Državno-privatno partnerstvo

Ispalo je da je FinSpy server u Srbiji ipak u vlasništvu ovlašćene vladine agencije, a da Telekom Srbije internetske adrese deli raznim provajderima po svom nahođenju. Sve to nas još jednom upozorava da je zakonska regulativa nedovoljna

Uz opasnost da čitaoca ugnjavimo tehničkim pojedinostima, ipak treba objasniti dokle je dovelo naše istraživanje o pojavi digitalnog špijunskog softvera *FinSpy* u Srbiji. Niko, naime, nije osporio da taj server ovde postoji; bilo bi to nepromišljeno. Ostalo je pitanje ko se njime koristi. Firma "Tri d.o.o.", koju smo pomenuli prošle nedelje, ima raspon od 63 IP adrese kod "Telekoma Srbije" (od xxxx 192 do xxxx 255). Na najmanje jednoj od tih adresa javlja se Bezbednosno informativna agencija (xxxx195). Proveravajući taj podatak do kojega je došao naš čitalac "Petar" kod kanadske organizacije *Citizen Lab* koja je prva otkrila postojanje *FinSpy* servera u Srbiji, nismo došli do precizne potvrde, mada su nam rekli da smo otprilike u pravu; precizne podatke odbijaju da daju jer im je takva politika. Kažu da je to zato što ako daju celu IP adresu, onda korisnik servera usavrši svoj softver, pa im je posle teško da ga iznova lociraju i identifikuju. Ne ulazeći u način na koji je naš čitalac (kome je to struka) identifikovao IP adresu BIA kod provajdera "Tri d.o.o." dodaćemo samo da "Petar" tvrdi da u Srbiji deluje bar još jedan sličan program za koji se ne zna da ko ga koristi.

Takvih programa inače ima mnogo i raznih. Naš drugi čitalac skreće pažnju na jedan od njih: *TeamViewer*, relativno dostupan, a radi skoro sve što i *FinSpy*. To samo potvrđuje već usvojeno mnjenje da je digitalna špijunaža i kontrola kompjutera i mobilnih telefona postala dostupna ne samo državnim agencijama i organima, nego i bogatim privatnicima.

Zamolili smo za komentar Bezbednosno informativnu agenciju i dobili odgovor da oni svoje internetske usluge uzimaju preko Telekoma Srbije i da ne ulaze u to kom provajderu Telekom to dalje prepušta. Da, znaju za "Tri d.o.o." ali u detalje vlasničke strukture nisu ulazili, jer da nisu imali razloga; to je rutina. Nije sad da bi to bila neka bezbednosna pretnja (BIA je suviše ozbiljna firma kad je o digitalnoj špijunaži reč), ali sama okolnost da koriste IP adresu kod provajdera koga je osnovala firma iz Surdulice nekim sitnim parama iz Švajcarske donekle je, da kažemo, neprijatna. Ali, možda je to problem "Telekoma", koji će verovatno reći da oni mušterijama u zube ne gledaju i da šta sad.

Naravno da ovaj *FinSpy* nije ni prvi, ni jedini među programima za kontrolu i nadzor telekomunikacija i GSM telefonije kojima se BIA i ostale ovlašćene državne službe koriste već decenijama. Možda je bolji i noviji, što je za pohvalu – valja se modernizovati. Pitanje je da li je toliko bolji koliko je skuplji, na primer? Pitanje je takođe je li zaista bio neophodan? Ali,

ljudi valjda znaju šta im treba, a niko se ionako ne usuđuje da ih pita za trošenje tog zamračenog dela budžeta koji se nekada zvao "tehnička sredstva".

Možda bi ovaj novi skupštinski Odbor za kontrolu službi bezbednosti trebalo malo da se pozabavi i tim temama, umesto što se zamajava prekrštavanjem službi (uz dužno poštovanje za gđu. Joksimović, smatramo da bi bolje bilo da je za predsednika Odbora bio izabran neko iz opozicije). Naime, jasno je da postojeća zakonska regulativa više nije u stanju da predvidi i obuhvati probleme koji nastaju napretkom digitalne tehnologije i njenim eksponencijalnim širenjem. Još jedan naš čitalac, Dejan Popović, skrenuo nam je pažnju na članak koji je još avgusta 2011. objavio na portalu beogradskog Medija centra. On, povodom Predloga Zakona o elektronskim komunikacijama, pominje i Direktivu o obradi ličnih podataka i zaštiti privatnosti u sektoru elektronskih komunikacija (2002/58/EC) Evropske unije, na koju se Vlada poziva. U članovima 126–130 uređuju se tajnost, zakonito presretanje, obaveza zadržavanja podataka i njihove vrste kao i zaštita tih podataka. Pominju se odluke suda u tim poslovima itd, ali se pitanje zaštite fundamentalnih prava i sloboda, onako kako ih nabraja pomenuta Direktiva EU tu ne regulišu. Direktiva na koju se predlagač Zakona poziva obavezuje države da zabrane sve vrste presretanja ili nadzora komunikacija bez pristanka korisnika, osim kada je to zakonom dozvoljeno (javna bezbednost, odbrana, državna bezbednost i aktivnosti države u oblasti krivičnog prava). Izričite zabrane presretanja u predlogu nema; kaže se, doduše, da to "nije dopušteno", ali je ta formulacija, kaže g. Popović, "mekana". Raniji Zakon o telekomunikacijama (čl. 55. stav 1.) međutim bio je izričit, dodaje on: "Zabranjene su sve aktivnosti ili korišćenje uređaja kojima se ugrožava ili narušava privatnost i poverljivost poruka koje se prenose telekomunikacionim mrežama, osim kada postoji saglasnost korisnika ili ako se ove aktivnosti vrše u skladu sa sudskim nalogom izdatim u skladu sa zakonom." Da ne govorimo o tome da treba kaznene odredbe pooštriti...

Sve bi, dakle, bilo u najboljem redu kada se ta posla rade u skladu sa sudskim nalogom itd., kako i treba. Ovaj naš Odbor za kontrolu rada službi bezbednosti jeste nov, kako s ponosom ističu neki njegovi članovi, ali bi bilo lepo da nam jednoga dana saopšti sledeću statistiku: koliko zahteva za presretanje komunikacija su nadležne sudije potpisale, a koliko su odbile da potpišu? Bio bi to veoma zanimljiv podatak, jer čujemo da sudije često ni ne pročitaju zahtev pre nego što ga potpišu. Podatke o tome koliko je bilo presretanja komunikacija ili uvida u listinge bez sudskog naloga ionako nećemo dobiti nikad; ne verujemo da toga nema. Nije da ne verujemo Organima, iako to više nije krivično delo; ali moć, kao što znamo, kvari ljude. Pogotovo u ovako rovitim i klimavim političkim okolnostima kakve su naše i gde prava informacija u pravom trenutku može biti od kritičnog značaja – pa makar kako stečena. Svaka je politika spletkaroška, znamo, ali upravo stoga treba uvesti neki red i zakon u prikupljanje, obradu, analizu i plasman spletki. Ako se to ne uradi i ne sredi, tajne službe će – sa *FinSpy* serverima ili bez njih – osetiti da mogu više nego što bi smele, a njihov glavni zadatak je zaštita ustavnog poretka, bezbednosti države i javnog interesa. Javni interes je obično taj koji se prvi zanemari, nažalost.

Napredak savremene tehnike takav je da postojeću regulativu treba svakako modernizovati i precizirati do u najsitnije detalje, sa obavezom mnogo temeljitije kontrole tajnih službi nego što je imamo sada. ¶

MILOŠ VASIĆ

Ima neka tajna veza

U odnosu na Ilju Gorjačova i "Ruski Obraz", domaći Obrazovci deluju kao miroljubiva skupina dobrih đaka, željnih da pomognu bližnjem i doprinesu bratstvu među narodima

Kad god neka sočna i dalekosežno značajna vest prođe skoro neopaženo, bez ikakvih dodatnih komentara i analiza od strane državnih funkcionera, jedini mogući zaključci jesu da: a) neka važna persona želi nešto da sakrije ili b) nijednu od važnih persona nije briga. U slučaju prošlonedeljnog hapšenja ruskog ultradesničara Ilje Gorjačova, i jedna i druga opcija podjednako su poražavajuće.

Ukoliko neko o Gorjačovu zna nešto što mi ne znamo, a to bi želeo da sakrije, još jednom se postavlja pitanje o poznanstvima, vezama i stavovima onih koji upravljaju ovom zemljom. S druge strane, ukoliko uporno ćutanje znači da iste te ljude zapravo nije briga koga su uhapsili i koga ovih dana izručuju Rusiji, postavlja se pitanje koeficijenta njihove inteligencije. Jer, Ilja Gorjačov nije nevažno lice s poternice, neki nacijom i tradicijom zaneseni čovek koji je, eto, skrenuo malo više udesno.

ISTORIČAR-BALKANISTA

Ilja Gorjačov povezan je s nizom ubistava u Rusiji, godinama unazad javno iznosi rasističke, diskriminatorne i radikalno militantne stavove, a dugogodišnji je prijatelj i najbliži saradnik čoveka osuđenog na doživotnu robiju zbog atentata na uglednog advokata i novinarku. Ipak, ono što je za nas najvažnije jeste da je taj i takav Ilja Gorjačov nesmetano živeo i radio u Beogradu i da mu je čak pošlo za rukom da intervjuiše Vuka Jeremića. Ko ga je u tom periodu štitio? Ko mu je bio "veza"? Kako je uopšte ušao u zemlju? Zašto je, od svih zemalja na svetu, odabrao da boravi baš u Srbiji? Kakve su njegove veze s ovdašnjim desničarima, s ovdašnjim političarima, s ovdašnjim popovima? Odgovora na ta pitanja nema. Posle vesti o hapšenju i proceduri ekstradicije Rusiji, čitava stvar jednostavno je gurnuta pod tepih – uz Brisel, Gvida Vestervelea, Galeniku i ostale teme kojima se bave, nadležni su Gorjačova lako mogli da ostave po strani i da ih o njemu niko ne priupita.

Već i ono što je poznato o ovom mladom čoveku i njegovom boravku među nama, bez dodatnih objašnjenja, deluje prilično filmski. Kao jedan od osnivača Borbene organizacije ruskih nacionalista (BORN) i Desničarsko-konzervativne alijanse, Ilja Gorjačov se pre svega dovodi u vezu s ubistvom desetak aktivista angažovanih u sudskim procesima protiv desničara, kao i ljudi koji su otvoreno zastupali antidesničarske stavove. Među delima za koja se sumnjiči još se nalaze i organizovanje ekstremističke zajednice, formiranje bande, pa čak i ilegalna prodaja oružja. Optužnica protiv njega podignuta je u februaru, a pošto se u martu nije odazvao pozivu na saslušanje, za njim je raspisana regionalna i međunarodna poternica.

Pošto je objavljena vest o tome da je uhapšen u Srbiji, ruska štampa podsetila je na mogućnost da se Gorjačev kod nas zapravo krio. Navodno, on je 2010. svedočio protiv svog dugogodišnjeg saradnika Nikite Tihonova, optuženog za ubistvo advokata Stanislava Markelova i novinarke Anastasije Baburove, tvrdeći da mu je Tihonov priznao da je počinio taj zločin. Iako je Gorjačov svoju tvrdnju kasnije demantovao (obrazlažući je pritiscima kojima je bio izložen), Tihonov je osuđen na doživotnu robiju. Gorjačov je posle te presude odmah otišao u Srbiju, računajući – kako tvrde moskovski mediji, na svoje "bliske veze sa srpskim nacionalistima i zvaničnicima", među kojima se pominje čak i Ivica Dačić.

S druge strane, međutim, njegov advokat Jevgenij Valjajev rekao je Interfaksu da se Gorjačov javio svojoj majci, rekavši joj da je uhapšen zbog "problema s vizom", iako je imao "dozvolu boravka u Srbiji". Saborci iz desničarskih organizacija imaju sasvim drugačije objašnjenje. U proglasu koji je osvanuo na nekoliko njihovih sajtova, a koji je upućen srpskoj javnosti, radi sprečavanja ekstradicije, navodi se da je ovaj "ruski patriota, istoričar-balkanista, koji je posvetio svoj život služenju srpskom narodu" žrtva "liberalnog krila ruskih specijalnih službi, čiji je cilj destabilizacija situacije u Rusiji i gušenje ruskog patriotskog pokreta". Autori proglasa još tvrde da je reč o politički motivisanom hapšenju, da Gorjačov nema veze sa aktivnostima BORN-a, a da će mu u ruskom zatvoru čak i život biti u opasnosti.

OBRAZI

U prvim vestima o nama do tada nepoznatom Ilji Gorjačovu kao ključna informacija navodilo se da je lider "Ruskog Obraza", desničarske organizacije čije je osnivanje bilo inspirisano ideologijom ovdašnjeg Obraza. Profesor Jovan Bajford, koji izučava delovanje ekstremnih grupa, još je i pre ovog hapšenja pisao o vezi dva Obraza koji, kako je navodio, "dele ime, grb i većinu svetonazora". Po njegovim rečima, Gorjačov je u Beogradu bio 2002, kao student istorije Moskovskog univerziteta, a povod njegovog dolaska bio je diplomski rad o ustaškim zločinima u NDH. U to vreme, kako tvrdi Bajford, bio je aktivista desničarske parlamentarne stranke Narodni savez, usko povezane sa srpskim desničarima. Putem tih veza, on u Beogradu upoznaje lidera Obraza Mladena Obradovića, a po povratku, zajedno sa svojim kolegom s fakulteta Nikitom Tihonovim, osniva neku vrstu ogranka Obraza. U tom smislu, prilično je čudna izjava Mladena Obradovića da se nije viđao s Gorjačovim: "Lično, nismo se videli prilično dugo... tako da, u tom smislu, ne mogu da vam kažem ništa više", rekao je on u izjavi za Radio Slobodna Evropa, ističući da je o poternici za njim obavešten iz medija. "Iskreno da vam kažem, šokiran sam tim optužbama. Posebno mi teško pada činjenica da je veoma lako nekoga

EKSTREMISTA U ZAVETRINI: Ilja Gorjačov

optužiti i unapred proglasiti krivim preko medija. Naravno, ostaje na organima ruske države da utvrde šta je od svega toga istina, a šta nije. U to se mi, naravno, ne možemo mešati".

Da je Milan Obradović neka nepoznata pojava, ova smirena i smerna izjava još bi se i mogla progutati. Ovako, imajući u vidu da dotični bez pardona reži na sve što nije srpsko, pravoslavno i tradicionalno, da pritom ne bira ni reči, ni mete, teško je oteti se utisku da odnosi između dva Obraza nisu bili baš toliko sjajni kako je predstavljeno. Da među njima vlada sloga, ne bi se Obradović libio da ošine po policiji, po Dačiću, po nevladinom sektoru ili, ako već ne bi našao drugu ciljnu grupu, po gej lobiju... Čak i ukoliko bi se plašio eventualnih posledica po sebe, sigurno je da bi imao da kaže nešto više i konkretnije nego što je rekao. Nameće se, dakle, zaključak da je između domaćih i ruskih obrazovaca nešto škripalo. Ako se pritom malo detaljnije prouči lik i delo Ilje Gorjačova, reklo bi se da između njega i naših desničara u samom startu i nije bilo neke dublje veze.

Zvanično, njegova biografija deluje kao impresivan popis aktivnosti desno orijentisanog intelektualca. Između ostalog, dobitnik je priznanja patrijarha Alekseja II za "doprinos razvoju pravoslavlja", u naučnom radu specijalizovao se za Balkan, bio je član političkog saveza stranke Narodni savez, osnivač više desničarskih organizacija. U međuvremenu, objavio je niz tekstova i intervjua, ali je i sam postao tema zanimljiva medijima – upravo zahvaljujući njima, postaje jasno da su, u odnosu na Gorjačova, domaći Obrazovci miroljubiva skupina dobrih đaka željnih da pomognu bližnjem i doprinesu bratstvu među narodima. U nekoliko intervjua za rusku štampu, on je objasnio da je program "Ruskog Obraza" zapravo "utopija, idealno društvo", s vrlo konkretnim merama rešavanja različitih problema. Između ostalog, da navedemo samo jedan detalj, u toj utopiji, bili bi formirani rezervati za osobe koje nisu Rusi, a žive u Rusiji – po Gorjačovu, rezervati bi ličili na one u kojima su živeli "Bantu crnci pre kraja aparthejda u Južnoafričkoj Republici" i bili mesta na kojima oni "koji ne žele da žive po ruskim zakonima, mogu da praktikuju šerijat ili štagod". Ukoliko stanovnici rezervata odluče da ih napuste, bili bi uskraćeni za određena prava, kao što su zapošljavanje u javnim institucijama ili glasanje.

UTOPIJA

Osnovna razlika između dva Obraza ipak je njihova militantnost. Dok su Obradović i njegovi drugari (bar do sada) svoje bitke vodili kamenicama, bakljama i pesnicama, Gorjačov je javno pretio mnogo jačim oružjima "Još nismo na putu bez povratka, a sila još uvek može biti zaustavljena političkim metodama. Ali, ako imamo u vidu aktivnosti radikalnih muslimana i levičara, bliži se vreme za akciju", kaže on u jednom intervjuu, gotovo u isto vreme dok njegovi poznanici vrše političke likvidacije po Rusiji.

U tekstu koji je 2010. objavio Peščanik, profesor Jovan Bajford takođe ističe da nema dokaza da su domaći desničari uključeni u "kriminalne aktivnosti svojih ruskih epigona" i da odnosi dva Obraza nikada i nisu bili jako bliski. "Kada sam u leto 2003. razgovarao sa Mladenom Obradovićem, nisam stekao utisak da on ima ikakvu kontrolu nad, niti značajnije zanimanje za delatnosti svoje ruske "franšize". Pre bih rekao da se njihova srodnost temeljila na činjenici da i jedna i druga organizacija svoj profil i uticaj sve više stiču na ideološkoj i metodološkoj "negadljivosti", tj. na vezama sa huliganima i neonacistima, kao i na mogućnosti da u svoju korist okrenu to što u društvu, i ruskom i srpskom, ne postoji jasno povučena granica između ekstremizma i matičnog toka politike i javnog života".

Baš zbog toga, najvažnije pitanje ostaje s kim je Gorjačov onda bio blizak i kod koga je zapravo došao u Srbiju. Jer, zbog čega god da je došao, teško da je ovde stigao da dostigne duševni mir i uživa u pejzažu. Izvesno je samo to da je svojevremeno bio gost Srpske radikalne stranke u poseti parlamentu i da je, kao novinar, stigao do kancelarije Vuka Jeremića. Kako je veza s Obrazom samo nominalna, sasvim je sigurno da je on svoje duhovno i ideološko utočište našao na nekoj drugoj adresi.

Ova "adresa" za sada mudro ćuti, pa bi bilo besmisleno da se bavimo igrama pogađanja. Izvesno je ipak da ta adresa postoji, da njeno ćutanje znači da podržava stavove i postupke Ilje Gorjačova i da je dovoljno moćna da ga zaštiti – da mu odobri vizu, da mu dozvoli boravak, da ga (ukoliko su tačni navodi ruske štampe) sačuva od osvete bivših saboraca. Za građane Srbije, bila bi prava sreća da je Gorjačov došao u goste kod nekog svog istomišljenika iz XY ekstermističke grupacije. No, takvi s njim očigledno nemaju nikakve veze, jer naprosto nisu isti kalibar. Prijatelj Ilje Gorjačova vrlo verovatno sedi u nekoj važnoj instituciji, ime mu je vrlo verovatno bilo odštampano na biračkim listićima na prošlogodišnjim izborima i vrlo verovatno odlučuje o našim sudbinama.

Zaštita ekstremista, odbeglih mafijaša i ubica nije, naravno, nikakav novitet na ovdašnjoj političkoj sceni. Slučaj Ilje Gorjačova, međutim, pokazuje da smo dotične ekstremiste, mafijaše i ubice počeli da uvozimo. I da on sigurno nije jedini. ¶

TAMARA SKROZZA

Republikanska sahra

Karađorđevići, koji su prolazili kroz periode, glorifikovanja i progona, od 26. maja počivaju u miru na Oplencu u Crkvi Svetog Đorđa, u kraljevskoj kripti: zemni ostaci kralja Petra II Karađorđevića preneti su iz manastira Sveti Sava u Libervilu (Ilinois, SAD); njegove supruge kraljice Aleksandre, s groblja Tatoi kog Atine; njegove majke kraljice Marije, udovice kralja Aleksandra, s britanskog kraljevskog groblja u Frogmoru pored zamka Vindzor; a kraljevića Andreja, najmlađeg sina kralja Aleksandra I, iz Nove Gračanice, Iilionis, SAD... Epoha nije štedela Karađorđeviće, ali ni njihovi podanici nisu prošli bolje

Bio jednom jedan kralj, koji je imao tri nesrećna sina...

Viteški kralj Aleksandar Ujedinitelj, Aleksandar I, (Cetinje, 1888 — Marselj, 1934), od 1914. vršio je dužnost princa regenta umesto bolesnog oca, kralja Petra I Oslobodioca. Godine 1922. je postao kralj i oženio se rumunskom princezom Marijom. Imali su tri sina: prestolonaslednika Petra i kraljeviće Tomislava i Andreja.

Godine 1934. kralja Aleksandra je u Marseju ubio makedonski terorista, pripadnik VMRO-a Vlado Černozemski (Veličko Dimitrov Kerin, iz Velingrada u Bugarskoj, s čehoslovačkim pasošem na ime Petar Keleman), koji je radio za račun hrvatskih ekstremista, uz mađarsku i italijansku podršku.

Prestolonaslednik Petar je u trenutku očeve smrti imao samo 11 godina, pa su mu dodeljena tri regenta namesnika: njegov stric, princ Pavle, Ivan Perović, ban Savske banovine, i Radenko Stanković, profesor medicine iz Beograda.

U vreme dok je Pavle bio namesnik, u predvečerje rata, nakon sporazuma Ribentrop Molotov, potpisan je Trojni pakt Jugoslavije sa silama Osovine, 25. marta 1941, na koji knez Pavle nije formalno stavio potpis, ali je kao regent u njegovoj pripremi svakako učestvovao uprkos svojoj probritanskoj orijentaciji. Demonstracijama 27. marta 1941. pakt je odbačen, regent je zbačen vojnim pučem i oteran u emigraciju.

Mladi kralj Petar u svojim memoarima piše o danima puča:

"Moje lično iskustvo u vreme prevrata počelo je u 6 sati ujutru 27. marta 1941. kada je Radenko, moj lični sluga, ušao u moju sobu, jako me protresao i probudio. Rekao mi je da me u gostinskoj sobi čeka upravnik, koji želi hitno da me vidi. Takođe mi je prošaputao na uvo da vodim računa šta radim i šta govorim, pošto su se, izgleda, vojska i vazduhoplovne snage u gradu pobunile protiv vlade.

Iako sam se obukao najbrže što sam mogao, general Kosić je nespokojno hodao unaokolo, mašući stalno rukom i, požurujući me, vikao: 'Jeste li spremni?

POLITIČKE POSLEDICE RATNOG VENČANJA: Petar II, Aleksandra Karađorđević i Džordž VI (levo)

VREME

ana poslednjeg kralja

Požurite!' Kad sam se obukao, krenuo sam za njim i još ošamućen, seo sam u otvoreni automobil, upitavši pospano: 'Kuda idemo?' Rekao mi je da ćemo se odvesti u štab garde gde me čeka garda, postrojena na paradnom poligonu. 'Morate da odete i da se pokažete', rekao je, 'jer su to ljudi koji će vas braniti kad dođe vreme.' Nema sumnje da ni jedinice garde, isto kao ni ja, nisu znale povod za ovu ranu jutarnju smotru.

Kad smo se vratili u dvor, uključio sam radio, na Radenkov predlog. Na svoje zaprepašćenje, čuo sam glas koji liči na moj, kako izdaje sledeći proglas:

'Srbi, Hrvati, Slovenci,

U ovom trenutku, tako ozbiljnom za naš narod, odlučio sam da preuzmem kraljevsku vlast...'

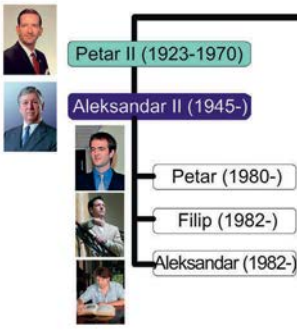
Ostatak dana prošao je bez događaja. Jedinice su ostale tamo gde su i bile, okrenute jedna prema drugoj: svi su čekali da se vrati moj stric. U 7.10 voz je ušao u zemunsku stanicu (pošto nije bilo veze do Beograda) i moj stric je, u pratnji generala Simovića, otišao u Generalštab, gde je potpisao odluku o podnošenju ostavke na položaj namesnika. Rečeno mu je da je spreman specijalni voz koji će, te večeri, njega i njegovu porodicu prebaciti do »

Kraljica Aleksandra

Kraljica Aleksandra bila je kćerka Nj.v. kralja Aleksandra od Grčke i Nj.k.v. princeze Aspazije od Grčke i Danske (rođene kao Aspazija Manos). Kraljica Aleksandra rodila se u Atini, u Grčkoj, 25. marta 1921, a umrla je 30. januara 1993. u Istočnom Saseksu u Engleskoj. Školovala se u Vestfildu, a zatim u školi Hitfild. Kralja Petra II upoznala je u Londonu 1942, a venčali su se u martu 1944. Njihov sin, prestolonaslednik Aleksandar, rođen je u Londonu, 17. jula 1945.

Bila je sahranjena na Kraljevskom groblju palate Tatoi, u blizini Atine.

PRVI PUT U SRBIJI 1992: Aleksandar Karađorđević sa porodicom i porodično stablo

Grčke. Onda su ga otpratili do Belog dvora, gde me je obavestio da je podneo ostavku i da, od tog trenutka, imam punu kraljevsku vlast i odgovornost..."

Mladi kralj Petar II proglašen je punoletnim. Sutradan po izvedenom puču, u Sabornoj crkvi u Beogradu položio je zakletvu pred patrijarhom srpskim Gavrilom Dožićem. Za ritual miropomazanja u manastiru Žiča nije više bilo vremena.

Knez Pavle je proteran u Grčku, a zatim u Kairo, pa u junu 1943. godine zajedno sa porodicom prebačen je u Južnu Afriku, a 1948. se seli u Ženevu. Njega su komunističke vlasti 1945. godine proglasile izdajnikom, a 28. novembra 2011. godine sudskom odlukom ta presuda je poništena i knez Pavle je rehabilitovan.

I mladoga kralja koji će sam sebe nazvati kraljem jedne nesreće će čekati progonstvo.

AVION

Evgenij Ženja Rupnik, vazduhoplovni oficir Jugoslovenske kraljevske vojske – je na nikšićkom aerodromu 14. aprila 1941. pomogao mladom kralju Petru II da se smesti u avion koji ga je odvezao u Grčku. Iza centralnog motora aviona postojao je jedan otvor, nalik kaseti u automobilu. U nju je stavio tri kraljeva koferčeta veličine nesesera i rekao mu: "Vaše veličanstvo, ovde će biti Vaš prtljag."

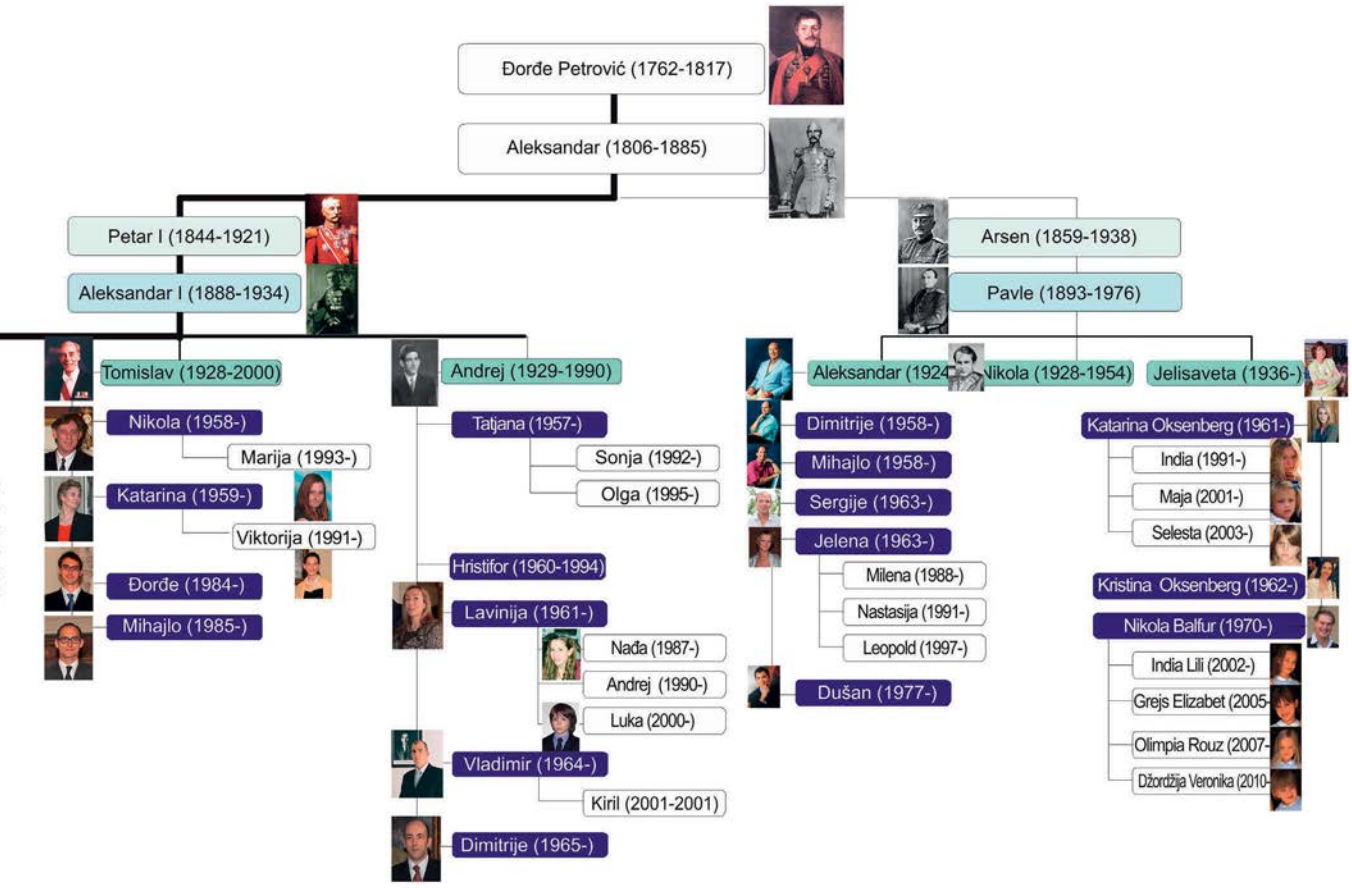
Avionom "savoja marketi – SM 79" major Sofilj i kapetan Ivo Domingo su prebacili kralja Petra II u Grčku. Sutradan, 15. aprila 1941, u četiri aviona "savoja marketi" u Grčku na aerodrom Paramitja odleteli su i članovi jugoslovenske vlade. Iz aviona su oficiri izvadili sve što je bilo suvišno, stavili daščani pod i klupe da bi ministri imali na čemu da sede. Ženja Rupnik pitao je jednog od organizatora puča đenerala Boru Mirkovića: "Gospodine đenerale, kada će vlada da se vrati?" On je odgovorio: "Dajem Vam časnu reč da će se vratiti." Na to mu je Rupnik navodno rekao: "Ali, ja nisam pitao da li će se vratiti, već kada." U zoru 16. aprila, sa nikšićkog aerodroma odleteli su đeneral Simović i drugi pučisti avionom civilne kompanije "Aeroput". U aprilskom ratu 6-19. aprila Jugoslovenska vojska je doživela slom, kralj Petar II i jugoslovenska vlada su se preko Atine, Jerusalima i Kaira u Londonu pridružili brojnim vladama u izgnanstvu pred nacističkom okupacijom Evrope.

Ženja Rupnik biće jedan od slovenačkih četnika i sam će posle rata emigrirati u Argentinu. On je sin Leona Lava Rupnika, generala Jugoslovenske kraljevske vojske, koji će kasnije postati "slovenački Milan Nedić", koga su komunističke vlasti streljale posle Drugog svetskog rata.

KRALJ BEZ ZEMLJE, KRALJICA BEZ MIRAZA

Ni kralj ni vlada u Londonu nisu našli odgovor u ratnom vihoru. Vlada u Londonu je podržavala Jugoslovensku vojsku u otadžbini, poznatu i kao Četnički pokret, na čelu sa svojim ministrom vojnim, đeneralom Dragoljubom (Dražom) Mihailovićem. Ta vojska je posle kratke zajedničke akcije ušla u krvavi sukob s revolucionarnim partizanskim pokretom (Narodnooslobodilački pokret), koji je vodio Josip Broz Tito, i izgubila ga, kao i podršku saveznika.

Jedan od spornih momenata te izbegličke vlade je kraljeva ženidba u ratu. Petar II piše: "Ručao sam 18. marta sa gospodinom Čerčilom, koji se u potpunosti slagao sa mojim planovima za venčanje. Nismo se, međutim, složili po političkim pitanjima koja su se neizbežno nametnula. Čerčil je izneo još 'dokaza' da je Mihailović izdajnik i vršio je na mene pritisak da ga se otarasim i da otpustim Purića... (Božidara, predsednika izbegličke vlade

1943–1944, prim. red.)

Na dan venčanja, Aleksandra i ja smo ručali svako u svom stanu u Kleridžizu, ja sa svoja dva brata, a Aleksandra sa majkom. Posle ručka Aleksandra je odjurila do jugoslovenske ambasade da se presvuče u odeću za venčanje, pošto smo želeli da izbegnemo svaki suvišni publicitet.

Naše venčanje je bilo veoma jednostavno. Obavljeno je u jugoslovenskoj ambasadi u Aper Grouvner stritu br. 41, što smo izabrali jer je teritorija ambasade smatrana jugoslovenskom teritorijom...

Primio sam gospodina Lukačevića, Mihailovićevog izaslanika, koji je trebalo da se uskoro vrati u Jugoslaviju, preko Kaira. Poverio sam mu svoje lično pismo za Mihailovića i zlatna dugmeta za manžetne, kao i revolver i automatsku pušku na kojima je bio ugraviran moj amblem.

Planovi za moje venčanje odvijali su se glatko. Ujak Berti (kralj Džordž VI, prim. red.) je ugovorio venčanje za 20. mart, dakle, samo osam dana od mog povratka iz Kaira. Aleksandra i ja smo se odvezli u Vindzor radi poslednjih dogovora sa ujakom Bertijem. Sećam se da sam kralju pokazao album fotografija koje mi je iz Jugoslavije doneo jedan od Mihailovićevih oficira. Fotografije su prikazivale Mihailovića u životu i u borbi.

Ujak Berti je očito bi zadivljen ovim što su fotografije otkrile..."

Slobodan Jovanović i Momčilo Ninčić smatrali su da narod nikad neće oprostiti Petru ženidbu usred rata. Kraljica Marija, ljuta, nije čak ni došla na svadbu, pod izgovorom da ima zubobolju. Crnjanski opisuje kako je Petar mnogo pio, stalno se cerekao i ništa nije razumeo.

Jugoslavija je grcala u krvi...

TITO – ŠUBAŠIĆ

Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) je na Trećem zasedanju u Jajcu 1943. između ostalog donelo odluku kojom se jugoslovenskoj izbegličkoj vladi zabranjuje povratak u zemlju i oduzimaju se sva prava zakonite vlade Jugoslavije, a takođe se zabranjuje i povratak u zemlju kralja Petra II Karađorđevića do završetka rata kada će narod odlučiti hoće li republiku ili monarhiju.

Zapadni saveznici su najpre podržavali Mihailovića, a onda su se preorijentisali na Tita i engleska vojna misija je poslata u Titov vrhovni štab. To nije automatski značilo i priznavanje legitimiteta nove države konstituisane na principima AVNOJ-a. Nijedna od tri velike savezničke sile, iako su priznale NOVJ kao savezničku armiju, nije htela da prizna odluke AVNOJ-a.

Saveznici su vršili pritisak na vođstvo NOP-a da stupi u kontakt sa kraljem i dogovori se oko stvaranja zajedničke vlade i državnog uređenja nakon završetka rata, a kralja i emigrantske krugove da se odreknu svojih dotadašnjih štićenika – Draže Mihailovića i četnika.

Nakon Teheranske konferencije Vinston Čerčil je pokušavao da organizuje susret maršala Tita i kralja Petra II. Tito je izbegao susret sa kraljem, ali je Čerčilu poručivao da bi sa kraljem moglo doći do saradnje ako saveznici priznaju Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) kao jedinu jugoslavensku vladu i ako se kralj potčini odlukama AVNOJ-a, s tim da pitanje monarhije u Jugoslaviji reši sam narod posle oslobođenja zemlje – na šta engleska vlada nije pristala.

Nakon što je postalo jasno da saveznici ne žure sa priznavanjem NKOJ-a, došlo je do kompromisa i do susreta maršala Tita i dr Ivana Šubašića, kao predstavnika kraljevske jugoslavenske vlade i na Visu je potpisan "Sporazum Tito–Šubašić", koji je objavljen 16. juna 1944.

Vlada dr Šubašića je po tom sporazumu priznala NKOJ i Narodnooslobodilačku »

Kraljević Andrej

Kraljević Andrej, treći i najmlađi sin jugoslovenskog kralja Aleksandra I Karađorđevića i kraljice Marije, kćerke rumunskog kralja Ferdinanda, rođen je 28. juna 1929. godine na Bledu. Ime je dobio po krsnoj slavi, Svetom Andreju Prvozvanom, kum je bio knez Pavle. Sa bratom Tomislavom školovao se u internatima u Švajcarskoj i Engleskoj, a život u izgnanstvu proveo je u Palm Springsu u Kaliforniji gde se bavio prodajom osiguranja i kompjuterskog softvera.

Nađen je 7. maja 1990. u svom autu u Irvinu u Kaliforniji, mrtav. Srčani udar. U posvađanoj emigraciji bilo je pretpostavki da se otrovao ispusnim gasovima iz automobilskog motora i da je možda i ubijen.

Bio je sahranjen na groblju manastira Nova Gračanica, u Tird Lejku u Ilinoisu, SAD.

vojsku pod komandom maršala Tita i uputila poziv da se sve borbene snage ujedine u jedinstveni front pod Titovom komandom.

Sa svoje strane, pak, maršal Tito je obećao da NKOJ za vreme trajanja rata neće pokretati pitanje konačnog državnog uređenja, niti zaoštravati pitanje monarhije.

Kralj Petar II je 29. avgusta 1944. smenio đenerala Mihailovića sa mesta načelnika štaba JVuO i 12. septembra 1944. u govoru preko Radio Londona pozvao četnike da se stave pod direktnu Titovu komandu.

Kasnije se pokolebao i uprkos britanskom pritisku početkom 1945. deklaracijom preko Radio Londona odbacio sporazum, a uputio je pismo Titu tražeći sastanak s njim. Takvim stavom ozlojedio je i one koji su ga podržavali, prvenstveno Čerčila. Pod pritiskom britanske i sovjetske vlade Petar II je ubrzo potom prihvatio sporazum i 2. marta 1945. imenovao kraljevske namesnike: dr Srđana Budisavljevića, dr Antu Mandića i ing. Dušana Serneca.

Na predlog Predsedništva AVNOJ-a kraljevi namesnici su 7. marta 1945. imenovali novu vladu, a mandat predsednika Ministarskog saveta Demokratske Federativne Jugoslavije poverili Josipu Brozu. Odluka (Pov. br. 54) kojom je Petar II svoju (Ustavom Kraljevine Jugoslavije zagarantovanu) kraljevsku vlast, do odluke Ustavotvorne skupštine, preneo na kraljevsko namesništvo objavljena je u "Službenom listu DFJ", 9. marta 1945.

Tito je odmah odlikovao sva tri namesnika ordenom zasluga za narod prvog reda ("za savesno i požrtvovano vršenje svoje dužnosti u korist naroda Jugoslavije").

U tu privremenu vladu su, kao predstavnici emigrantskih krugova, ušli Ivan Šubašić, Milan Grol i Juraj Šutej. Odmah zatim savezničke sile priznale su Privremenu vladu, a ubrzo su to učinile i ostale savezničke i neutralne države.

U jednom izveštaju o stanju u Jugoslaviji, dokumentu kraljevskog Namesništva od 9. juna 1945. poslatom Njegovom veličanstvu kralju Petru II, i stoji pečat Kancelarije Namesništva – sa petokrakom. Dr Vladimir Ribar je 27. aprila 1945. adresirao na kralja Petra II pismo u kome se ističe da se Namesništvo u Beogradu interesuje za skori porođaj kraljice Aleksandre i saopštava da će poslati komisiju koja će sačiniti protokol o rođenju prestolonaslednika Aleksandra II. To je spoljnopolitički motivisana kurtoazija. Na terenu tempo diktiraju pobednici, razbijanje opozicionih partija, satanizovanje reakcije, ograničavanje slobode štampe, revolucionarna agitacija.

PISMO TRUMANU

Petar II u Memoarima: "U maju sam napisao pismo predsedniku Trumanu, nadajući se njegovoj pomoći i podršci. Objasnio sam mu unutrašnje teškoće u Jugoslaviji, čiji je rezultat bio Sporazum Tito–Šubašić:

'Maršal Tito, kao predsednik vlade, u svom proglasu od 9. marta 1945. godine ne pominje postojanje Namesništva, niti uopšte ima nagoveštaja oblika vlade koji će prevladati u Jugoslaviji do stvaranja

Kraljica Marija

Tragedija u Marseju, kada je 9. oktobra 1934. ubijen kralj Aleksandar I, teško je pogodila kraljicu Mariju i dve godine je provela u crnini. Najstarijeg sina, maloletnog Petra, ona je tada ostavila u zemlji sa namesništvom, a sa dvojicom mlađih otišla je u Englesku, gde je živela povučeno.

Nije se slagala s tim da se njen sin Petar usred rata ženi, ali je snahu Aleksandru prihvatila. Posle rata kraljica Marija je živela sa sinovima na imanju u Kentu. Radila je u polju, kuvala...

Imala je prihode od svog engleskog nasleđa, ali je to bilo malo, pa je pred smrt prodala svoj kraljevski nakit. Njenu dijademu, kao i veliki dijamantski broš u formi srpskog belog orla, koji je Mariji poklonio kralj Aleksandar.

Umrla je u 61. godini, a opelo joj je po pravoslavnim običajima služeno u Hramu Svetog Save u Londonu, koji je ona podigla. Francuski predsednik, general Šarl de Gol, dodelio joj je veliki krst ordena legije časti, dve godine pre njene smrti, a povodom 25 godina od ubistva kralja Aleksandra.

Sahranjena je na Kraljevskom groblju u Frogmoru, pored zamka Vindzor.

Dozvolu da zemni ostaci kraljice Marije budu preneti u Srbiju porodica Karađorđević je u dva navrata tražila od britanske kraljice Elizabete, koja je najpre odgovorila negativno, a drugi put pitala da li je Srbija spremna da prihvati i sahrani kraljicu Mariju Karađorđević.

ustavotvorne skupštine. Dva puta u ovom proglasu obećava da će privremena vlada biti uskoro stvorena u skladu sa odlukama sa Jalte. Pa, ipak, do sada nema znakova da je išta u tom pravcu urađeno. Obećanja o slobodi govora, štampe itd. i okupljanja, toliko svečano objavljenog u Sporazumu Tito–Šubašić, jedva da se pominju u proglasu vlade od 9. marta 1945. godine i to: koliko god je to moguće u sadašnjim prilikama.

Jasno je, da je zabranom mog povratka u Jugoslaviju pre izbora ustavotvorne skupštine, sadržajem Sporazuma Tito–Šubašić i određivanjem Namesništva nameravano da se olakša porobljavanje naroda tako da se diktatorstvo jedne antidemokratske partije nasilno uvede, a da se narodu oduzmu nezavisnost i sloboda.

Iskreno Vaš,

Petar II R.'"

Treće zasedanje AVNOJ-a, održano od 7. do 10. avgusta 1945. u Beogradu, konstituisano je kao Privremena narodna skupština (u koju su ušli i neki poslanici izabrani pre rata) sa zadatkom da pripremi Ustavotvornu skupštinu. Namesništvo je za 11. novembar 1945. raspisalo izbore za Ustavotvornu skupštinu, koji su održani novembra 1945.

Od 8.383.455 glasača na izbore je izašlo 7.432.469 (88,66 odsto) birača. Lista Narodnog fronta Jugoslavije dobila je 6.725.047 (90,48 odsto), a kutija bez liste ("ćorava kutija") 707.422 (9,52 odsto) glasova. Izbori su označili ukidanje partijskog pluralizma koji neće biti obnovljen do 1990-ih.

Tako izabrana monistička (Čavoški – Koštunica: "Monizam i partijski pluralizam") Narodna skupština je 29. novembra 1945. proglasila Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju (FNRJ). Članom 1. Ustava FNRJ proglašena je savezna narodna država republikanskog oblika, zajednica ravnopravnih naroda, koji su na osnovu prava na samoopredeljenje, uključujući pravo na otcepljenje, izrazili svoju volju da žive zajedno u federativnoj državi.

Monarhija se u Ustavu Republike ne pominje. Ukinuta je.

Tito je u leto 1945. kralju Petru II ukinuo apanažu.

UKAZ IZ 1947

Petar II je jedno vreme putovao s jugoslovenskim pasošem, o čemu su jugoslovenske diplomate depešama izveštavale Beograd, uz opasku da takvo obaveštenje dobijaju kada protestuju zbog omogućavanja njegove "podrivačke delatnosti". »

Predsedništvo Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ 8. marta 1947. donosi Ukaz broj 392 kojim se oduzima državljanstvo FNRJ i konfiskuje celokupna imovina:

Petru Aleksandra Karađorđevića, Aleksandru Petra Karađorđevića, Tomislavu Aleksandra Karađorđevića, Andreju Aleksandra Karađorđevića, Mariji Aleksandra Karađorđevića, Pavlu Arsena Karađorđevića, Olgi Pavla Karađorđevića, Aleksandru Pavla Karađorđevića, Nikoli Pavla Karađorđevića i Jelisaveti Pavla Karađorđevića...

U vreme kada mu je ovim aktima i potpisima oduzeto državljanstvo prestolonaslednik Aleksandar nije imao ni pune dve godine, budući da je rođen 1945.

Kralj Petar je iz Engleske prešao u SAD sredinom šezdesetih. Imao je navodno jednu firmu u Americi, koja je propala, pa je živeo od nasleđa kraljice majke Marije. U vreme dok je živeo u Londonu njegov sin prestolonaslednik Aleksandar je bio menadžer osiguravajućeg društva i živeo u skromnom stanu sa suprugom Aleksandrom i trojicom sinova. Princ Tomislav se u Engleskoj bavio uzgajanjem jabuka, a princ Andrej u Palm Springsu trgovinom osiguranjima.

Što zbog sudbe, što zbog UDBE, što zbog rasprava o krivici za katastrofu, jugoslovenska emigracija na zapadu je u tim godinama prolazila kroz sukobe i raskole koji su zahvatili i Srpsku pravoslavnu crkvu. Emigranti su se gložili sumnjičili i selili od jedne zavađene crkvene opštine do druge, od zvanične SPC (federalci), preko raskolničke američke do Ruske pravoslavne crkve nezavisne od Moskve pa i do Ruske crkve koju kontroliše Moskva. Tim raskolom bili su obuhvaćeni i Karađorđevići u izbeglištvu: princ Tomislav je navodno bio federalac, kralj Petar II je bio čas uz federalce, čas uz raskolnike, princ Andrej je bio više uz raskolnike...

Podela u Srpskoj pravoslavnoj crkvi van Jugoslavije postojala je od 1963. kada je jedan zagranični deo crkve ostao u jurisdikciji Svetog arhijerejskog sabora Srpske pravoslavne crkve, odnosno Patrijaršije u Beogradu, a drugi deo je organizovao Slobodnu srpsku pravoslavnu crkvu, sa sedištem u manastiru Pokrova Presvete Bogorodice Nova Gračanica, Ilinois, SAD. Raskol je prevaziđen 23. i 24. aprila 1991. kada je Slobodna srpska pravoslavna crkva primila jurisdikciju Srpske pravoslavne patrijaršije i pristala da promeni svoje ime u Srpska pravoslavna mitropolija Novogračanička.

Kralj Petar II je sahranjen u Crkvi Svetog Save u Libertvilu u Ilinoisu. Tamo su inače kraljevski ambasador Konstantin Fotić, član jugoslovenske vlade u Londonu, ambasador u SSSR Milan Gavrilović (1882–1976), organizator puča 27. marta Živan Knežević (1906–1984)...

Iz manastira Sveti Sava u Libertvilu, SAD, 1991. preneti su posmrtni ostaci vladike Nikolaja Velimirovića (koji je umro 27. marta 1956), i sahranjeni u manastiru Lelić i pesnika Jovana Dučića, koji je sahranjen u Trebinju 2000.

Sahrani Petra II u Libertvilu nisu prisustvovali ni njegov sin prestolonaslednik Aleksandar, ni njegova supruga Aleksandra, ni brat Tomislav, koji su sedam dana kasnije u Londonu održali pomen. Jedini Karađorđević koji je prisustvovao kraljevoj sahrani bio je njegov mlađi brat Andrej.

Tokom proleća 1970. godine, kralj Petar II bez dovoljno finansijskih sredstava seljakao se iz bolnice u bolnicu. O bolesnom kralju starali su se, u početku, lekar Uroš Seferović, koji je bio i potpredsednik Srpskog nacionalnog odbora, i Frenk Lo, čija je supruga Mici Lo, stekla njegovo poverenje. Obrazovan je i poseban Odbor za staranje o lečenju kralja Petra II, na čijem je čelu bio Petar Salata, biznismen iz Los Anđelesa, inače predsednik tamošnje crkveno-školske opštine. Kažu da je on platio kraljevu sahranu.

Za vreme boravka u Los Anđelesu prinčevi Tomislav i Aleksandar izbegavali su svaki kontakt sa ljudima iz kraljevog okruženja, smatrajući ih "raskolnicima". Prinuđeni su, ipak, bili da se sastanu sa Petrom Salatom i sa Mici Lo, Milicom Anđelković rodom iz Vrnjačke Banje. Raspravljali o mučnoj temi, gde sahraniti kralja, u slučaju njegove smrti.

Kralj Petar II je preminuo u progonstvu, u 47. godini života, u 9 časova i 50 minuta pre podne, 3. novembra 1970. godine, u Opštoj bolnici u Denveru, nakon transplantacije jetre.

Oko njegovog kovčega su se otimale dve srpske crkve u Americi, razne emigrantske frakcije i kraljica Aleksandra. Neki čak kažu da je telo dve nedelje držano na ledu dok se ne reši gde će biti sahranjen i da je jedna grupa emigranata s pištoljima čuvala kralja na posmrtnom odru da ga tzv. federalci ne ukradu, i ne odnesu u London i tamo sahrane pored majke kraljice Marije.

PRENOS ZEMNIH OSTATAKA: Oplenac

Neki od emigranata su tvrdili da su dok je Petrovo telo iz Kalifornije prebačeno u Čikago pokradene njegove stvari, knjige, pasoš ordenje i kraljevska lenta.

Milica, Mici Lo je izjavljivala da je ona izvršilac Petrovog testamenta, kojim on svom sinu Aleksandru ostavlja 5000 dolara, a svojoj supruzi Aleksandri dve trećine svog imetka, a trećinu Crkvi Svetog Save u Libertvilu, u kojoj želi da bude sahranjen.

Na Petrovoj sahrani Mici Lo je upoznala Petrovog mlađeg brata princa Andreja, koji se njom nešto kasnije i oženio, mada se tome protivio njegov stariji brat Tomislav.

Udajom za princa Andreja Milica, Mici, promenila je ime u Eva Marija Karađorđević. Priče da je dinastija ne priznaje ne poklapaju se s činjenicom da se njeno ime pominje u nabrajanju članova kraljevske porodice.

Kažu da je Tomislav jednom rekao kako bi Oplenac mogao da postane mesto pomirenja Srba u Americi... Dva groba na osam kilometara udaljenosti su godinama bila predmet sporenja. Kralj Petar u porti manastira Srpske pravoslavne crkve, u Libertvilu, brat Andrej u Slobodnoj, raskolničkoj crkvi...

foto: M. Milenković

REHABILITACIJA

Povratak Karađorđevića u zemlju razvlačio se čitavu deceniju.

Pred izbore 1990. u DS-u je bilo predloga da se Tomislav predloži za predsednika Srbije, kao što su Bugari uradili sa svojim Simenom. Aleksandar je dolazio u Beograd i 1991. i 1995. kao "relikvija bez suštinskog značaja" (BBC), a državljanstvo mu je vraćeno tek na početku sledeće decenije.

Kad je 1991. godine u pratnji svoje supruge princeze Katarine i sinova Petra, Filipa i Aleksandra prvi put doputovao u Beograd, okružen haotičnom neposrednošću onih koji su ga dočekali, plačući je ljubio busen trave iz Topole, donesen za tu priliku na Aerodrom Beograd (Šešelj se posle s tim drsko sprdao). Uplakan je ulazio u malu Karađorđevu crkvu u Topoli. Kako smo pisali u "Vremenu" broj 51 od 14. oktobra 1991, u toj maloj seoskoj crkvi, ne toliko u mauzoleju na Oplencu, ta izgnanička porodica izgledala je dirljivo dok su se njih četvoro, sa Jelisavetom u svetloplavoj kratkoj haljini, krstili uz zaupokojnu molitvu...

Jelisaveta je tu dolazila ranije, 1981, ili 1982, kada je njen tadašnji suprug peruanski premijer Manuel Uljoljo bio u zvaničnoj poseti Jugoslaviji. Poželela je da poseti Oplenac i grobove svojih predaka na Oplencu. Tadašnji predsednik Predsedništva SFRJ Sergej Krajger to je dozvolio... Neko iz zadužbine se posle prisećao da je dolazila jedna gospođa i da je bila veoma tužna...

Tokom 1991. i 1992. godine pokrenuto je više inicijativa i predloga da se poništi Ukaz iz 1947. i članovima dinastije Karađorđević vrate državljanstvo i imovina.

Jedna inicijativa bila je upućena Ustavnom sudu SFRJ, ali se ovaj sud proglasio nenadležnim, uz objašnjenje da je reč o pojedinačnom, a ne o opštem pravnom aktu.

Zakon o ukidanju Ukaza o oduzimanju državljanstva i imovine porodici Karađorđević od 1. avgusta 1947. Savezna skupština je donela na sednici Veća republika 26. februara i Veća građana 27. februara 2001.

Uredbom Vlade SRJ je dvorski kompleks na Dedinju (koji ima status kulturnog dobra u državnom vlasništvu) dat je na upotrebu prestolonasledniku Aleksandru kao starešini doma Karađorđevića i on je sa suprugom Katarinom i sinovima Petrom, Filipom i Aleksandrom 17. jula 2001. ušao u kraljevski dvor u Beogradu, kao "korisnik", kako glasi službeni izraz.

U aktu kojim mu je vraćeno državljanstvo stoji da će povraćaj imovine biti predmet posebnog zakona, ali priroda tog zakona nije precizirana: da li je reč o zakonu o restituciji, koji bi opšte gledano regulisao povraćaj imovine oduzete posle komunističke revolucije, ili o "leks specijalisu", koji bi tretirao samo imovinu kraljevske porodice. Protiv usvajanja zakona o vraćanju imovine Karađorđevićima tada su bili jedino radikali...

Kancelarija NJKV prestolonaslednika Aleksandra je u julu 2003. godine i u maju 2008. upućivala Predlog zakona o dvorskom kompleksu, a i u 2012. je u javnosti bilo rasprava o tom zakonu, ali nije usvojen.

Pravo na grob Karađorđevićima je vraćano pojedinačno i postepeno.

Neki od Karađorđevih potomaka su sahranjivani u kripti na Oplencu posle 1945: Princ Đorđe (1887–1972), koji je pre rata bio interniran u psihijatrijskoj ustanovi u Toponici kod Niša, a posle rata živeo u Beogradu; njegova supruga Radmila (devojačko Radović, 1907–1993); sin kralja Aleksandra I, Tomislav (1928–2000) i Persida Nikolajević (rođena 1860), peto dete po redu kneza Aleksandra, koja je okupaciju 1941–1944. provela u Topoli, umrla je 30. juna 1945. i sahranjena u kripti na Oplencu 2. jula 1945.

Posmrtni ostaci kneza Pavla, njegove supruge kneginje Olge i njihovog sina kneževića Nikole Karađorđevića ekshumirani su 28. septembra 2012. sa groblja "Boa de Vo" u Lozani i u nedelju 6. oktobra 2012. sahranjeni su u kripti na Oplencu.

Odluku o formiranju organizacionog odbora za ekshumaciju i prenos posmrtnih ostataka sedmoro članova porodice Karađorđević u Mauzolej Crkve Svetog Đorđa na Oplencu, Vlada Srbije donela je u četvrtak 22. marta 2012. Proces je trajao dugo. ("Kraljevska grobnica – Druga sahrana kralja jedne nesreće", "Vreme" broj 1108, 29. mart 2012.)

Sada se ta knjiga polako zatvara. Saga o Karađorđevićima dramatično priča ne o jednom već o dva veka preloma, ratova i revolucija. Karađorđevići su prolazili kroz periode glorifikovanja i progona. Revolucionarni obračun s njima 1945. je bio drastičan, ali to nije prvo iskušenje njihove loze. U izbeglištvu su bili i Karađorđe i njegovi sinovi Aleksa i Aleksandar, i Petar I je bio u izgnanstvu pre stupanja na presto.

Dinastički obračuni obrenovićevaca i karađođevićevaca su bili veoma drastični:

Član 10. Ustava za knjažestvo Srbiju iz 1869, poznatog kao Namesnički ili Trojički ustav koji je donela naprednjačka Ustavotvorna skupština u Kragujevcu na Duhove 1869, godinu dana nakon ubistva kneza Mihaila, 1868. godine, čak sadrži izraz prokletstvo, što je možda ustavni raririteti: "Izabrani za Knjaza potomak Knjaza Miloša prima vladu pod imenom Obrenovića. A ako ne bi bilo muških potomaka od kćeri Knjaza Miloša, onda narod srbski bira sebi za naslednog Knjaza onog Srbina, u kome ima najviše poverenja. No nikad ne može biti izabran za Knjaza srbskog niko od familije i potomstva Karađorđevićeva, na koje je bačeno prokletstvo narodno."

Epoha nije štedela Karađorđeviće, ali ni njihovi podanici nisu prošli bolje. Na Oplencu će se 26. maja nad njihovim odrima po drugi put reći: "Počivajte u miru!"

Pitanje je samo da li će i omraze iz tog doba jednog dana usahnuti i preći u predanje. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ
i Dokumentacioni centar "Vremena"

Izvidnica kraljeve vojske

Radoš Bajić glasno govori i sve kontroliše: od toga ko će od gostiju doći na snimanje do toga kojoj će brzinom jahati glumci. Dok prolazi pored statista, zahvaljuje im i hvali ih tapšući ih po ramenu. Ovi klimanjem glavom uzvraćaju zahvalnost

"Tkad dođete ovde, zamislite da ste jahali galopom, da ispred vas ide vojska, niži oficiri. Oni su izvidnica 52. – rekli smo – pešadijskog puka", glasno objašnjava Radoš Bajić, reditelj i scenarista televizijske serije "Ravna gora – Dramska trilogija 1941–1945".

Te srede 15. maja u selu Nemenikuće na Kosmaju, tokom snimanja noćnih scena, režisera su iz sedla slušali glumci Miloš Biković i Dejan Tončić. Oni igraju oficire vojske Kraljevine Jugoslavije. Po scenariju, oni treba iz mraka da dojašu do kamere ispred koje, u prvom planu, dva po dva promiče iznurena izvidnica. Vojsku glumi 70 statista, naoružanih i obučenih u vojničke uniforme tog vremena.

"Oni kad dođu ovde... Setite se kako je to fantastično radio Aca Gavrić! Je l' skidaš ti kapu?" Biković je skida i prolazi rukom kroz kosu nameštajući šiške. "Tako je! Dabome!", viče Radoš Bajić i nastavlja da objašnjava scenu: "Kuče je ovde. Dosadno je dozlaboga. Pogledaj ga. Vidi koliko je. Vau, vau, vau! Gledaš njega tu, a vojska ti prolazi ovde. Kažeš: 'Ajde, vojsko! Brže, brže! Niste babe!'" Mladi Biković je ponavljao tekst u sebi i klimao glavom, a zatim ga izgovara naglas. "Ne tako. Mišo, pazi. Moraš da imaš autoritet, ali ne tako kao da ih mrziš. To je tvoja vojska. Ajde lagano, Mišo. Ajde", ispravlja ga reditelj.

RAVNA GORA SE ČEŠLJA

"Otkud to da se 'Vreme' interesuje za mene?", počeo je razgovor sa Radošem Bajićem, glavnim čovekom "najambicioznijeg projekta u istoriji srpske televizije", kako je "Ravna gora" opisana na svom Tviter nalogu.

"Non-stop novinari zovu i traže da dođu na snimanje. Šta će meni to da budem u novinama pored 'Farme'? Ako im to zarađuje pare, šta će im Radoš? Šta ću im ja? Vi, sad kad ste došli, ste privilegovani. Realno gledano, ovo je istorija. Ovo što mi radimo je – istorija. Ovo ovde se, na primer, stavlja na naslovnu stranu! Tu je vojska, srpski oficiri i ostalo..."

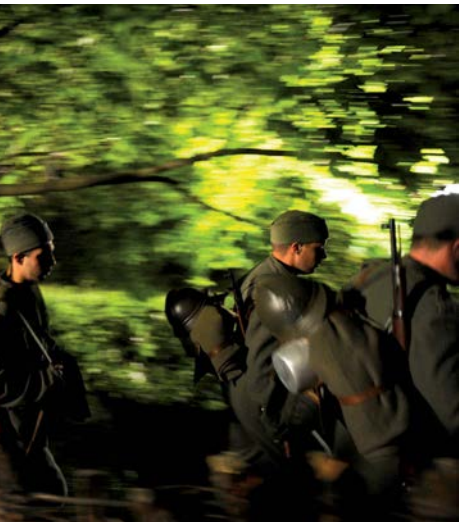
Radoš Bajić je u radnoj jakni i dobro upasanim pantalonama, na glavi ima lovački šešir. Na nogama čizme koje podsećaju na modernu vojnu obuću. Nema brkove sa kojima je igrao ulogu Radašina u seriji "Selo gori a baba se češlja". Glasno govori i sve kontroliše: od toga ko će od gostiju doći na snimanje do toga kojoj će brzinom jahati glumci. Dok prolazi pored statista, zahvaljuje im i hvali ih tapšući ih po ramenu. Ovi klimanjem glavom uzvraćaju zahvalnost.

"Gde se mi nalazimo?", nastavlja da govori za "Vreme", ali posle dve rečenice zvuči kao da se obraća celoj ekipi. "Ovo je 5. april '41. godine. Obronci Suvobora, podnožje Ravne gore, selo Planinica. Ovo su kuće na kraju sela, prema planini. Domaćin ove kuće Stanoje Taralić kaže vojsci koja ga je zvala da izađe: 'Mi smo poslednja kuća ovde! Ovde, kaže, ima i međeda, a veprova koliko hoćeš!'"

Statisti igraju izviđače vojske Kraljevine koja, nekoliko dana pre kapitulacije, ide na Suvobor da zauzme položaj. Scena koja se snima odvija se ispred bazne kuće u kojoj živi jedan od glavnih likova serija "Ravna gora" – Stanoje Taralić (igra ga Radoslav Milenković), a iznad je kuće njegovog brata Svetolika (Marko Bačević). Inače, porodica Taralić je središte Bajićeve serije. Jedan od braće je otišao u partizane, a drugi u četnike. Kod kuće im je ostao otac Obrad, koga igra Mirko Babić.

Kuća u kojoj je do sada snimano je preuređena. Spolja je patinirana pa izgleda kao da je obložena kamenom. U dvorištu su izgrađeni tremovi, ispletena drvena ograda iza koje leži veliki ovčarski pas. U drugoj kući su šminkernica i kostimi, a poviše veliki vojni šator za statiste. Veliki agregat je postavljen ispod brda gde se snima, a ispred jednog kombija je roštilj sa kobasicama. Noćno snimanje obično traje do četiri ujutro.

Među gostima u Nemenikućama bio je i jedan načelnik Ministarstva unutrašnjih poslova, inače rediteljev prijatelj: "Ja sam protivnik ovih turskih i indijskih serija toliko da me to izluđuje. Lepo je ovde.

NOĆNE SCENE: Radoš Bajić sa Milošem Bikovićem; statisti; Biković i Dejan Tončić

Fotografije: Aleksandar Andjić

Ja volim Radoša, gledao sam i 'Selo gori', tako da...", opisuje svoje utiske načelnik klimajući glavom uz osmeh.

"Gde je ovaj novinar? Gledaj šta je tvoj kolega sa RTS-a napisao", čita Bajić vesti sa telefona: "Kaže: 'Na obroncima Kosmaja, najsavremenijom tehnologijom snimaju se poslednji kadrovi istorijskog spektakla 'Ravna gora'. Juče je bio pet sati tu na snimanju i napisao je: 'poslednji kadrovi'. Koji poslednji kadrovi?! Mi izgibosmo od posla ovde. Ne razumem odakle tolika proizvoljnost u vašem poslu."

A JAVNOST GORI

Dok mu u šminkernici popravljaju nalepljene brkove, o tome šta piše u scenariju serije "Ravna gora" za "Vreme" priča Miloš Biković, koji glumi poručnika Gavrića: "Ovo je prva serija o tom periodu koju ne finansira partija. Sa jedne rodoljubive tačke gledišta, u njoj je prikazana patnja naroda gde, uz maksimalno poštovanje istine i činjenica, pokušava da se govori o stradanju naroda. Bez osuđivanja ove ili one strane! Kad brat na brata digne ruku zbog toga što je jedan otišao u komuniste, a drugi u četnike, mnogo je veći problem to što su se oni posvađali, što su u stanju da pucaju jedan na drugog nego ko je od njih bio u pravu."

Glavnu žensku ulogu u seriji igra Jelena Ivanišević. Ona od 1998. živi u Švedskoj, gde glumi u pozorištu. "Mnogo je lakše igrati u 'Ravnoj gori' kad živite u Srbiji. Moji prijatelji nisu mogli da veruju da sam prihvatila glavnu ulogu u nečemu što se zove 'Ravna gora'. Međutim, scenario nema stav o tome da li su partizani i četnici dobri ili loši. Ne drži se ničije strane niti postoji završna reč. Postoje samo istorijske činjenice. Zato je taj scenario toliko dobar i zato sam prihvatila ulogu", kaže glumica, koja je pre selidbe igrala u beogradskim pozorištima i u nekoliko filmova.

"U Odesi sam kod Nikite Mihalkova snimao film *Sunčanica* koji takođe za temu ima revoluciju", priča Biković. "Ono što se nama desilo u Drugom svetskom ratu, u Rusiji se desilo u Prvom. Tamo su bili crveni, komunisti protiv belih – careve garde. I tamo sam igrao belog potporučnika i Nikita Mihalkov takođe prikazuje patnju naroda, samo što on oštrije prikazuje tu situaciju jer su komunisti besomučno ubijali bele."

Iz producentske kuće nisu mogli da odgovore koliko snimanje serije košta, već su samo rekli da projekat finansira RTS u koprodukciji sa kućom "Contrast Studios".

"Nezahvalno je porediti projekte u Srbiji zato što se ovde, manje-više, sve radi na mišiće. Ovakav projekat, da kažem, u ozbiljnijoj zemlji, zahteva mnogo, mnogo više para nego što mi imamo. Veliki projekti poput ovog ili *Montevidea* kod nas se radi na veliku ljubav i fanatizam i ovo izgleda nestvarno dobro za uslove koje imamo", rekao je na kraju Miloš Biković.

Negde oko ponoći, kada su snimljeni i poslednji dublovi za scenu u kojoj poručnik Gavrić i njegov posilni ubrzavaju izvidnicu koja sporo napreduje ka Suvoboru, set se premestio na drugu stranu dvorišta. Nakon što je ekipi dao poslednja uputstva, reditelj Bajić je polako naslonio glavu na šaku i seo u mrak. Statisti su odlazili u šator na pauzu. Jedan dugonja je u mraku zapeo za nešto i pao. "Ranjenik! Ranjenik! Dajte bolničara!", vikao je neko iz kolone. ¶

MIRKO RUDIĆ

Radna komanda

"Snimanje 'Ravne gore' je počelo prošle godine u julu na Mokroj gori, zatim u Malom Zvorniku, Ljuboviji, Kragujevcu, Beogradu, Pančevu. Ove godine smo krenuli sa snimanjem na Kosmaju, u Nemenikućama, a u planu je da se snima u Vršcu, na Tari, u Beogradu i Pančevu", kaže za "Vreme" Marija Drajić iz produkcije "Contrast Studios" koja realizuje seriju. Kako Marija Drajić kaže, nijedna od prvih deset epizoda nije u potpunosti snimljena, ali je urađeno blizu 70 odsto prvog serijala.

Direktor fotografije je Predrag Jočić. Premijera je najavljena za novembar 2013. godine na RTS-u.

U organizaciji kažu da je na snimanju do sada učestvovalo preko 1500 statista, a igraće 80 glumaca, među kojima, pored ostalih Nebojša Glogovac (Draža Mihailović), Dragan Bjelogrlić (Tito), Lazar Ristovski (general Borivoje Mirković), Milorad Mandić Manda, Branka Petrić, Miodrag Pejaković, Nenad Jezdić, Rale Milenković, Miloš Biković, Slobodan Boda Ninković, Jelena Žigon i drugi. Kralja Petra II igra Đorđe Živadinović, Aleksandra Rankovića Aleksandar Trnčić, Milovana Đilasa Nenad Heraković, Vladimira Mačeka Irfan Mensur.

Dnevni planovi snimanja se nazivaju "Radna naređenja".

TEOFIL PANČIĆ

Tajna dobrih krempita

Zanimljivo se gibanje može uočiti na koliko-toliko sofistifikovanijim "desnim" portalima: nakon potpisivanja famoznog Briselskog sporazuma o Kosovu, ali i sve jasnijih znakova da ne samo što između Dodik Mileta i vladajućeg trijumvirata u Srbiji nema neke ogromne ljubavi nego da se, štaviše, "zvanični Beograd" – o svom jadu zabavljen – neće baš mnogo pretrgnuti da se pokroviteljski bavi Tvorevinom (u) kojoj Dodik zapoveda, "patriotska" je autorska škola zavapila kako su Tom-Dač-Vuč potpuno napustili "srpski integralistički projekt" u ime nekakvog defanzivnog "Srbijanstva", kao svojeg "novog vjeruju". U tome ima izvesne istine i verujem da ćemo se vrlo uskoro vraćati na tu izazovnu i kontroverznu temu, ali za ovaj put zanimljivijim mi izgleda nešto drugo. Vaistinu, sa stanovišta "fundamentalističkog" shvatanja nacionalističkog ili velikonacionalnog projekta, Trijumvirat – a naročito ona mlađa dvojica – jeste *otpadnički*: naprosto, izašli su iz tog čamca (koji spokojno klizi ka amprethodnih godinu dana. Tadić je dobio predsedničke izbore; demokrate i dalje vladaju, uz Dačićevu i verovatno LDP-ovu pomoć; Mirko Cvetković se nekako drukčije zove, ali to nije bitno. Kosovo je i dalje Problem Nad Problemima koji se mora pod hitno rešavati da bi uopšte moglo bilo šta drugo da se odblokira. "Evropa" (Angela Merkel) i "svet" (Hilari Klinton, ili kako se već sad zove) pritiskaju bez pardona. Posle cenjkanja, kenjkanja i cinculiranja sličnog onom koje smo ionako nedavno gledali, vlada demokrata & co. potpisuje Briselski sporazum, i sve što uz to ide. Pa zar bi, na koncu, uopšte mogla da ga ne potpiše?! Nacionalistička desnica, naravno, kriči: ua, izdaja! Ali stop, stop: gde su u tom prizoru Nikolić i Vučić? Gde su jedan besni, nepopravljivi gubitnik i jedan ambiciozni politički arivista pun neiživljenog vlastohleplja? Jesu li ipak "strateški" u toj stvari, i samo u njoj, na Tadićevoj strani, pošto su i sami "proevropljani", pa su svesni da "tako mora"? Mojoj kristalnoj kugli to je ne-

Zamislimo "alternativni scenario" prethodnih godinu dana. Gde su u njemu Nikolić i Vučić? Eno ih na Trgu, gde kriče: "Izdaja!"

bisu istorijske i svake druge irelevantnosti), pa se oni koji još marljivo veslaju i izbacuju nadiruću vodu s razlogom osećaju izdanim i prevarenim. I sve se manje nadaju da bi stvari još mogle da se preokrenu. Daj bože da im je strepnja s razlogom dublja od nade...

Naime, ako ne pripadate toj bizarnoj supkulturi koja se okuplja po ekscentričnim sajtovima i (sve ređe i malobrojnije) po beogradskom Trgu republike, onda vam je jasno da je nesumnjivo *dobro* što su naši novo-stari vladari napustili taj čamac: dobro je i za njih, ali za to nas baš briga; dobro je za *javni interes*. Oni su ga, dakako, napustili jer je to dobro za njih (u svrhu političkog preživljavanja u novom regionalnom i evropskom kontekstu) a mi ostali se kolateralno grebemo za neku vajdicu od toga. OK, stvarno ne nameravam da morališem nad tim: od koga je, sjajno je!

E sad, šta mene u svemu tome kopka? Uvrežilo se već u "građanskoj Srbiji" da se govori kako je ova vlast Vrlo Prijatno Iznenađenje jerbo je, eto, učinila (i tek će učiniti!) "sve ono što se Tadić i društvo nisu usudili i ne bi se usudili da učine". Da li je to *tačno*? Striktno baš i ne, jer sadašnja je vlada samo nastavila gde je prethodna dogurala sa "Borkovim sporazumima" i sličnim. Pa ipak, nije da u tome nema *baš ničega*. Razlika postoji, ako ništa drugo, u tome što Trijumvirat može – ne bojeći se neke naročite destabilizacije društva, kamoli pada s vlasti – da učini štošta što "tadićevci" ne bi mogli bez velikog rizika (svakako političkog, a sasvim moguće i lično-bezbednosnog!) i znatnih društvenih turbulencija, uključujući i moguće ozbiljno političko nasilje.

Hajde, naime, da razmotrimo "alternativni scenario" zamislivo. Jesu li barem "neutralni", drže se po strani, prave se da nisu odavde, neće da otežavaju situaciju? Ne, ni tu ih ne vidi ono moje sokoćalo. Nego ih, naprotiv, vidi u prvim redovima demonstracija i svega ostalog, a pri tome su mnogo sposobniji da indukuju daleko masovniji i opasniji gnev nego što to može ova sadašnja preostala veslajuća čeljad iz čamca iz kojeg su, popevši se u gondolu vlasti, zaždili u poslednji čas.

Okej, ali šta sve ovo znači? Ima neke neopozive istine u tome da nam je grah tako pao da će ova trojica verovatno da oposle ono što Tadić & co. nisu ni izbliza dovršili, što stvarno svojom krivicom, što naprosto znajući šta bi ih čekalo. Ali, aplaudirati im ovako zaneseno zbog toga što po logici nužnosti rade (bez da im iko relevantan smeta) naprosto znači diviti se nasilnicima. Ucenjivačima. Prodavačima cigle. To je, šta znam, kao da (onomad) odeš u Arkanovu poslastičarnicu pa staneš da se diviš krempitama: kakav fil, jebote! Kakva *tekstura*! Mislim, možda su krempite stvarno dobre, ali odakle tebi, brašo, uopšte ta poslastičarnica?! Od reketaških krempita dobija se *prekomerni šećer*.

Nemam, dakle, ništa protiv da Trijumvirat obavi jedan nezgodan posao koji mu, što jeste jeste, po nekoj višoj pravdi i pripada, u smislu da onaj ko je motku usrao treba i da je opere. Ali nema u tome što rade baš ničega što ne bi bilo krajnje banalno, ponajmanje neke "etike ubeđenja" ili ne znam ti kakvih "preumljenja", što bi rekao elokventni Mihajlović Dušan. Sve je to, kako rekoh, čist "darvinizam", a mi se tu samo švercujemo. Nema frke, prošvercovaću se i ja, ali to i dalje ne znači da ću još i da budem zahvalan otmičarima. ¶

I roditelji se pitaju

Kada smo pokretali podlistak "Obrazovanje za XXI vek", jedan od ciljeva bio nam je da se u njemu nađe mesta za sve činioce u procesu obrazovanja. Zato su za nama godine pisanja o potrebama i zahtevima učenika, novim metodama koje osmišljavaju inventivni nastavnici, ali i o gorućim problemima sistema obrazovanja Srbije. Međutim, ništa manje važan faktor u procesu vaspitanja i obrazovanja jesu – roditelji. Zato predstavljamo projekat "I roditelji se pitaju", čiji je zadatak da ih osnaži za preuzimanje aktivne uloge u procesu školovanja dece.

O gorućim problemima u sistemu visokog obrazovanja za "Obrazovanje za XXI vek" govori profesor Srđan Stanković, predsednik Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje. Takođe, otkrijte kako Nemačka privlači mlade, obrazovane ljude iz ostatka Evrope i zašto je to dobro.

Saveti roditelja

Partneri dece i nastavnika

"Preko škole imate mogućnost da menjate svest roditelja i da utičete na buduća pokolenja. Zbog toga smo stvarno imali sreću da su ljudi koji su bili uključeni u opštinski savet roditelja svojom inicijativom pokrenuli niz korisnih akcija", kaže Sonja Stamenović, šef Odseka za obrazovanje, kulturu i sport Odeljenja za društvenu delatnost opštine Zvezdara

Od jeseni 2011. godine počelo je sprovođenje projekta "I roditelji se pitaju" u okviru koga se roditelji motivišu da aktivnije učestvuju u odlukama bitnim za školovanje svoje dece i to kroz savete roditelja. Projekat predviđa da budu formirani opštinski saveti roditelja u kojima se nalaze predstavnici roditeljskih saveta svih škola sa teritorije jedne opštine. Tako udruženi i umreženi, roditelji lakše prevazilaze probleme sa kojima se suočavaju tokom školovanja svoje dece.

"Iako saveti roditelja, koji u našem obrazovanju postoje decenijama unazad, po zakonu imaju petnaestak nadležnosti, svako ko je nekad bio na nekoj sednici zna da se sve svodi na klimanje glavom o nekom godišnjem planu i programu škole, o izboru destinacija za izlete i rekreativnu nastavu, o proslavama maturske večeri...", počinje priču za "Vreme" Danijela Radošević, majka dve učenice osnovne škole "Stevan Sinđelić" na beogradskoj Zvezdari i predsednik saveta roditelja te škole.

"Uvek su roditelji osećali da im nešto smeta u funkcionisanju takvih saveta. Kao da imaju neki kamenčić u cipeli. Kad se odlučuje o tome da li će neka proslava biti, recimo, u restoranu na Adi, svi roditelji na hodniku komentarišu kako im se to ne sviđa, a posle niko neće to da kaže direktoru i razrednim starešinama. Neće da se zameraju i da posle neko uzme njihovu decu na zub", priča Danijela Radošević i dodaje: "Taj strah je meni fascinantan. Mi smo stalno u grču: 'Ma daj samo da prođe tih osam godina', 'Plati 400 dinara', 'Nije važno.' Čekajte. Zašto se plaća 400 dinara? Zbog čega je došlo do toga da se to plaća. Tu ne pričam o novcu."

NEOPHODNOST SARADNJE: Sanja Stamenović i Danijela Radošević
Foto: I. Šepić

GRAĐANSKI SERVIS

Nakon što je Ministarstvo prosvete lokalnim samoupravama prosledilo pozive za učešće u projektu "I roditelji se pitaju", u opštini Zvezdara su odlučili da učestvuju njihovih 14 osnovnih, devet srednjih škola i jedna predškolska ustanova. Ljudi iz Centra za interaktivnu pedagogiju (CIP) koji sprovode projekat, objasnili su predstavnicima svih tih školskih ustanova koja su njihove obaveze i prava, pa su počela predavanja i tribine.

"Preporučili su nam da se grupišemo jer imamo iste probleme, a zajedno ćemo ih lakše rešiti. Savet je bio da se prvo udružimo na teritoriji opština, a posle toga na teritoriji celog grada kako bi to postalo jedno institucionalno telo sa svakom pravnom regulacijom", kaže Danijela Radošević, koja je već dve godine i član opštinskog saveta roditelja Zvezdare.

Šta je urađeno

Projekat "I roditelji se pitaju" sprovode Ministarstvo prosvete i nauke u okviru projekta "Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou – DILS", Fond za otvoreno društvo Srbija i Centar za interaktivnu pedagogiju (CIP).

Za sada u projektu učestvuju Vračar, Savski venac, Zvezdara, Obrenovac, Požega, Zemun Stari grad, Užice, Vranje, Zaječar i Kragujevac. Aktivnosti su podeljene u dve grupe: kreiranje vodiča, brošura i organizacija tribina, manifestacija, humanitarnih akcija. Ovo su neke aktivnosti koje su sprovedene od juna do decembra 2012. godine:

Savet roditelja opštine (SRO) Zvezdara izradio je "Vodič kroz svet roditelja", plakate i brošuru o profesionalnoj orijentaciji, a u pripremi je brošura o učeničkim parlamentima; organizovana je manifestacija "Upoznajmo se da bismo se razumeli" i humanitarna izložba lego kockica "Družimo se humano".

Savet roditelja grada (SRG) Užica izradio je brošuru "Kako sprečiti nasilje nad decom u vrtiću/školi".

SRO Požega je napravio brošure "Kako zaštititi decu od elektronskog nasilja" i "Dete ima pravo da zna svoja prava"; organizovane su tribine "Porodica kao živi sistem" i "Uloga roditelja u prevenciji zloupotrebe psihoaktivnih supstanci" i manifestacija "Životni polet".

SRG Kragujevac izradio je brošuru "Kako pomoći deci žrtvama nasilja" i organizovao tribinu "Prevencija nasilja i unapređenje bezbednosti dece".

SRG Vranje je organizovao tribinu na temu trgovine ljudima.

"Škola nije samo to da se deci izrecituju nastavni plan i program. Škola je tu da brine o vama kao ličnosti. To nije samo Pitagorina teorema ili fotosinteza, to su životne veštine. Kako oni danas brinu o vama tako ćete vi sutra da brinete o drugima. Škola nam kreira čitavu zajednicu. Preko škole imate mogućnost da menjate svest roditelja i da utičete na buduća pokolenja. Zbog toga smo stvarno imali sreću da su ljudi koji su bili uključeni u opštinski savet roditelja svojom inicijativom pokrenuli niz korisnih akcija", kaže Sonja Stamenović, šef Odseka za obrazovanje, kulturu i sport Odeljenja za društvenu delatnost opštine Zvezdara.

Ona dodaje da lokalna samouprava ima ograničena sredstva, ali daju sve od sebe da olakšaju funkcionisanje opštinskog saveta roditelja. "Škola i lokalna zajednica su servisi građana. Država je servis građana. Mi treba da idemo ka tome da budemo zadovoljni našim servisima, a da bi ljudi koji u njemu rade bili svesni naših potreba, mi, kao korisnici, moramo da budemo i aktivni saradnici tih servisa, a upravo to su opštinski saveti roditelja." Sonja Stamenović je rekla i da sadašnje rukovodstvo njene opštine podstiče razvoj opštinskog saveta roditelja i planira formiranje tela preko opštinskog veća.

KORISNOST SAVETA

Značaj udruživanja roditelja je višestruk. Prva od aktivnosti opštinskog saveta roditelja Zvezdara je bila izrada Vodiča kroz savet roditelja, u kome je objašnjeno sve ono što su sadašnji predstavnici roditelja saznali tokom edukacija. Vodiči su prethodnog septembra podeljeni učenicima prvih, drugih i petih razreda oš "Stevan Sinđelić", a prihvatile su ga i ostale opštine i gradovi koji učestvuju na projektu.

"Ovde se radi na smanjenju jedne vrste dihotomije između 'mi' i 'oni'. 'Oni' su škola, a 'mi' – roditelji. Svi mi imamo isti cilj, a to su obrazovanje i vaspitanje dece. Mi moramo zajedno da radimo na iskorenjivanju zabluda da roditelji nisu zainteresovani, da nastavnici ne žele da se posvete deci zato što imaju male plate, da je Ministarstvo krivo, itd. Dajte da radimo šta može da se radi. Nastavnici imaju svoje zadatke sa gledišta obrazovnog plana. Mi smo tu da im to olakšamo. Mi smo partneri. Ista smo strana novčića i ne možemo jedni bez drugih. Ako se pravi neka dramska prezentacija, ajde da i roditelji učestvuju. Kako? Pa tako što će neko nabaviti kostime. Pa onda, na primer, organizacija maturskih proslava gde roditelji mogu da dežuraju. Da li je nekog nažuljala cipela, da li se nekom pocepala čarapa, evo mama je donela baletanke, nema problema... Mi brinemo o tim sitnicama i tako puštamo nastavnike da se opuste sa svojom decom koju su vodili tolike godine. Sa druge strane, mi roditelji to zovemo čajanka za roditelje, jer tako se i družimo", kaže Danijela Radošević.

Osim pomaganja nastavnicima, saveti roditelja služe i za umrežavanje institucija i razmenu iskustava. "Kada savet roditelja kaže da bi Centar za socijalni rad mogao da funkcioniše bolje, onda mi to njima prenesemo, pa se za problem sazna i svi se malo poprave i stvari se slože. Sa druge strane, kada su roditelji na sastancima opštinskog saveta čuli da su deca u oš 'Despot Stefan Lazarević' još pre sedam godina na početku školske godine dobijala rasporede pismenih i kontrolnih zadataka za čitavu predstojeću godinu, rekli su u svojim školama: Zašto to ne bi moglo i kod nas?", kaže Sonja Stamenović iz opštine Zvezdara.

Treća stvar je lakša dostupnost organa lokalne samouprave. Roditelji jedne beogradske škole su preko saveta roditelja otišli kod predsednika opštine i požalili se kako im je škola u lošem stanju. On ih je sa direktorom škole odveo kod gradskog sekretara sa kojim je dogovoreno da obnova počne sledeće godine. "To je bilo van svih očekivanja, jer renoviranje te škole nije bilo u planu za sledeće tri godine", naglašava Sonja Stamenović.

Na kraju, tu je i kontrola rada školske uprave. Roditelji po zakonu mogu da kontrolišu trošenje finansijskih sredstava škole.

"Kad govorimo o uticanju na sam plan i program obrazovanja, to je kod nas još uvek centralizovano i sve stiže direktno iz Ministarstva. Međutim, kada saveti roditelja budu dovoljno jaki, onda oni mogu da utiču na političare i političke stranke, za koje se nadam da će shvatiti značaj učešća roditelja u kreiranju lokalnih zajednica", rekla je Sonja Stamenović.

Opštinski savet roditelja Zvezdare ima 29 članova različitih profila među kojima su i visoko i nisko obrazovani. "Za ovo kratko vreme i minimum sredstava, već smo se sinhronizovali i fantastično funkcionišemo. Sad nam ljudi sve više prilaze. U početku je bilo nepoverenja, a mislim da će za pet godina to biti potpuno implementirano. Nakon smene jedne generacije učenika", zaključuje Danijela Radošević.¶

MIRKO RUDIĆ

Intervju: Srđan Stanković, predsednik Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje

Mladi talenti u senci birokratije

"Kada je reč o problemu finansiranja državnih fakulteta, postoje razne verzije dobrog rešenja. Jedna je da se prvo olakšaju studentski krediti čime bi se postigla veća fleksibilnost. Takođe, postoji tačka diskontinuiteta između studenata na budžetu i samofinansirajućih. Jedna dobra mera koja je predviđena Strategijom su sufinansirajući studenti, pa je tako svako u nekoj meri pogođen problemom koji onda i nije tako strašan"

Srpski diplomci, koji su u svetu često veoma cenjeni, kada, i ako, odluče da se sa svojim znanjem vrate kući, nailaze na apsurdne probleme, zbog kojih im se to isto znanje, ali pre svega zvanje obezvređuje. Kada je reč o visokom obrazovanju u Srbiji, iako u tom sistemu nastaju izvanredni stručnjaci, brojni su njegovi nedostaci. Uređenje ove oblasti zahteva temeljna i dugoročna rešenja, a profesor dr Srđan Stanković, predsednik Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, objašnjava za "Vreme" koji su gorući problemi i kako se rešavaju: "Jedan od osnovnih prioriteta je da se što pre donese Nacionalni okvir kvalifikacija (NOK). Do sada to nije urađeno iz formalnih razloga, jer nije obezbeđena zakonodavna podrška. Nacionalni okvir kvalifikacija je u svom osnovnom vidu bio gotov pre skoro tri godine. Ispostavilo se da nijedan zakon nije prepoznao njegovo postojanje, pa samim tim nije bilo jasno ko je nadležan da ga donese. Čak i ako ga donese, kao što je Nacionalni savet za visoko obrazovanje uradio, postavlja se pitanje čemu on služi."

"VREME": Šta bi trebalo da se unapredi kako bi se doprinelo boljem funkcionisanju univerzitetskog obrazovanja?

SRĐAN STANKOVIĆ: Mi smo presekli taj začarani krug problema u izmenama i dopunama u Zakonu o visokom obrazovanju, koji je promenjen prošle jeseni. Pokušali smo potom da usaglasimo NOK za visoko obrazovanje sa onim što je u međuvremenu rađeno na univerzitetskim nivoima. To je bilo malo složenije jer su naše kolege otišle predaleko u razrađivanju pojedinačnih struka i zanimanja. Takođe, shvatili smo da bi bilo dobro da se naprave još neke izmene u Zakonu o visokom obrazovanju pa da onda to bude usaglašeno sa postojećim evropskim okvirima i to je odnelo još nekoliko meseci. Očekujem da ako promene Zakona u visokom obrazovanju koje mi predlažemo budu usvojene u junu, NOK bude donet odmah nakon toga. Postoje dva evropska okvira kvalifikacija. Okvir kvalifikacija za životno učenje i bolonjski okvir. Želimo da usaglasimo novi NOK sa oba modela i nadamo se da će to što budemo uradili trajati neko duže vreme.

Drugi prioritet, na koji se odnosi vrlo komplikovano pitanje, jeste problem koji je sada vrlo akutan, a to je priznavanje stranih visokoškolskih diploma. Kada sam čuo koliko su naši studenti koji se školuju u Evropi pogođeni lošim stranama ovog problema, shvatio sam da nešto mora da se promeni u Zakonu o visokom obrazovanju. Mi sada radimo na priznavanju, a ne na nostrifikaciji diploma jer taj proces ipak mnogo košta. Rešenje je da se strana visokoškolska isprava usvoji kao naša, što podrazumeva bukvalan prevod zvanja. To postaje komplikovano kada je reč o zvanjima koje mi nemamo a možda su nam potrebna, jer nismo do sada stigli da školujemo kadrove određenih profila.

Želimo da napravimo opšti okvir kvalifikacija koji daje nivoe i ishode učenja. To je naravno polazna osnova, tako da od ovog dokumenta ne treba očekivati previše, jer ni on ne daje rešenja za mnoge konkretne probleme. NOK neće pomoći ukoliko se ne odredi kako će se priznati nečija stečena diploma, recimo na Harvardu. Odlučili smo tako da zvanje koje je neko dobio u inostranstvu bude očuvano u izvornoj formi. Nema potrebe da to stavljamo u naše okvire jer bi to samo komplikovalo stvari. Time želimo da prevaziđemo zaista velike probleme koje imaju naši mladi talentovani ljudi. Oni negde steknu izvanredne kvalifikacije, a kada se vrate, kroz neadekvatnu proceduru budu odbačeni. Rešavanje tog pitanja ih i mnogo košta, zbog toga što nije lako udenuti određeno zvanje u naše okvire, pa komisije zaista imaju mnogo posla. Nije taj trošak uzet tek tako kao taksa, ali je nepotreban i mora da se prevaziđe. To su prve dve stvari na dnevnom redu.

Kakav je, po vašem mišljenju, kvalitet visokog obrazovanja u Srbiji, s obzirom na brojne privatne fakultete i probleme koji su se u vezi s njima javljali u prethodnom periodu?

Kada je reč o kvalitetu obrazovanja koje se stiče na državnim i privatnim fakultetima, oficijelno ne pravim razliku između njih. Jedni i drugi moraju da zadovolje standarde koje smo propisali. Naravno da razlike postoje, pre svega u tome što su jedni osnovani od strane države i imaju daleko dužu tradiciju negovanja

Foto: I. Šepić

naučnog rada, pa u tom smislu nove privatne ustanove još uvek teško mogu da im pariraju. Kolege sa privatnih fakulteta su takođe veoma kvalitetni profesori, ali ove ustanove nisu još u dovoljnoj meri zaživele. One su preokupirane potrebama preživljavanja i to je deo realnosti koja se teško može izbeći. Sa druge strane, privatne obrazovne ustanove su opet daleko fleksibilnije nego državne i u stanju su da dinamičnije prate svetske trendove ili potrebe tržišta. U tome su uspešne i prednjače u odnosu na državne ustanove jer nekada bolje prepoznaju šta tržište traži. Zato mislim da je bolje da se nekako državni fakulteti učine dinamičnijim, a da privatni fakulteti budu ozbiljniji i studiozniji, kako bismo mogli da negujemo naučni rad.

Uprkos razlikama, kriterijumi među fakultetima su isti i kada je reč o akreditacijama. Treba da se očuva jedinstvo visokoškolskog prostora u Srbiji, jer interesi nisu pojedinačni. Postoji kompeticija, ali još uvek dobro funkcionišemo zajedno. Dodela akreditacija nije stroga arbitraža, već proces gde je Komisija za akreditaciju saradnik koji treba da ukaže kako bi

"Ja sam jedan od velikih pobornika Strategije jer mislim da je dobro zamišljena i efikasno urađena"
—Srđan Stanković

visokoškolska ustanova bila bolja. To je smisao, a tu postoji razlika između predstave o tom procesu i njegove prirode.

Koliko je značajno što je Srbija uvrštena na Šangajsku listu, među vodeće univerzitete, i koliko je ona važna za primenu Bolonje?

Šangajska lista je veoma značajna za nas i mislim da to što smo prispeli na nju predstavlja odraz kvaliteta naučnog rada u Srbiji. Postoji stara izreka Karla Jaspersa koja kaže da je nauka osnovna preokupacija fakulteta, a da je onda spoznaja do koje se dođe u traganju za istinom prenesena studentima. To je ključni proces na istraživačkim univerzitetima. Pamtim davna vremena kada je Beogradski univerzitet bio vodeći osamdesetih godina u ovom delu Evrope. Elektrotehnički fakultet je bio 15. na svetskoj rang-listi elektrotehničkih fakulteta. Tako smo mi malo stariji navikli na vodeću poziciju. U međuvremenu smo dozvolili da jedan period ne provedemo u društvu najboljih i veoma sam srećan što se sada sa Šangajskom listom vraćamo u to društvo. Voleo bih da što pre bude još naših univerziteta na toj listi, nadam se da će Univerzitet u Novom Sadu uskoro da nam se pridruži. Šangajska lista je podizanje kvaliteta i biti na njoj je dobro za bilo kakav sistem pa i za Bolonju. Ali nisu u direktnoj zavisnoj vezi.

Da li postoji opšta ocena primene Bolonje u Srbiji i prema kojim kriterijumima se određuje da li je fakulteti pojedinačno dobro primenjuju?

Bolonja sama po sebi nije neka stega koju nam je neko nametnuo. To je jedan svetski proces koji je prihvatilo 48 zemalja. Ona je evropski proces koji naravno da nije savršen, ali ga treba prihvatiti takvog. Sticajem okolnosti cela Evropa prati Bolonjski proces, on nije neka dogma

koje se moramo pridržavati. Niko nikada nije tražio od nas da to poštujemo do detalja. Mi smo 2005, kada smo je usvojili, neke brojke i norme previše ozbiljno shvatili. Bolonja to nikada nije nametala. Ona je ponikla iz jedne vrlo plemenite ideje zajedništva, da se prostor visokog obrazovanja Evrope učini jedinstvenim. Ako bi neko odlučio da nastavi studije u drugoj državi, da to može da uradi i da stvari budu usaglašene. To nije jednostavno, jer normiranje ponekad ide na štetu najboljih. Ali se Bolonjom učinilo mnogo za podizanje opšteg nivoa visokog obrazovanja u Evropi. Oni koji lamentiraju nad nekim klasičnim fakultetima kakvi su nekada postojali, rade to s pravom. Mnoge lepe osobine starih univerziteta Bolonja nema, ali se vraća trend akcentovanja kreativnosti visokoškolskih ustanova. Sada treba dati priliku fakultetima da budu kreativni.

Foto: I. Šepić

"Još niko nije uspeo da smisli bitno drugačiji način finansiranja fakulteta koji bi rešio opšti problem nedostatka sredstava"

Da nismo prihvatili Bolonju, značilo bi da ne želimo da budemo u Evropi, da nismo u toku, da imamo neke posebne poglede na visoko obrazovanje, što je pogrešno. Lepota Bolonje je u tome što nema nametanja i u redu je da je svaki fakultet primeni na svoj način. O njoj postoji pogrešna predstava. Neko je želeći da postavi stvari na precizan način preterao sa strogoćom normi koje smo usvojili. Oni koji su veoma oštri protivnici Bolonje i oni koji se žestoko za nju zalažu trebalo bi dobro da pročitaju šta ona zaista predstavlja, pa da onda o tome ozbiljno pričamo.

Koji srpski diplomci su po vašem mišljenju najtraženiji u inostranstvu i da li mislite da imaju nameru da se jednom vrate u svoju zemlju?

Kada je reč o zapošljavanju naših studenata u inostranstvu, znam da su diplomci Elektrotehničkog fakulteta uvek bili rado prihvaćeni. Oni su i danas svuda rado viđeni. Uglavnom su sada traženi tehnički fakulteti. Naši studenti napuštaju ovu zemlju i to je jedna veoma tužna stvar. Dobro je u smislu protočnosti, svako treba da može da traži svoje mesto pod suncem, ali mi ne činimo mnogo da im omogućimo da se vrate. Zato je priznavanje diploma jedna od veoma važnih stvari koje treba da se urade. Mnogi naši studenti neće ni da traže nostrifikaciju diploma jer je za njih to ponižavajuće.

Priznavanje diploma se vrti oko zvanja. Postoji lista zvanja koja su sačinjena na bazi predloga Konferencije univerziteta i nju usvaja Nacionalni savet za visoko obrazovanje. Lista zvanja postoji nezavisno od NOK-a, a trebalo bi da bude inkorporirana u taj dokument.

Da li mislite da je način na koji je uređeno finansiranje fakulteta dobar, s obzirom da fakulteti sa Ministarstvom svake godine vode istu bitku za povećanje školarina? Mislite li da postoji mogućnost da se način finansiranja fakulteta promeni, kako bi obe strane bile zadovoljene na duže staze?

Strategija obrazovanja do 2020. godine ima kao jedan od svojih podsistema problem finansiranja. To je bolna tačka koja je izazvala vrlo burne rasprave i došli smo do toga da je na kraju ono što je predloženo u strategiji prihvaćeno kao jedna od mogućih varijanti. Nismo mogli da smislimo novi način finansiranja, niti smo mogli da se usaglasimo oko rešenja, pa je taj predlog dat kao forma koja omogućava da to bude promenljivo. Problem je bio u više aspekata. Jedan od njih je razlika između državnih i privatnih fakulteta. Privatne ustanove su smatrale da i one mogu da budu pretendenti na budžetske pare ako rade nešto što je važno za državu. Samo je pitanje šta je to i ko je taj ko to treba da odluči. U tom smislu nismo mogli da donesemo takvu odluku jer je skoro kompletna akademska javnost bila protiv toga.

Kada je reč o problemu finansiranja državnih fakulteta, postoje razne verzije dobrog rešenja. Jedna je da se prvo olakšaju studentski krediti, čime bi se postigla veća fleksibilnost. Takođe, postoji tačka diskontinuiteta između studenata na budžetu i samofinansirajućih. Jedna dobra mera koja je predviđena Strategijom su sufinansirajući studenti, pa je tako svako u nekoj meri pogođen problemom koji onda i nije tako strašan.

Veliki problem je i to što nema dovoljno sredstava za finansiranje visokog obrazovanja. Sada smo uspeli da se izborimo da za doktorske studije i dalje postoji državni budžet. Uprkos nestašici, svest o tome postoji jer hoćemo da nagradimo najbolje i da tako probamo da ih zadržimo.

Još uvek niko nije uspeo da smisli bitno drugačiji način finansiranja koji bi rešio opšti problem nedostatka sredstava.

Kako ocenjujete Obrazovnu strategiju do 2020. godine i mislite li da ona može da bude uspešno realizovana u delu koji se tiče visokog obrazovanja?

Ja sam jedan od velikih pobornika Strategije jer mislim da je dobro zamišljena i efikasno urađena. Nacionalni savet dugo priča o tome i prvi smo tražili Strategiju visokog obrazovanja. To je ekspertski posao, koji smo prepustili ekipi veoma sposobnih ljudi. Strategija nije dala revolucionarne rezultate, ali je spoznala činjenicu da smo deo prostora visokog obrazovanja Evrope, da je to perspektiva mladih kod nas, da je tržište radne snage perspektiva naše zemlje, a ta evropska perspektiva je bila za mene odlučujuća. Ono što sada treba da uradimo je Akcioni plan. Strategija će ostati mrtvo slovo na papiru ako se ne pretoči u aktuelne zakone. Tu bi trebalo pojačati učešće visokoškolskih ustanova, da bi što bolje bili sagledani konkretni uslovi primene. Na tome sada radimo i nisam siguran da smo došli do kraja, ali će Nacionalni savet za visoko obrazovanje dati svoju reč o tome kada se dobije poboljšana verzija. Želimo da što pre krenemo u primenu Akcionog plana i to je sada najvažnije. ¶

SANJA ZRNIĆ

Mobilnost

Blago Nemačkoj!

Manjak radne snage jedan je od gorućih problema u Nemačkoj, koja ima i jednu od najnižih stopa nataliteta u Evropi i tek je prošle godine zahvaljujući imigrantima zaustavila višegodišnje demografsko nazadovanje

"Nemačka traži lekare i inženjere", "Srpski zdravstveni radnici idu u Nemačku", "Nemačkoj trebaju stručnjaci"... Ovo su samo neki od naslova iz domaće štampe, ispod kojih stoje vesti o tome da najbogatija zemlja Evrope ima manjak radne snage i da mlade i obrazovane ljude iz drugih evropskih zemalja poziva pod svoje okrilje.

Polovinom ovog meseca Nacionalna služba za zapošljavanje (NZS) saopštila je da je 110 zdravstvenih radnika iz Srbije odabrano za rad u nemačkim bolnicama. Oglas za zapošljavanje 250 radnika iz Srbije za zdravstvenu negu u bolnicama u Nemačkoj NSZ je objavio u februaru, a rok za slanje prijava bio je 5. mart. Kako navode u NSZ-u, na konkurs se prijavilo 550 zainteresovanih, koji su imali odgovarajuću dokumentaciju. Do sada je 75 kandidata završilo petodnevnu obuku za život i rad u Nemačkoj, a očekuje se da uskoro počne obuka i za ostalih 35 radnika. Pripremu vrše Nemačka organizacija za tehničku saradnju (GIZ) i Nemačka služba za zapošljavanje, a radnici bi trebalo da tokom leta otputuju u Nemačku. Od kandidata se očekuje poznavanje nemačkog jezika na elementarnom nivou, a prednost su imali oni kandidati koji bolje poznaju taj jezik i imaju radno iskustvo u struci. Uslov za učešće na konkursu bio je da su kandidati prijavljeni u evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje u statusu nezaposlenog lica. Radni odnos u Nemačkoj će biti zasnovan na određeno vreme na poziciji asistenta za zdravstvenu negu do nostrifikacije diplome za zdravstvenog radnika. Nakon nostrifikacije diplome, najkasnije u roku od 12 meseci, radni odnos će moći da se ugovori i na neodređeno vreme. Početna bruto plata iznosiće 1900 evra do priznavanja diplome za zdravstvenog radnika.

"Nemačkom tržištu rada je potrebno u dogledno vreme 200.000 novih stranih radnika svake godine kako bi se zadovoljila potražnja za radnom snagom", rekao je Frank-Jurgen Vajze, direktor Savezne agencije za zapošljavanje, u intervjuu za "Rajniše post". Broj ljudi koji su pronašli posao u Nemačkoj a dolaze iz Španije, Grčke i Italije, tri države koje su najteže pogođen krizom, porastao je prošle godine za osam odsto. "U tim smo državama uglavnom fokusirani na inženjere, lekare i druge zdravstvene stručnjake", rekao je Vajze. Manjak radne snage jedan je od gorućih problema u Nemačkoj, koja ima i jednu od najnižih stopa nataliteta u Evropi i tek je prošle godine zahvaljujući imigrantima zaustavila višegodišnje demografsko nazadovanje.

Nemački "Velt" u tekstu pod nazivom "Nemačka cedi talente iz ostatka Evrope – Zašto je to dobro?", donosi priču o novoj generaciji imigranata. U Nemačku je prošle godine pristiglo oko milion ljudi, a toliki broj nije zabeležen još od 1995. Međutim, te godine nemačka ekonomija nije bila u najboljoj formi: zemlja se još borila sa posledicama ujedinjenja istočnog i zapadnog dela, a nezaposlenost je bila velika. Imigranti su pre smatrani pretnjom, nego dobrim znakom.

Osamnaest godina kasnije, ekonomija napreduje, a stopa nezaposlenosti je beznačajna u odnosu na druge zemlje Evrope. Populacija Nemačke je sve starija, stopa nataliteta niska. Nemačka, navodi "Velt", može opstati, ako bude dobra prema imigrantima. Struktura imigranata danas je znatno drugačija: to više nisu niskokvalifikovani radnici i ljudi koji imaju više šanse da završe na socijalnoj pomoći nego da nađu posao. Prema najnovijoj studiji Ekspertskog saveta Nemačke fondacije za integraciju i migraciju, današnji imigranti su u proseku obrazovaniji od građana Nemačke. Kulturološki su značajno bliži Nemcima nego raniji talas imigracije, jer dolaze iz evropskih zemalja. "Svi su na dobitku kada mladi, obrazovani ljudi migriraju ka mestima gde su njihova znanja potrebna", kaže se u članku. Po mišljenju autora, od toga mogu imati koristi i evropske zemlje koje trenutno pogađa recesija: kada kriza prođe, mnogi od ovih ljudi će se vratiti u svoje zemlje, gde će doneti veliko profesionalno iskustvo, nove ideje i vredne kontakte.

Međutim, ističe "Velt", Nemačka ne sme da pomisli kako je pronašla magičnu formulu kojom će rešiti demografske probleme. Ljudi koji, donoseći svoje diplome i znanja, dolaze i brzo uspevaju da se integrišu, nađu poslove i napreduju, mogu da odu podjednako brzo kao što su i došli i presele se negde gde je birokratija za strance manje komplikovana, gde nema viška propisa, nepravedno visokih poreza i povremenih ksenofobičnih ispada: "Samo ako im pokažemo da su potrebni i da su dobrodošli, ne samo sada, nego i ubuduće, priliv mladih talenata očuvaće nam zdravu ekonomiju i svetlu budućnost." ¶

J. G.

Saobraćajno vaspitanje

Učenici trećeg razreda osnovnih škola u Srbiji dobiće 1. septembra novi predmet – saobraćajno vaspitanje. Prema informacijama koje je preneo list "Blic", predmet će biti obavezan sve do osmog razreda, ocena će ulaziti u ukupan prosek, a đaci će učiti o saobraćajnoj kulturi, bezbednosti i prvoj pomoći. Telo za koordinaciju bezbednosti saobraćaja Vlade Srbije, koje čine državni sekretari svih ministarstava, kao i profesori i stručnjaci iz oblasti saobraćaja, donelo je odluku da se u osnovno obrazovanje mora uvesti novi predmet kako bi se smanjio broj poginule dece na ulicama. Predlog je zvanično poslalo Ministarstvo saobraćaja, usvojilo ga je Ministarstvo prosvete i već se krenulo u proces donošenja potrebnih pravilnika i odluka.

Milan Božović iz Ministarstva saobraćaja kaže da će sve nadležne institucije dati sve od sebe da ove godine kao poseban predmet počne da se uči predmet saobraćajno vaspitanje.

"Ministarstvo prosvete je već krenulo sa planovima kako napraviti nastavni program. Ipak, postoje procedure koje nisu jednostavne, čeka se Zavod za udžbenike, zatim usvajanje predloga u brojnim institucijama. Ako do septembra ne stignemo sve da ispoštujemo, prve godine će predmet biti na dobrovoljnom nivou", istakao je Božović.

Međutim, u Agenciji za bezbednost saobraćaja kažu za "Vreme" da nemaju konkretnih informacija o tome kako će izgledati nastava niti o tome u kojim će se razredima osnovne škole održavati, ali naglašavaju da su ideju za ovu inicijativu dobili iz prethodnih kampanja.

"Nakon kampanje 'Pažnja sad', u kojoj je čuveni 'Pažljivko' imao zadatak da proširi svest dece i roditelja o bezbednosti u saobraćaju, uvideli smo da su rezultati odlični. Tokom oktobra prošle godine nijedno dete nije poginulo u saobraćajnoj nesreći. Takođe, u istraživanju koje smo sproveli, uvideli smo da su deca počela sama, bez roditeljskog uputstva, da sedaju na zadnja sedišta automobila i da stavljaju pojas. Shvatili smo i da će ta deca brzo odrasti i po prvi put sesti za volan tako da je neophodno da se postepeno pripremaju za taj dan", objašnjava Željka Zebić iz Agencije za bezbednost u saobraćaju.

Zebićeva takođe napominje da predmet saobraćajno vaspitanje postoji i u drugim zemljama, ali da se neće prepisivati. "Mi moramo da imamo u vidu mentalitet našeg naroda i okolnosti u Srbiji, te ćemo vrlo brzo detaljno osmisliti kako će nastava izgledati i, što je najvažnije, ko će tu nastavu držati", dodaje Željka Zebić. Statistika pokazuje da se u našoj zemlji u proseku godišnje dogodi više od 60.000 saobraćajnih nezgoda u kojima 800 lica izgubi život, da je najviše stradalih u starosnoj dobi od 18 do 25 godina i da čitavo odeljenje đaka ne dočeka sledeću školsku godinu.

Postepena priprema za polaganje vozačkog ispita i uključivanje u saobraćaj znatno bi povećala nivo sigurnosti u saobraćaju, ali i doprinela bržem učenju i polaganju vozačkog ispita i time rasteretila budžet roditelja.

Naime, prema poslednjoj odluci Vlade, najniže cene teorijske i praktične obuke za vozače i za polaganje vozačkog ispita predviđaju da obuka za B kategoriju ukupno ne može koštati manje od 54.160 dinara, bez poreza na dodatu vrednost. Kandidati za B kategoriju moraju autoškoli da plate teorijsku obuku 11.080 dinara, praktičnu obuku 39.400 dinara, polaganje teorijske obuke 918 dinara i polaganje praktične obuke 985 dinara.

Protest u Rektoratu

Grupa studenata Univerziteta u Beogradu koja je, tražeći besplatno obrazovanje, upala 17. maja u zgradu Rektorata završila je "protest upozorenja", sa ponovljenim zahtevom da se školarine ne povećavaju. Oni su na konferenciji za novinare u Rektoratu objasnili da je to bio protest upozorenja i nakon konferencije su napustili zgradu, najavljujući da će novi protest održati u četvrtak 23. maja ispred zgrade Rektorata, odakle će prošetati do Ministarstva. Grupa studenata od resornog ministarstva traži autonomiju Univerziteta i besplatno, javno finansirano obrazovanje, dostupno svima.

Predsednik Studentskog parlamenta Vladimir Smuđa rekao je Tanjugu da su predstavnici ovog tela pokušali da razgovaraju sa studentima koji su upali u zgradu Rektorata kako bi videli koji su njihovi zahtevi, ali da su im oni rekli da nemaju pravo pristupa nakon čega su, kako je naveo, napustili sastanak.

Rektorski kolegijum Univerziteta u Beogradu ocenio je da je upad grupe studenata u prostorije Rektorata u suprotnosti sa akademskim načinom ponašanja i da se u toj instituciji ne rešavaju pitanja koja su pokrenuli nezadovoljni studenti. Kako se navodi u saopštenju, takav istup grupe studenata je neprihvatljiv, posebno ako se ima u vidu da postoje "otvoreni načini komunikacije studenata i akademske uprave". "Izabrani studentski predstavnici učestvuju u radu svih tela na fakultetima i Univerzitetu. Rektorski kolegijum se nada da će se i novonastala situacija rešiti u duhu demokratskih tradicija Univerziteta", navodi se u saopštenju.

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Prilog "Obrazovanje za 21. vek" je specijalno izdanje nedeljnika Vreme; br. 42; maj 2013;
Uređuje: Jovana Gligorijević, Fotografije: Vreme. Projekat je realizovan uz podršku Fonda za otvoreno društvo

LJUBOMIR ŽIVKOV

Preračun kod OK korala

Da se nisu dva Srpčeta gorko preračunala prebegavši u lažnu državu Kosovo? Mlađani revolveraši su nakon pucnjave na splavu potražila utočište u našoj južnoj pokrajini, pa zar naše podzemlje nije vlasno, kadro i dužno da pruži zaštitu svim beguncima pred mrskim zakonom? Momci su lično naoružanje upotrebili na javnom mestu, pogodili su koga nisu hteli a kome u bolnici nije bilo spasa, pre je to nesrećni slučaj nego ubistvo, ali su gan entuzijasti povredili i Ustav, bežeći pred našom rođenom policijom pritajlili su se u lažnoj državi: priznali su Kosovo!

Ubrzo im je policija lažne države ušla u trag i našli su se iza tuđinskih rešetaka, gde će ostati dok i Kosovo i Srbija ne budu uđu u EU, daleko su, dakle, i od svojih porodica i od porodice evropskih naroda, lažna država bi trebalo da ih izruči našoj pravoj premda okrnjenoj državi, ali tamošnji zakoni to ne dozvoljavaju: ako ne priznajete vi nas, ne priznajemo ni mi vas!

Kako će se slučaj ova dva Bili Kida odraziti na pregovore sa kak se veli Prištinom? Hoće li prestupnici nižeg ranga biti katalizator istorijskih promena, hoće li hteli ne hteli pridoneti boljitku u pregovorima?

&

Već neko se vreme oštrim, ali me život stalno dekoncentriše, da kažem koju i o hladnom oružju koje mic po mic zadobi mesto ne samo u našoj svakodnevici i jeziku, nego i u slengu koji dokazuje da se radi o nečemu što je zajednica prigrlila, mislim na bejzbol palicu, rekvizit iz do juče tuđinskog sporta: polomila je u našoj zemlji ne zna se koliko zuba, noseva, ključnih i čeonih kostiju, batinom od punog drveta udarao je Srbin na Srbina (možda i na ponekog predravnika inače ravnoprav. manjina), ušla je u letopise maloletničkog nasilja, hara školskim dvorištima, a novinari je zovu prisno – bejzbolka! Bejzbolkom drugu iz skamije rascopali lobanju! To su naslovi! Pa nije to vijetnamka, vetrovka, nije to rolka, nije viljamovka! Odakle nama takva prisnost, i našto tepati nečemu što se kod nas pojavljuje češće kao oružje nego kao sportski rekvizit?!

Zaista ne znam koliko je bejzbol kod nas uhvatio korena, postoje sigurno klubovi, možda i šampionat, ali tvrdim da se u zemlji proda više bejzbol palica nego što ima osoba koja se ovim sportom bave! Jedna lopta služila je da nas pedesetak maltene u tri smene igramo fudbal na utrinama ili kod groblja, sad smo oskudici kazali zbogom i sve je obrnuto: od stotinu prodatih bejzbol palica trideset odlazi na igrališta (lično nisam video nijedno), ostale su namenjene nasilju. Nemoj tako, mora se imati nešto i za samoodbranu! Znam. Kad sam počeo da prodajem sladoled u Filadelfiji toplo mi preporučeno mi da u ševroletovom starom kamionu nadohvat ruke vazda imam bejzbol palicu, just in case. Odbijao sam i samu pomisao na neželjeni case, gde me u nekom sumnjivom kvartu pljačkaju i pomalo tuku (srazmerno otporu koji pružam), palica je, onako teška i savršena, bila upravo zastrašujuća: nisam goreo od želje da budem pretučen i orobljen, ama bi još gore bilo da ja tu fabrički odeljanu močugu potegnem iz sve snage na drogiranog maloletnika: so, vozio sam bez palice, ne igram bejzbol, ne pratim ga na televiziji, nisam bio ni na jednoj utakmici, ne znam ljudski ni pravila – ne priliči mi ni taj takoreći modni detalj.

Ne znam je li bejzbol palica uopšte našla mesto u našem pozitivnom pravu: evo nekoliko paragrafa za budući ili postojeći zakon o hladnom oružju:

Prodaja bejzbol palica maloletnim licima zabranjena je, prodavcu uhvaćenom kako krši ovaj član zaprećena kazna iznosi šest meseci do dve godine.

Novinar koji izveštavajući o nasilju upotrebi reč "bejzbolka" biće kažnjen sa tri meseca rada društveno korisnijeg nego što je to njegovo novinarstvo

Šef smene u prodavnici sportske opreme dužan je da podvrgne testu kupce opreme za bejzbol, i one koji pazare komplet, a pogotovu pojedince ili grupe zainteresovane za kupovinu same palice. Ukoliko bi na testu pokazali da poznaju pravila igre, da znaju imena najslavnijih igrača i klubova, kupci bi stekli pravo da robu plate i odnesu.

Kupac bejzbol palice mora dati na uvid ličnu kartu ili pasoš i mora biti snimljen sigurnosnom kamerom; kopiju snimka trgovac je dužan da lično dostavi najbližoj policijskoj stanici.

Novinar koji izveštavajući o nasilju upotrebi reč "bejzbolka" biće kažnjen sa tri meseca rada društveno korisnijeg nego što je to njegovo novinarstvo. Za ponovljeni prestup zaprećena kazna je godinu i po dana zatvorna uslovno.

I roditelji bi sina koji izlazi iz kuće noseći samo palicu mogli da pitaju: kad su, sine, ti tvoji treninzi i kad ćemo da te vidimo na terenu?

&

Hteo ne hteo čovek će saznati šta se dešava na Farmi, u novinama ćeš pročitati sve o junacima limba sa kojim naša stvarnost ima specijalne i paralelne odnose, tako doznajem i da stalno pristižu novi i novi (ako se tako može reći) posmrtni ostaci pripadnika kraljevske loze, vidim da su gardisti uključeni u ceremoniju dočeka i novoukopa pa se štrecnem: da li troškove otvaranja grobnica u inostranstvu, izdatke za pogrebnu opremu i podvoz snose ožalošćeni potomci ili sam i ja ožalošćen, a ožalošćen sam ako sve to časti država.

Državni velikodostojnici oduševljavaju se elitom i sa njom, živom ili mrtvom, crkoše da se srode i povežu, ali bih više voleo da dinastiju potpomognu dobrovoljnim prilozima. ¶

IZJAVA NEDELJE

"Pre bi se moglo očekivati da vladika Amfilohije drži liturgiju za upokojenje Vlade Crne Gore kada je Crna Gora priznala nezavisnost Kosova, ali to nije učinio."

foto: Vesna Anđić

IVICA DAČIĆ, predsednik Vlade Srbije

("Blic")

Aleksandar Dunić,

glumac Pozorišta na Terazijama, popularnost je stekao ulogom Ćirka u seriji "Bela lađa", a na pitanje da li ga prepoznaju saobraćajni policajci, kaže: "Naša policija je patriotska i nacionalno obojena i gleda domaće serije. Imam dobru komunikaciju sa saobraćajcima. Prvenstveno što nisam vozač koji čini ekscese. Poštujem propise, nisam agresivan. Zaustave me tu i tamo u redovnoj kontroli, prepoznaju, malo proćaskaju, daju poneki savet i to je to."

("Večernje novosti")

A. H.,

"jedini striper u Sarajevu, student (22), odabrao je zabavljanje dama kao alternativni posao i, kako kaže, nije ni slutio da će se ikada ovim baviti". Novac zarađuje odlazeći na devojačke večeri, privatne žurke i rođendane, a veče se završi: "Kako kad i u zavisnosti od raspoloženja."

Šta žene vole: "Za noć zaradim između 150 i 200 maraka. Imam nekoliko koreografija koje izvodim kada me pozovu. Primetio sam da dame najviše vole uniformisane muškarce."

Profesija striper u BiH je u najmanju ruku neobična, a predrasude i etiketiranje su neizostavan deo. Zbog toga želi da ostane anoniman: "U budućnosti planiram da se bavim ozbiljnim poslom i ne želim da me pamte kao onoga što se skida za pare!"

Da li ima neke príncipe od kojih ne odustaje: "Nekad zabavljam mlađe devojke, a nekad i starije, ozbiljnije gospođe. Ovo doživljavam kao posao, ali slagao bih ako bih rekao da nekad nije bilo i nešto više od toga. Kažem vam, sve zavisi od raspoloženja i atmosfere. Ako su u pitanju devojačke večeri, u tom slučaju jedino me mlada može videti golog. Od rekvizita obično koristim lisice, šlag, vino..."

Da li je imao neprijatnosti zbog ljubomornih momaka ili muževa: "Za sada nisam imao ružna iskustva. Sve one kojima sam plesao su bile diskretne. Možda više njima ide u prilog da ćute nego meni." ("Kurir")

foto: sxc.hu

Verica Rakočević,

modna dizajnerka, govori o sebi i cveću: "Ramonda serbica je cvet koji nikada ne umire, rađa se, bere, miruje i uvenuo ponovo oživi sa par kapi vode i on je odlična metafora za moj život i rad. Posle nepovoljnog perioda krajem prošle godine, na pitanje mog druga Dejana kako sam, odgovorila sam da nikada nisam bila bolje. 'Ti si Ramonda serbica', kazao je Dejan a ja u trenutku dobila inspiraciju za kolekciju."

O uspehu: "U našoj zemlji se možete baviti modom kroz dva modela, prvi koji biram ja je da živite ispunjeni i zadovoljni jer radite nešto što se dodiruje s umetnošću, dok je drugi da živite virtuelni uspeh, što jeste uglavnom srpski model."

O propustima države: "Moda u Srbiji sigurno nije biznis jer ne postoje pravila po kojima bi se odredilo šta odgovara svetskim standardima. U praksi se pokazalo da srpski kreatori mogu biti pandan svetskim, ali država je zakazala kao u mom slučaju kada moj talenat nije podržala uloživši neki novac, kao što je za Zuhara Murada i Elliea Saaba njihova zemlja. Mi smo zajedno počinjali u Rimu 1999, ja sam tu gde jesam, a oni su danas dizajneri haljina čije cene dostižu astronomske cene."

O porodici i sebi: "Ja sam mama kvočka, jako vezana za svoju decu i unuke. To ne podrazumeva da svakodnevno budem sa njima i kuvam im supicu. Naše druženje je više kvalitativno nego kvantitativno. Svako od nas ima svoje živote i puteve."

("Blic žena")

foto: A. Anđić

Tomislav Nikolić,

šef srpske države, "u okviru državnog programa obeležavanja 17 vekova Milanskog edikta, u prisustvu brojnih zvanica, predstavnika diplomatskog kora i posetilaca, 18. maja je u rimskoj vili Arheološkog parka Viminacijum svečano otvorio izložbu "Konstantin Veliki i Milanski edikt 313." i rekao: "Za svaku odluku u životu imamo uzor u nečemu što je neko pametniji od nas napisao a nama ostalo samo da naučimo da čitamo. Za ovo vreme, kada se borimo za opstanak svog naroda na Kosovu i Metohiji, kada nam se čini da je možda teže nego ikada, Konfučije je zapisao: Naša najveća slava nije što nikada nismo pali, već što smo ustali svaki put kada padnemo!" ("Večernje novosti")

Sanja Kerkez,

"jedan od naših najcenjenijih i najpoznatijih soprana", članica vladajućeg SNS-a, na pitanje šta je erotika kaže: "Stanje duha, dar. I to se ne uči – ili imaš 'povišenu temperaturu', ili je nemaš."

Šta je Sanjin erotski fetiš: "Cipele, svileni veš, spavaćice."

Šta ju je opredelilo da se učlani u partiju i angažuje u politici: "Postala sam član SNS-a nekoliko meseci od njenog osnivanja, a ne kada je dobila izbore. Smatrala sam da imam izgrađenu karijeru i dovoljno iskustva da nešto uradim za status svoje profesije. Dojadile su mi tužne priče, jer je kod nas suštinski problem sama društvena pozicija čitave kulture. A kad nešto treba da se uradi, umetnici nisu u stanju da se organizuju. A danas, u Srbiji, ništa ne možemo da menjamo ako nismo članovi neke partije."

Na kojoj je funkciji u svojoj stranci: "Nisam tražila nikakvu funkciju, smatrala sam da me moja profesionalna biografija sama po sebi preporučuje za rad u odboru za kulturu. Ali niko me tu nije pozvao. Ponekad mi se čak čini kao da nisam ni dobrodošla u stranku i još nemam šansu da nešto pokušam da uradim od onoga što sam želela."

Ko je muževniji, predsednik Tomislav Nikolić ili nekadašnji predsednik Boris Tadić: "Svako od njih ima svoje adute – Nikolić je čovek iz naroda, i verovatno ume da se uklopi u čitav taj naš narodni milje, što mu donosi popularnost. Tadić je elegantni intelektualac građanskog vaspitanja, i privlačan je."

Kada bi davala oglas u potrazi za partnerom, šta bi napisala: "Rado bih upoznala crnog, visokog muškarca, širokih ramena i vatrenih očiju, sklonog smehu i strasti. Šifra bi bila 'Lolita'!" ("Večernje novosti")

Maja Nikolić,

pevačica, sklona životu u rijaliti programima, govori o svom mlađem sinu: "Lazar me je svaki dan gledao dok je trajao 'Veliki brat'. Naš susret bio je dirljiv, grlili smo se duže od pola sata. Plakala sam od sreće. Osam dana se nismo razdvajali, toliko je bio kod mene. Pošto Lazar u septembru polazi u školu, dogovorila sam se sa njegovim ocem da više ne spava u mom krevetu, pa je bio razočaran što spavamo u odvojenim krevetima."

O svojoj borbi za starateljstvo: "Više od deset hiljada evra sam dala za advokate i sudske troškove i promenila sam pet advokata i još se sudim sa bivšim suprugom. Ne znam koji to sud može da oduzme dete vrednoj, samohranoj majci. Imam superveštačenje iz suda u kome piše da sam apsolutno podobna da budem sa detetom i da mališan u tom uzrastu mora da bude sa majkom..." ("Hallo")

Da li bi volela da joj, jednog dana, podignu spomenik u rodnom gradu Nišu: "Ne, ne bih volela da imam spomenik, ni ulicu, ni park. Želim samo da u večni život odem iskrena, pokajana, otvorenog srca. Želela bih da se zaboravi kako je postojala neka Maja Nikolić, a da vaskrsnem kao Marija."

("Story")

Kako kupiti nekretninu

"U avanu dobro istucati po dve kašičice sušenog bosiljka i iglica bora da se dobije fini prah. Isecite iz novina sliku neke vikendice kakvu biste želeli da imate i stavite je na sto, a preko nje papirnu novčanicu, pa ih pospite sa malo praha. Zatim ih presavijte i uvežite zelenim koncem, pa stavite u novčanik. Svakog ponedeljka sipajte malo praha u cipele i džepove pantalona. Ako vam za oko zapadne neka konkretna vikendica, krišom, da vas niko ne vidi ispred njene kapije pospite malo magičnog praha. Ritual treba izvoditi najmanje mesec dana, a za to vreme nijednog trenutka ne treba posumnjati u njegovu delotvornost."

("Magična zona")

foto: Vesna Anđić

Fotografije: Public Image Limited

UPRKOS SVEMU

“Svet bi svakako bio bolje mesto kad bismo malo više vodili računa jedni o drugima, to je svakom jasno. Kad osnova politike ne bi bila pohlepa, nego istinska briga za ljude, imali bismo manje problema – onda bi svako vodio računa o svom ponašanju, jer bi znao da neko negde brine o njemu, i ne bismo morali da imamo policiju, niti vladu, a posebno ne političare koji nas sistematski i namerno stalno lažu. S obzirom na to kako se politika danas vodi, teško je razlikovati jednog lažova od drugog – svi su oni deo istog, kako volim da kažem – *shitstema*”

To je to lice koje krasi uspomene na sedamdesete. I više od toga – ono je simbol svega *drugačijeg* što je moglo da bude, što je bilo i što će biti, uprkos svemu.

U međuvremenu, Sex Pistols su postali udaljeno sećanje na burnu prošlost, pomalo nalik radničkom pokretu. Srećom, njihov jedini album i dalje zvuči jednako preteće, kao i uvek. No, posle dve decenije relativne Lajdonove tišine, novi, vrlo dobar prošlogodišnji CD pod imenom *This is PIL* predstavljao je iznenađenje. Ovaj razgovor samo je delimično povezan sa činjenicom da Džon Lajdon dolazi u Beograd 13. juna (bašta SKC), sa svojim bendom Public Image Limited, a više predstavlja nastavak jedne davno započete priče, tokom toplog letnjeg dana leta 2008, negde na Kalemegdanu.

“VREME”: Koja je bila prva ploča koju ste kupili?

DŽON LAJDON: Hmmm... *Ruby don't take your love to town*, od Kenija Rodžersa (velika zvezda kantrija – prim. aut.).

Fantastično. Zašto ste baš tu ploču izabrali?

Dopale su mi se boje omota. To je bio singl u nežnoplavom i krvavocrvenom pakovanju, što mi se mnogo dopalo. Tokom kasnijih godina, mnogo sam puta kupovao ploče zato što mi se dopao omot. Jednostavno – volim da kupujem ploče.

Da li je u vreme kad ste odrastali u Londonu, blizu vas bila neka prodavnica ploča?

U to vreme su svuda u Londonu bile prodavnice ploča. U tim ranim danima prodavnice ploča su bile važan deo opšte kulture – u njima ste mogli da čujete svu novu muziku. Meni bi se dopao dizajn i pakovanje ploče – od sredine šezdesetih omoti su postali zaista umetnički važni, da bi se do sredine sedamdesetih pretvorili u nešto čak i previše umetnički, no svejedno, bilo ih je izuzetno interesantnih. Ipak, do sredine sedamdesetih već sam rešio da me mnogo više zanima muzika (smeh), odnosno koliko je dobra muzika na ploči. Ali, naravno, nisam imao para da kupim sve što mi se dopadalo, daleko od toga.

Da li se sećate nekih omota koji su vam se posebno dopali?

Bilo ih je tako mnogo, ali favorit za sva vremena je svakako omot ploče Keptin Bifharta – *Trout Mask Replica*, na kome umesto glave ima ribu – kakva je to antipropaganda bila (smeh).

Još uvek imate taj album?

Da!

Ipak, bilo vam je skupo da pratite muziku?

Pa... radio sam na građevini u to doba. Jedan dobar deo novca koji bih tako zaradio išao bi na kupovinu ploča, ali veći deo je išao na moje obrazovanje. Jedino sam tako mogao, jer sam pre toga bio izbačen iz škole kao problematično dete koje je postavljalo previše pitanja. Svaka mlada osoba se nateže sa novcem, ovaj život je takav. I to i nije tako loše, jer vas sve to nauči nečemu veoma važnom, a to je da izgradite svoj ukus – ne kupujete šta god vidite samo da biste kupili nešto, nego samo ono što vam je zaista potrebno.

Kad ste i kako nabavili gramofon?

Prvo sam koristio gramofon koji su imali tata i mama, ali čim sam počeo da zarađujem, sâm sam kupio svoj *sound system*. I do dana-današnjeg, to mi je ostao jedini hobi – da sastavljam dobre *sound systeme*.

Da li je u to vreme bilo uobičajeno da se menjaju ploče sa prijateljima, odnosno vi njima pozajmite nešto, a oni vama pozajme nešto da slušate?

Ne (zgađenim glasom). Bilo je uobičajeno da oni dođu kod mene, pa da im ja pustim ono što mislim da treba da čuju, ili da ja odem kod nekog i slušamo nešto – ali da se menjamo, to nikad!

Da li ste na žurkama nekad puštali muziku za prijatelje?

Puštao sam za porodicu, to jesam, i ponekad za prijatelje. Život se u tim godinama dosta odvijao oko muzike. Otišli bismo u pab, napili se, pa bismo se posle toga odvukli kod nekog kući i celo veče puštali muziku.

Pustili biste ceo nečiji album, ili...?

Ne, posle paba bili smo orijentisani na singlove, pošto je to bila žurka. Kad smo bili raspoloženi da slušamo ceo album, onda to ne bi bila žurka, nego – duboko razmišljanje (smeh). Preslušavanje celog albuma je vajb nedeljnog popodneva, kad bismo sedeli kod nekog, opet pijani.

Slušali bismo bilo šta. Toliko je toga bilo oko nas. Moja sadašnja kolekcija ploča je ogromna, to je biblioteka teška kao dva slona, baš ih je mnogo. Za mene je radost samo da prođem kroz njih i pregledam ih, uvek mi je drago da ih ponovo vidim – mnoge od tih ploča me podsećaju »

na konkretne trenutke, posebno iz mog ranog života. To su drage uspomene, ne dnevnik, nego prave uspomene.

Tako ste nekako otkrili i rege muziku, i nemačku scenu, što će kasnije biti važno za vas. Da li ste sve to prvo čuli na radiju?

Ne, nego baš na mestu na kome sam živeo – to je bila vrlo mešovita zajednica. O regeu znam isto koliko i o grčkoj, turskoj i irskoj folk muzici. Takođe o pop muzici ili o hevi metalu ili bilo kom drugom žanru kog se setite. Društvo odakle dolazim bilo je mešano, zato je moje odrastanje bilo veoma zdravo.

Sve sam slušao, svu muziku koja je dolazila iz sveta, pa tako i nemačke bendove, za koje su kasnije smislili naziv *krautrock* – novinari često pokušavaju da kažu da su posebno Can uticali na mene, a to nije sasvim tačno. U to vreme sam, recimo, baš istraživao srednjovekovnu muziku, kao i muziku rane renesanse... Strašno me ja zanimao kulturni aspekt folk muzike, i to širom sveta. Slušao sam mnogo arapske muzike, i još više – irske. Zapravo, mnogo toga!

Nešto sa Balkana?

Nažalost, ništa od toga nije do nas stiglo uživo – mogli smo da vidimo samo poneki evropski i naravno američki bend, a ja najviše na svetu volim živo izvođenje muzike, ž-i-v-o. To mi je najveća radost u životu.

Kad kažete folk muzika, da li mislite i na stihove folk pesama, da li ste na njih obraćali pažnju?

Ne toliko, više mislim na iskrenu, emotivnu muziku, koja predstavlja stvaran izraz zajednice iz koje dolazi. Volim tu istinsku emociju iza koje stoje živi ljudi.

Da li i stari akustični folk bluz iz dvadesetih i tridesetih spada u to?

Ja nisam baš slušao američku pop muziku, ni iz te ni iz bilo koje druge epohe, za taj zvuk ne bih mogao da kažem da spada u moju baštinu. Kad sam ja u pitanju, to su ipak – irske folk grupe. Znate, ti momenti kad krene neki besni solo na violini... Ili one glavne, pobunjeničke pesme... To je stvarna muzika.

Moram da kažem da je u to doba postojala i autentična scena pravog engleskog folka, sa mnogo, mnogo bendova koji su je oličavali – to je duga tradicija, iz koje su u to doba izašli Fairport Convention, Steeleye Span i ostali. I tu sam nalazio nešto za sebe. Ali, što se mene tiče, stvarno ne volim nikakvu klasifikaciju muzike – ja sam sve to što smo pomenuli vrlo lepo držao u jednoj te istoj kategoriji folk muzike. Sve ono drugo je i tako bilo besmisleno đubre, pravljeno za decu iz bogatih porodica.

Pesme Nila Janga su navođene kao iznenađujuć, ali važan uticaj na vas. Kad ste naleteli na njegovu muziku i neobične strukture njegovih pesama, te posebno na čudne i nesvakidašnje stihove?

NEKAD I SAD: Džoni Roten sa Sidom Višizom u Sex Pistolsima i...

Još kao mali, gledajući "Top Of The Pops": odmah sam shvatio da su način na koji on izvrće uobičajene fraze, i uopšte način na koji upotrebljava engleski jezik, veoma intrigantni. Pa onda njegove pesme o ljubavi, čežnji i smrti... Toga tad nije bilo. Naravno, na sve sam to obratio posebnu pažnju, jer volim da čitam i pišem.

Moram da kažem da muzici u prvi mah nisam pristupio kao muzičar, nego tako što sam veoma rano doneo odluku da je prvi, najvažniji i daleko najstvarniji instrument – ljudski glas. To i danas mislim, i na tome počiva moj pogled na muziku.

Kad ste se onda prvi put izrazili kroz muziku, odnosno kroz pevanje?

Sex Pistols. (viče, smeh)

Tad ste prvi put osetili da imate nešto da kažete kroz muziku?

Da... odnosno ne! Uvek sam pisao, čak sam pisao i poeziju, mada malo drugačiju nego što bi to norme zahtevale (smeh)... Ali zapravo nikad nisam razmišljao o tome da uđem u muziku i bavim se njom. Sve dok se prilika nije sama od sebe ukazala. Od tad se nisam osvrtao više iza sebe. Bio je to briljantan momenat, tako pun inspiracije za mene – otkriće da moje pisanje mogu da utkam u neki muzički oblik! Učio sam već o poeziji, i znao sam sve o ritmu pesme, ali nikad nisam zamišljao da reči mogu ići za zvukom i kroz glas – od tad je takvo izražavanje postalo svrha mog postojanja. Do tog trenutka bih još i prihvatio da je pisana reč sve što je potrebno, ali posle toga sam postao siguran da je pisana reč bez muzike samo napola ispečen kolač.

Dopustite da to objasnim – mislim da ni u jednom jeziku ne postoji dovoljno reči koje bi tačno opisale bilo koje osećanje. Takođe, mislim da ni u jednoj muzici nema dovoljno nota koje bi u potpunosti opisale jedno ljudsko osećanje. Ali ove dve stvari zajedno nekako stvaraju treći element. Negde na sredini puta između ovih sila, kad zajedno deluju, možemo naći istinu.

Kad slušamo muziku sa snažnim rečima, ona može da stvori te mentalne slike koje se otvaraju same od sebe, a do kojih drugačije ne možemo doći, slike koje nam daju drugačiju sliku stvarnosti i nas u njoj.

Da. Da. I ja volim to mesto. To je trenutak kad se vaša kreativnost oslobađa, kad

vas um, sam od sebe, oslobođen, vodi ka unutra i daje vam mogućnost za neka čudesna uviđanja i otkrića.

Film kao takav nije ništa drugo nego pokušaj da se rekonstruišu ti momenti... Nikad nisam verovao u skupe video-spotove – uvek sam mislio da, ako shvatiš reči i doživiš muziku kako treba, oni će ti zajedno otvoriti to treće oko. Zato i volim omote ploča, i uvek sam se bavio pravljenjem omota svojih ploča, posebno kod Sex Pistolsa – to je još jedan način da se ljudima

Džon Lajdon u PIL-u

Ne verujem ni u jednu političku partiju. Moja politika je lična i individualistička. Ako podržavam bilo koji politički pokret, to je onaj koji se bori da svako ima pravo na svoj glas i na to da taj glas čuju i drugi. Što je sve potpuno suprotno od savremenog načina na koji se o politici razmišlja

emituje signal. Tek kombinacija svih ovih stvari zajedno stvara punu sliku.

Da li ponekad prvo čujete muziku, pa onda pokušate da uđete u ritam i postavite reči...

Da, da, ali nema pravila u tome. Šta god te u tom trenutku inspiriše, dobro je. Ponekad taj momenat dođe tako brzo da i ne stigneš da ga ispratiš... ja neki put ne stižem dovoljno brzo da zapišem misli koje mi padaju na pamet, nego pokušavam da ih zapamtim kao zvuk, kao tonove.

Da li se nekada desilo nešto što vas je toliko ogorčilo da ste morali da napišete pesmu?

Smrt članova moje porodice. Smrt prijatelja. To su situacije u kojima nisam znao šta da uradim od bola, nisam bio u stanju da razumem emocije kroz koje sam prolazio. Pisanje pesama mi je pomagalo. Nadam se da te pesme pomažu i onima koji ih slušaju, i da shvataju sa čim se borim u njima.

Recimo, pesma *Death Disco* (jedna od najčuvenijih pesama sa svakako najboljeg albuma PIL-a, *Second Edition*, poznata po distorziranom citatu iz baleta *Labudovo jezero* – prim. aut.) – zapravo je o smrti moje majke. Tu pesmu sad izvodimo uživo na koncertima, zato što je moj otac umro pre dve godine... u toj pesmi je sadržana uspomena na njih. Ni sad nisam sasvim siguran šta sve ta osećanja sadržana u njoj znače, ali svaki prolazak kroz nju za mene je kao proces izlečenja.

Sve pesme grupe Public Image Limited su takve – sve one pokušavaju da reše emotivni problem.

Neki ljubavni problem takođe?

Ima mnogo, mnogo pesama PIL-a koje su ljubavne – u njima ima mnogo istinske ljubavi, ali predstavljene na način koji nije luckast ni ljigav, kao što je to u banalnim pop pesmama. Moram da budem realista i kad pišem o ljubavi.

Da li u nekim pesmama ima političkih poruka, da li ste nekad osetili snažnu potrebu da ih pretvorite u reči pesme?

Ne verujem ni u jednu političku partiju. Verujem da svako na ovom svetu ima nešto dobro da ponudi. Moja politika je lična i individualistička. Ako podržavam bilo koji politički pokret, to je onaj koji se bori da svako ima pravo na svoj glas i na to da taj glas čuju i drugi. Što je sve potpuno suprotno od savremenog načina na koji se o politici razmišlja.

I zato uvek kažem: nijedno dete, žena ili muškarac nisu moji protivnici, ali zato svaka vlada i institucija sasvim sigurno jesu. Oni bi uvek da ograniče moju slobodu i moj način razmišljanja. Ne verujem da se bilo koja reč sme zabraniti, verujem da je sloboda javne reči veliko bogatstvo za sve ljude. Želim znanje i želim odgovore, želim da pričam o tome i ne pristajem na konfuziju koju neki namerno seju – nijedna politička partija mi nije ponudila nikad ništa više od konfuzije.

Moju vernost morate da zaslužite. Jednom, kad je dobijete, veran sam zauvek. Ali to morate da zaradite, kao što i ja, svakako, moram da zaradim vašu vernost. A to možete samo ako činite dobro i imate zdrav stav prema bližnjem svom.

Govorite protiv svake političke elite i njene vlasti...

Da, da – oni su svi tako uskogrudi da je to odvratno. Ne postoji elita koja je sebi zadala zadatak da formuliše politiku koja bi brinula o svima nama kao ljudskim bićima – svi oni govore samo u ime ove ili one pojedinačne interesne grupe. A ja ne želim da ikad budem rob bilo kom političkom sistemu. »

...što je autentično anarhističko gledanje na stvari, zar ne?

Ja mislim da na isti način, u stvari, razmišlja većina ljudi, kad ima vremena da malo pogleda u sebe i razmisli. Svet bi svakako bio bolje mesto kad bismo malo više vodili računa jedni o drugima, to je svakom jasno. Kad osnova politike ne bi bila pohlepa, nego istinska briga za ljude, imali bismo manje problema – onda bi svako vodio računa o svom ponašanju, jer bi znao da neko negde brine o njemu, i ne bismo morali da imamo policiju, niti vladu, a posebno ne političare koji nas sistematski i namerno stalno lažu (zvuk pljuvanja – prim. aut.).

Ni u jednom jeziku ne postoji dovoljno reči koje bi tačno opisale bilo koje osećanje. Takođe, mislim da ni u jednoj muzici nema dovoljno nota koje bi u potpunosti opisale jedno ljudsko osećanje. Ali ove dve stvari zajedno nekako stvaraju treći element. Negde na sredini puta između ovih sila, kad zajedno deluju, možemo naći istinu

Svet nije savršen, na njemu postoje neki užasni ljudi. Ako bismo uspeli da ih nekako izolujemo, bilo bi nam svima bolje. Mislim na političare. S obzirom na to kako se politika danas vodi, teško je razlikovati jednog lažova od drugog – svi su oni deo istog, kako volim da kažem – "sranjestema" (*the shitstem* – igra reči, pojam sastavljen od *the shit* i *system* – prim. aut).

Mislim da sve više ljudi deli vaše poglede, bar od kad su povezani internetom direktnije nego ikad, pa mogu slobodnije da komuniciraju.

Nadam se da je tako. Mada internet u isto vreme krije velike mogućnosti za skrivanje raznih foliranata, lažova i prevaranata, te može naneti i štetu. Kao i sve u životu, i on ima svoj pozitivan i svoj negativan potencijal – zbog toga je tako važno samoobrazovanje, ono nam pomaže da među svim tim informacijama koje su nagomilane na internetu dešifrujemo šta je zaista važno, a šta nije.

Život nije nikad lak, ali on je najbolja stvar na svetu koja je poverena ikome od nas. Ja ne znam ništa bolje u života da radim nego da budem živ. Za mene – nebesa su ovde na zemlji. Zašto bih onda ikad poželeo da zarobim svoj um?

Na koji način vi koristite internet?

Da proučavam istoriju, ali tu postoji problem izvrtanja činjenica, pa imam tendenciju povratka knjigama. Problem sa knjigama je u tome što u njima ima puno različitih mišljenja, ali s njima je jasno – što više njih čujete, više naučite, postajete pametniji u tom smislu da lakše razlikujete ko govori istinu, a ko lažira. Za mene, to je istinsko obrazovanje.

Da li vam je padalo na pamet da napišete svoju verziju istorije sveta?

Trenutno živim u svojoj ličnoj istoriji, pa se može reći da sam – istorijski – veoma veran sam sebi kao pojava. U tom smislu, kad god me pitaju, ja prenosim svoja lična iskustva što preciznije mogu – to je sve što sam u stanju da učinim kao pojedinac, i to je, takođe, istorija. Nekako, ne bi bilo sasvim ispravno da se bavim pisanjem o iskustvima nekih mrtvih osoba.

Umesto toga, veoma sam zauzet bivajući otvoren i iskren sa što više ljudi, bar dok sam još živ. Šta će se desiti posle, ko to zna, ali tamo negde napolju će bar biti puno dokaza o tome ko sam bio, pa će ljudi moći sami da ustanove da li sam iskren momak ili užasan lažov.

Ime vaše grupe – Public Image Limited – možda ima i veći kritički naboj sad nego u vreme kad je nastalo.

"Public Image" je naziv knjige Mjuriel Spark, poznate autorke, koja se u tom delu bavila korupcijom, medijima i kreiranjem lažnih slika o ljudima u njima. Prvo mi se jako dopala knjiga, pa sam tek kasnije shvatio da ona nudi uvid u moju ličnu situaciju. Takođe, ime je veoma odgovaralo novom bendu, pošto nismo hteli ništa da imamo sa užasnim košmarom u koji se u tom trenutku pretvorilo sve u vezi sa Sex Pistolsima. Hteo sam da naš novi "javni lik" bude čist i nekontaminiran, oslobođen svih glasina i naklapanja. Pustili smo da pesme pričaju.

Rekao bih da je to problem koji danas svi ljudi povezani internetom nekako dele – "javni lik" se nekako lako može otrgnuti od nas...

Da, i ja sam video taj problem i osetio ga na svojoj koži još mnogo ranije...

...tako da je ime grupe možda i aktuelnije nego ikad.

E pa hvala na tome!

Prošlogodišnji, povratnički album *This is* PIL naišao je na dobre kritike i odličan odziv, posebno mlađe publike, širom sveta – nastupali ste i na nekim mestima gde ranije nije bilo moguće.

Malo je iznenađenje da mlada publika želi u velikom broju da dođe, sasluša i podeli svoje životno iskustvo s nama, ali zaista je tako. Koncerti PIL-a su uzbudljivi zato što stvaramo osećaj porodice, a njima to nedostaje. U kući u kojoj sviramo postoji samo osećaj topline, sve ružno ostavljamo van nje. Nema neprijatelja među nama – sve rase i boje, orijentacije bilo koje vrste – o svima se dobro brinemo, u jednom društvu koje je danas prepuno raznih "javnih likova".

Verujemo u istinsku jednakost, ali kao čisti individualci. Naše glavno dostignuće na koncertima je verovatno to što na njima uvek imamo veliki broj savršeno različitih primeraka ljudske vrste. I svi se potpuno slažu da se ne slažu.

E to je ono što ja zovem progresom. Tu se vidi koliko su moja politička shvatanja ispravna. Uopšte nije tačno da moramo jedni drugima biti neprijatelji – to je besmislica koju nam diktiraju vlade i politički lideri. Ako bismo prestali da ih slušamo, većina problema bi sama od sebe nestala.

I problemi sa novcem?

Novac će uvek biti problem. Ali ima načina i da se to zaobiđe. Jedna od najvažnijih stvari koje sam otkrio kad sam bio mlad jeste da ako radiš naporno – bivaš nagrađen, ovako ili onako. Nema ničeg dobrog u sedenju kod kuće i kukanju – izađi napolje i razmisli šta možeš da učiniš za sebe.

Poznati ste i kao neko ko voli da

pomogne mladim grupama – da li postoji neki novi bend koji vas sad uzbuđuje?

Moju podršku ima svako ko pravi neku svoju muziku. Svako ko pritom još i napravi dobru ploču, ima i više od podrške – on ima moju večnu ljubav. Puno volim da radim sa mlađim bendovima, to stalno radim – dajem im svaku priliku da dođu kod mene kući i zezaju se na mojoj opremi. Ali ne radim to da bih ih pomenuo u medijima, već kao što bi prijatelj učinio prijatelju.

Isto tako, koliko god da sam zaradio, uvek sam imao da dam neki prilog sirotištima, jer su ta deca dobila najgore od života. Njima je potrebna sva podrška koju mogu da dobiju. No, ne želim da se o tome priča mnogo u novinama, jer nije nešto za šta očekujem orden – prosto, ispravna je stvar koja se mora učiniti. Ta vrsta stvari koje činim za nekoga bližnjeg privatna je akcija, koju činim iz poštovanja za sugrađanina.

Dolazim iz radničke sredine, takvo mi je poreklo – dolazim iz ekstremnog siromaštva, život za nas nije bio lak, niti za mene niti za naše komšije, ni za koga sa kim sam odrastao. Svi su ulagali ogroman napor da poboljšaju svoje živote, isto onoliko koliko sam se ja trudio da poboljšam svoj. I to je jedini pravi način – ja vodim računa o svojoj kulturi, svom narodu, svojoj porodici, svojim prijateljima, i tako treba da bude.

Prvi put ste bili u Srbiji kad ste svirali na Egzitu, sa Sex Pistols 2008. Dan pre toga smo imali priliku da se prošetamo Kalemegdanskom tvrđavom.

Sećam se, kako da ne, volim tu tvrđavu! Ali sećam se i da smo Džoni Rambo, moj menadžer (i drug iz detinjstva – prim. aut.), i ja bili veoma ljuti zbog stanja u kome smo zatekli vukove u Beogradskom zoološkom vrtu.

To je moje sledeće pitanje – šta imate da poručite vukovima u Beogradu?

Nešto moramo da učinimo po tom pitanju. To nisu životinje koje u svojoj mentalnoj mapi mogu da shvate da prostor može biti ograničen, posebno ne na kavez od 4 puta 4 metra. Već znate šta ja osećam u vezi s tim – nikoga ne treba zatvarati, ni životinje ni ljude, ni u zatvore ni u zoološki vrt. Osećanje koje možeš dobiti od zatvorenog čoveka ili životinje biće uvek negativno, jer im samim činom zatvaranja osporavaš pravo da postoje. Veoma volim životinje, jer volim sam život, ali ga volim tamo gde treba da bude – napolju, na slobodi, divalj.

Istina.

Pritom, ja nisam vegetarijanac, voleo bih da se to razume – imamo dve vrste zuba u glavi, jednu vrstu koja je tu da samelje zrno, i drugu koja je tu da seče meso – bilo bi neprirodno da to poričemo i pravimo se da nismo evoluirali jedući meso, pored ostalog.

Ali ako pogledate omot našeg novog albuma *This is PIL*, videćete bufala kako trči, i to je tačna predstava onoga što su Public Image Limited – divlja životinja koja trči. To je ono što bismo svi mi trebali da budemo.

Pozdrav svim divljim životinjama.

Hvala, i još jednom, svejedno – bio je to fantastičan dan u Beogradu i posle na Egzitu, još jednom ću misliti na tu toplu uspomenu. Obično nemamo priliku tako nešto da radimo pre koncerta, ali ta šetnja je bilo nezaboravna, sad ću pozvati Džonija Ramba da se ponovo ispričamo o toj avanturi! Hvala vašoj porodici. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

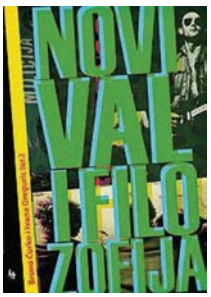
Bistriji, a ne tuplji

Ovaj zbornik je zanimljiv udruženi poduhvat mlađih filozofa namernih da pokažu da u mladosti nisu samo okapali nad *Fenomenologijom duha*, nego su i "slušali s razumevanjem" muziku svog vremena

Šarlo Akrobata, 1981.

Vispreni zagrebački izdavač *Jesenski & Turk* objavio je poslednjih godina niz naslova, celu jednu takorekuć *franšizu*, u kojoj razmatra razne globalne popkulturne fenomene sa filozofskog ili "filozofskog" stanovišta, ili tačnije: razmatra implikacije tih fenomena na našu kulturu i naše živote. Tako su iz (sajber) pera raznih anglosaskih autora, izašli već *Montipajtoni i filozofija*, *Suth Park i filozofija*, *Zvjezdane staze i filozofija*, *Seinfield i filozofija*... Prirodno je otuda da J&T u jednom trenutku pomisli da bi mogao da uradi i nešto izvorno, domaće, "svoje", a po toj špranci; ništa manje nije neočekivano ni da to bude zbornik *Novi val i filozofija* (uredili Bruno Ćurko i Ivana Greguric; Jesenski & Turk, Zagreb 2012), tj. da baš fenomen "novog talasa" bude u fokusu pažnje. Dakako, nije sam new wave, kao derivat, nastavak i razrada ili pak "razvodnjavanje" panka i panku srodnih supkulturnih pravaca kraja sedamdesetih, nikakav lokalni izum niti fenomen, ali ovaj se zbornik ne bavi, ili se bavi marginalno, tj. onoliko koliko je neophodno, tim globalnim kontekstom, već se koncentriše na ono što je novi val/talas bio i predstavljao u kontekstu pozne Jugoslavije i zrelog socijalizma, uglavnom u prvoj polovini osamdesetih godina. Sada je to vreme – ma koliko to nama koji smo tada odrastali bilo teško da prihvatimo! – već poodavna prošlost, ali je njegova potentnost i podatnost za svakojaka tumačenja i impliciranja (i *kompliciranja*) još veoma visoka, što iz polubanalnih "generacijski hegemonističkih" razloga (deca "novog vala" sada su negde na biološko-kreativnom vrhuncu ili negde blizu njega, sa prednje ili stražnje strane), što zato što je naprosto taj period gotovo pa konsenzualno prepoznat kao možda i najintrigantniji i po estetskim dometima i društveno-kulturološkoj revolucionarnosti do danas neprevaziđen uzlet stvaralačke energije i artikulisanog bunta (dobro de, manje-više...) u nekolikim najsignifikantnijim gradskim centrima SFRJ. I to ne samo na muzičkoj (rokenrol) sceni, nego i na likovnoj, medijskoj, filmskoj, znatno posrednije i književnoj ili pozorišnoj. Beše to, dakle, dražesna i uzbudljiva, kratkotrajna ali impresivna erupcija jedne, umalo da kažem *urbane* osećajnosti, no ta je reč u međuvremenu do te mere isprofanisana i kontaminirana vaskolikim idiotskim načinima (zlo)upotrebe i arčenja da ću se radije, hm, suzdržati.

Bivalo je i ranije almanaha i zbornika koji bi se bavili fenomenom "novog talasa" i okoline, mahom sa muzičko-kritičkog i "kulturološkog" stanovišta; najznamenitiji je, a bogme i do danas najkvalitetniji almanah *Drugom stranom* iz 1983, u kojem su prilozima zastupljeni najistaknutiji rokenrol kritičari, ali i pisci i razni urb.. mislim, *gradski* kreativci i čudaci, gotovo bez izuzetka autori čija imena i četvrt veka kasnije izazivaju respekt. Priređivači zbornika Novi val i filozofija, reklo bi se, mudro odustaju od ambicije da se takmiče sa takvim prethodnicima, a uostalom, njihov je rad ionako po sebi dovoljno apartan: ova "filozofija" iz naslova ne upućuje zalud na nameru da se najvitalnijoj kulturno-društvenoj pojavi te epohe, koja vrlo snažno isijava svoj uticaj i na generacije rođene daleko naklon njegovog zenita, pristupi ipak *drugačije*, da ne rečem *dublje*.

Ovo programatsko "filozofiranje" zaslužno je i za neke osebujne vrline, ali i za nedostatke ove knjige. Kod autora koji su umeli da izbalansiraju ova dva pojma iz naslova – a da bi to mogao, najpre moraš i jedno i drugo poznavati dovoljno dobro, što nije sa svima slučaj, pa još umeti da o tome dobro i zanimljivo pišeš, što je još teđe, ergo ređe... – rezultat je bila esejistika visoke kakvoće; kod onih drugih, ishod je neminovno pretenciozna zbrka i na silu boga nategnuto Umovanje samo ne bi li se "opravdao" naziv zbornika.

Zanimljivo je, uzgred, da u ovoj knjizi zapravo nema autorskih "zvezda", nego su učesnici uglavnom ljudi za koje se zna samo u "užim" krugovima, ili ni toliko. Pri tome, apsolutno predominiraju autori iz Hrvatske, što nije po sebi nikakva

mana, ali donekle prejako fokusira izbor na "zagrebačku školu" (mnogo ređe onu radikalniju riječko-pulsku, što je jedan od velikih propusta: drugi veliki nedostatak je izostanak i autora iz Slovenije i podrobnijeg bavljenja SLO scenom – od tvrdokornosti *Pankrta* do radikalnosti *Laibacha* i *Borghesie* – bez koje naprosto nema iole relevantne slike epohe). I da, još nešto: gotovo da nema priložnika koji nije osetio potrebu da se očituje glede Azre, tj. Džonija Štulića i njegovog intenzivnog i trajnog zračenja na oblikovanje weltanschauunga valjda svih eks-Jugovića od pedesetak godina starosti pa naniže, a koji su ikada bili čestitije dodirnuti "infektom" rock kulture! Šta se sve u Štulićevim tekstovima u ovom zborniku nije ispronalazilo... A kako i ne bi? Nema ovde nikoga ko bi ovom genijalnom mitomanu i fascinantnom gnjavatoru božanskog dara mogao da parira po "širini zahvata": Štulić naprosto nikada nije bio deo infantilne žanr-priče o "buntovnom rokeru" koji pusti kosu ili nakači zihernadle pa misli da je Bogu odrezao muda i priheftao ih na svoj krivak, nego tip koji je za vremena i na pravi način pisao o svemu važnom: onom što "nam" se desilo, što se dešava i što će se desiti. Enivej, Štuliću je posvećeno celo jedno poglavlje zbornika, s tekstovima – bože moj, neujednačenog kvaliteta – Josipa Ćirića, Želimira Vukašinovića i Slobodana Sadžakova.

Drugi "strateški" pravac razmatranja je beogradska scena oko "Paket aranžmana" – i potonjih derivata tog trilinga, pre svega najrelevantnije *Discipline kičme* – gde posebno valja istaći odličan esej Marijana Krivaka *Sharlo je nežan*, velikim delom posvećen jedinom albumu Šarla akrobate *Bistriji ili tuplji čovek biva kad...*: em što je to najbolji tekst u ovom zborniku, em što je ta ploča najbolja u vaskolikoj istoriji SFRJ rokenrola, u ili izvan "novog talasa", najveličanstveniji komad vinila među južnim Slovenima sa gitarama i bubnjevima... Veoma je dobar i tekst Miloša Jeremića "Čuvajte se fine dece", koji se bavi važnim, a zanemarenim fenomenom: kako su "fina deca" iz vremena Novog talasa mnogo lakše i masovnije nasedala na potonje nacionalističke i ostale mitologeme nadolazećih Govnjivih Vremena, dok su "prljavi pankeri" i slični "besprizornici" jedne takoreći nedužne epohe, uz tek poneki nečasni izuzetak, ostajali duboko izvan i onkraj tog ludila i sramote...

Kako god, šta je, na kraju i koncu, taj *Novi val i filozofija*? Možda ponajpre udruženi (ne i zločinački) poduhvat mlađih predavača ili asistenata na filozofskim katedrama, namernih da pokažu urbi et orbi kako nisu (bili) samo nekakvi frikovi koji su venuli nad *Fenomenologijom duha* dok su im vršnjaci ganjali sojke i slušali dobru i relevantnu muziku? Pa, biće da je i to, sa svime što uz to ide, i biće da mu ipak nedostaju prilozi ponekih "jačih" imena koja vladaju materijom, ali ovaj je zbornik ipak vredan pažnje, u svakom pogledu drugačiji od izdavačke konfekcije. O svemu ostalom što je važno znati, Šarlo je na vreme ispevao sve... Bistriji ili tuplji, dakle? Bez obzira na povremeno *tupljenje*, definitivno ćete biti bistriji nakon bistrenja ove knjige. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Ljubav na službenom putu

Nakon što je njegovom svečanom premijerom otvoren filmski festival u Kanu, film *Veliki Getsbi* Baza Larmana, snimljen prema znamenitom romanu Frensisa Skota Ficdžeralda, počeo se prikazivati u bioskopima širom sveta. Mada je pravljen u žanru svesno anahrone slikovnice, i mada je u odnosu na roman višestruko inferioran, film se ne može nazvati promašajem

U pismu od 15. maja 1934. godine, Frensis Skot Ficdžerald svom uredniku Maksvelu Perkinsu nudi projekat autobiografske knjige. Piscu je u to vrijeme tek trideset i osam godina, pa i nije pretjerano čudno što se dotad nije okušao u tom žanru. Ipak, Ficdžerald Perkinsu nudi ovakvo opravdanje: Nikad nisam ukoričio ništa autobiografsko zato što su mi svi sopstveni doživljaji trebali za romane i priče. (Ovdje treba obratiti pažnju na termin *ukoričio*. Po magazinima i časopisima Ficdžerald jest objavljivao autobiografske članke. Dio njih objavio je Edmund Vilson u čuvenoj knjizi *The Crack-Up* pet godina nakon Ficdžeraldove smrti, a dio je prošle godine izabrao i ukoričio Džejms L. V. Vest III.) Kako je Ficdžerald iskoristio vlastite autobiografske doživljaje u svom najčuvenijim romanu vrijedi se upitati u kontekstu najnovije ekranizacije njegove, filma *Veliki Getsbi* režisera Baza Larmana. Roman je pisan u prvom licu, pa je postalo već i kliše da se lik naratora Nika Karaveja manje ili više poistovjećuje sa samim Ficdžeraldom. Ipak, ne manje od Karaveja, Ficdžerald je i sam – Getsbi.

DEO SEBE

Kao dvadesetjednogodišnjak Ficdžerald je napustio studiranje na Prinstonu da bi se prijavio u vojsku. Godina je 1917. i Prvi svjetski rat još uvijek uveliko traje. Ipak, Ficdžerald nije ni omirisao liniju fronta. Dok je njegov bataljon u Njujorku čekao ukrcavanje na ratni brod za Evropu stigla je vijest o njemačkoj kapitulaciji. Odlazak u vojsku, međutim, nepovratno je obilježio njegov život. Dok je bio na obuci u Alabami, Ficdžerald je upoznao lokalnu ljepoticu po imenu Zelda i fatalno se zaljubio. Zaručili su se, a nakon što je demobilisan Ficdžerald se zapošljava u njujorškoj reklamnoj agenciji sa samo jednim ciljem: da zaradi dovoljno novca da može da oženi Zeldu. Posao mu slabo ide, a Zelda je razočarana u njega. Raskidaju zaruke. Ficdžerald se vraća kući, u zavičaj, u Minesotu, da piše roman. Knjiga ga, čini mu se, može iskupiti. Kad izdavač prihvati *Ovu stranu raja*, Ficdžerald će ponovo da zaprosi Zeldu. Vjenčaće će se u Njujorku, u katedrali Svetog Patrika 3. aprila 1920. godine, sedam dana nakon što je objavljen pomenuti Ficdžeraldov prvi roman. Lako je primijetiti podudarnosti u načinu na koji je Ficdžerald u stvarnosti upoznao Zeldu sa romanesknim upoznavanjem Getsbija i Dejzi. Da je Ficdžerald otišao na front i da se Zelda udala za nekog drugog, Ficdžerald je mogao biti Getsbi, dok bi ona bila Dejzi. To, naravno, ne znači da u liku Nika Karaveja nema ničeg od Ficdžeralda. Nije on bio pisac koji cijelog sebe projektuje u tek jedan romaneskni lik; ne, u svaki od likova on će da transponuje dio sebe, manji ili veći. U jednom pismu svojoj kćerki, u vrijeme kad se ona zanosila planovima o vlastitoj književnoj karijeri, Ficdžerald joj poručuje da čita puno, jer ako čita puno, ako na nju utiče deset ili dvadeset velikih pisaca, a ne tek jedan ili dva, onda se ti uticaji miješaju u jedinstven amalgam, osoben i samo njen, te ne može biti riječ o epigonstvu. Na sličan način, Ficdžerald samog sebe *rasipa* u sve svoje likove te se za njegove romane u tom smislu ne može reći da su autobiografski.

OKVIR I HEMIJA

Još otkad se pročulo da će Baz Larman raditi ekranizaciju *Velikog Getsbija* krenula su podsjećanja na film Džeka Klejtona iz 1974. godine, za koji je scenario pisao Frensis Ford Kopola, a u kojem je Robert Redford bio Getsbi, dok je Mia Ferou bila Dejzi. (Nije to, naravno, jedina prethodna ekranizacija najslavnijeg Ficdžeraldovog romana. Eliot Nadžent je snimio svoju verziju *Velikog Getsbija* još 1949. godine, a 2000. je realizovan televizijski film u kojem je ulogu Dejzi tumačila Mira Sorvino.) Nekako je opšteprihvaćeno da je Klejtonova verzija *Velikog Getbsija* filmski klasik. Larmanu je tako ostalo da pokuša da napravi ono što je, da iskoristim lokalnu analogiju, Oliver Frljić napravio sa *Ocem na službenom putu*: da napravi nešto *svoje*, tako da to *svoje* bude, po svaku cijenu, drukčije od svima poznate klasične obrade istog predloška. I uradio je to – larmanovski. Na tragu svojih prethodnih filmova, prvenstveno *Mulen ruža* (iz 2001. godine), Larman je napravio svjesno anahronu i vrhunski sugestivnu *slikovnicu*. Kad je riječ o sižeu, on uglavnom ostaje potpuno vjeran Ficdžeraldovom romanu. Jedan od tek dva-tri izuzetka je *okvir*. Narator Nik Karavej na početku filma je lociran kao pacijent u psihijatrijskoj ustanovi, a prisjećanje na njujorške godine u kojima je sreo Getsbija dio je terapije. Početak poznanstva s Getsbijem ispričan je tokom jedne usmene sesije, a ostatak priče Karavej ispisuje, i to, kako je već rečeno, u medicinske svrhe. Ipak, memoarski tekst nastao u svrhu samoliječenja na kraju se pretvara u roman. Prvi naslov mu je *Getsbi*, no na samom kraju autor mu (pri)dodaje i pridjev: *Veliki*. (Dobra je to scena: naslov *Getsbi* na koricama rukopisa ispisan je pisaćom mašinom, a pridjev veliki ispisuje se naliv-perom.) Promjena naslova kao takva nije lišena veze sa (auto)biografskim. *Veliki Getsbi* nije bio ni Ficdžeraldov prvi izbor za ime njegovog, vrijeme je pokazalo, najboljeg romana. Okvir je, međutim, manje važan. Drugo iznevjeravanje književnog predloška tiče se potpunog ignorisanja *hemije* između Nika Karaveja i Džordan Bejker. U romanu njihova nedogođena romansa skoro da ima ulogu koju u *Ani Karenjinoj* ima brak Kiti i Levina; to je uloga davanja ljudskog lika *sporednim junacima* i stvaranja protuteže odnosu Getsbija i Dejzi (odnosno Ane i Vronskog), dokaz da ljubav postoji i izvan jednog jedinog odnosa. Larmanu to nije bitno i to je tek jedna ilustracija pojednostavljivanja kompleksnosti romana u njegovom svođenju na film.

RASKOŠ NA KVADRAT

Ljudi koji preferiraju književnost u odnosu na film, a naročito romane u poređenju s njihovim filmskim verzijama, često znaju reći da je mašta bogatija od svake produkcije. Kao u parafrazi famoznog Kitsovog stiha, ako su melodije koje ne čujemo, koje, dakle, samo zamišljamo, slađe od onih čujnih, tako su i neviđena lica ljepša, neviđene boje raskošnije, neviđeni pejzaži veličanstveniji. Problem s Larmanovim *Getsbijem* je, barem djelomično, suprotan. Preveliko vizuelno šarenilo, pretjerano insistiranje na ekscesima bogatstva i raskoši povremeno u pozadinu gura zaplet, *priču*, koja je ipak ključna. To je jedan od tih svjesnih anahronizama: Getsbi iz Larmanovog filma ponekad više izgleda kao savremeni poslovični pijani ruski milijarder nego kao junak istoimenog Ficdžeraldovog romana. Tu su i svjesni muzički anahronizmi poput onih iz *Mulen ruža*, gdje se sluša muzika koja se u toj epohi nije mogla slušati. Ne kvari to ovaj film, ali ga i ne čini boljim; u *Mulen ružu* je to barem doprinosilo šarmu, ovdje baš i ne. Biće da je to bio Larmanov pokušaj da film čija je radnja smještena u vrijeme nakon Prvog svjetskog rata približi takozvanoj mlađoj publici. U vezi s tim su i scene koje su u filmu nepotrebno učinjene komičnim, a da takve u romanu nisu, kao ona u kojoj Getsbi i Nik čekaju da se Dejzi pojavi na čaju. Neke scene pak su potpuno spotovske, ali funkcionišu: poput ulaska u Njujork preko Kvinzboro mosta, nakon što Getsbi Niku pokaže orden koji mu je darovao crnogorski kralj Nikola. Ipak, mada je film u odnosu na roman apsolutno inferioran te iako je u mnogo čemu slabiji i od Klejtonove verzije, Larmanov *Veliki Getsbi* ne može se nazvati razočaranjem niti promašajem. Film ima dobar ritam, glumci su uvjerljivi, naročito Leonardo Di Kaprio i Keri Maligan kao Getsbi i Dejzi. (Kad je o glumačkoj podjeli riječ, a u poređenju s Klejtonovim filmom, Larman zapravo i ne pada toliko kod glavnih uloga, koliko kod sporednih; Sem Voterston i Brus Dern bili su bolji Nik i Tom, nego što su to Tobi Megvajer i Džoel Edžerton.) Ima nešto arhetipsko u toj priči o Getsbiju, nešto o vjernosti snovima i idealima, usprkos nužnosti da se uruše. Ostalo je dovoljno toga i u Larmanovim filmu. Tu na pamet pada anegdota o Milanu Milišiću i Danilu Kišu. Navodno je Kišu smetala Milišićeva navada da prepravlja i mijenja već objavljene pjesme, pa mu je znao zamjeriti da ih takvim prepravkama zapravo – kvari. Milišić mu je, kažu, jedanput odgovorio da prepravke ne uništavaju staru verziju, naročito jer je već objavljena, da se čitalac uvijek može vratiti staroj, a da mu nova, možda, proširi asocijativno polje ili tako nešto. Arhetipskoj priči o Getsbiju Larmanov film ne oduzima ništa, a gledaocu će ponegdje pomoći da proširi asocijativno polje. Pomoći će mu, ako ništa, da se prisjeti nekog svog svjetla, s neke druge strane, za koje zna da može do kraja nestati samo ako zavlada potpuni mrak, kao u bioskopu, ako bi svjetla ostala ugašena i nakon što završi odjavna špica. ¶

MUHAREM BAZDULJ

EKSPONATI: Sandžačke terluke, XIX vek

Cipele koje je nosila Danica Paligorić na venčanju 1911.

"Balijev" model, početak XX veka

Ah, te cipele!

Na izložbi u Muzeju primenjene umetnosti može se videti kakve su ženske cipele nošene u Srbiji u poslednjih vek i po

U vreme desete "Noći muzeja", gledajući u jedan eksponat izložbe "Ah, te cipele!" u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu, jedna mlada žena se glasno zapitala: "Kako da ih imam, da li da ih ukradem?" Ispostavilo se da još nekoliko posetilaca, oba pola, u tom trenutku okupljenih oko istog tog para cipelica, muči isti problem.

Na izložbi "Ah, te cipele!" ima stotinu pari neodoljivih cipela, čizmica i papuča. Izabrale su ih autorke izložbe Bojana Popović i Draginja Maskareli, kustoskinje Muzeja primenjene umetnosti, iz kolekcija Odseka za savremenu primenjenu umetnost i Odseka za tekstil i kostim. Namera im je bila da pokažu žensku obuću nošenu u Srbiji od prve polovine XIX do početka ovog veka, da provedu posetioca kroz modne stilove tog perioda, da akcentuju domaći proizvod i da ga gde god je moguće uporede sa inostranim, pa da tako pričajući o cipelama podsete i na njihove dizajnere i proizvođače, kao i na vreme u kojem su krasile njihove vlasnice.

Eksponati opisani u ovom tekstu izabrani su po ukusu potpisnice i zbog atraktivnosti njihove priče.

CIPELE PRIČAJU

Najstarije cipelice u Muzeju i na izložbi su iz treće, odnosno četvrte decenije devetnaestog veka. "Potiču iz zaostavštine slikarke Marije Milekić, poreklom iz Slavonije", objašnjava autorka izložbe Draginja Maskareli, "a Muzeju ih je poklonila njena rođaka Vida Rogulić. One su tipičan primer kombinacije zapadnoevropske mode i naše tradicionalne gradske nošnje." Cipelice su crvene, kožne, sa zlatnim utisnutim šarama, uzane, izuzetno elegantne. Jednostavnog su dizajna s kraja XVIII veka nastalog kao suprotnost ekstravaganciji prethodnog perioda – baroka. Nošene su u kući, za veče i za svečane prilike. Iz XIX veka su dva para terluka iz Prijepolja i Sandžaka. To su papuče za kuću, nezaobilazan deo ženske gradske nošnje tog vremena, pravljene od kozje kože. Ukrašavane su zlatovezom, svilom ili somotom u meri koju je dozvoljavalo imovinsko stanje naručioca.

Iz zbirke Ljube Ivanovića, slikara i grafičara, izložena su dva para mestvi – nemoguće ih je ne primetiti. To je duboka gradska obuća, kao široke čizme, od mekane, najčešće žute kozje kože. Nosili su ih i žene i muškarci samo u kući, a za hodanje po dvorištu i na ulici preko njih bi obuvali drugu obuću. Iz XIX veka su tri para hamamskih nanula. Drvene su, podignute na dve potpetice kako se njihova vlasnica ne bi iskvasila dok ćaska s drugaricama u hamamu. Sva tri para su izuzetno ženstvena, ukrašena sedefom, somotom, svilom, šljokicama i sličnim modnim i statusnim detaljima.

Kad se Danica Paligorić udavala 1911. godine u Nišu za pešadijskog majora Nikolu Jorgovanovića, bila je u venčanici sašivenoj u čuvenom beogradskom salonu Berte Alkalaj i u belim kožnim cipelicama ukrašenim perlicama, svilom i vezom. I cipele i priču o njihovoj vlasnici poklonili su Muzeju Čedomir i Rastko Vasić. Istih godina su i cipelice od belog satena i svile ukrašene trakicom. Proizvedene su kod i sada čuvenog "Balija" u Švajcarskoj, a kupljene usred Beograda, u Knez Mihailovoj, u pomodnoj radnji "Lazarević i Stojankić" koja je bila uvoznik "Balija" za Srbiju. Oznaka proizvođača je utisnuta u đon, a radnje u postavu.

Bele cipelice, prekrivene raznobojnim cvećem od šarenih perlica, jedne od najlepših na izložbi, nastale su u Skoplju, u zatvoru. Prema svedočenju Dostane Zdravković, učiteljice iz Niške Banje, dobio ih je njen otac Vasilije, sreski dezinfektor iz Leskovca 1935. godine dok je službovao u Prištini, od Vlade Kaličanina, glavnog ključara skopskog zatvora. Izradili su ih zatvorenici, ručno. Dostana ih je nasledila od majke Natalije, a nosila ih je na venčanju 1949. godine. Autorka izložbe Draginja Maskareli objašnjava da ove cipele pripadaju takozvanom "T-tipu" zbog položaja kaišića, i da imaju potpeticu zvanu "Luj XV". Krajem 19. veka, nakon 50 godina ravne obuće, počinju da se prave cipele sa štiklom umerene visine i sužene na sredini, kao ženski struk, kakvu je voleo Luj XV.

U zanosnim čizmicama na šnir, od svetlobraon tanke meke kože, sa potpeticom visokom taman koliko treba, početkom prošlog veka šetala je neka srećnica iz

"Lektres" iz 1920-ih

Cipele Elze Skjapeli iz 1938.

Cipele urađene u skopskom zatvoru 1935.

Vojvođanske čizmice na šnir s početka XX veka

"Pine" štikla iz dvadesetih godina

Cipele Kolet Janković iz 1926.

Vojvodine. "Danas ovakav model deluje izazovno, a nastao je u viktorijanskom dobu da bi sakrio ženski članak", kaže Draginja Maskareli.

BITI U TRENDU

A onda su došle lude dvadesete i ogolele žensko telo. Suknja se skraćuje i obuća postaje vidljivija, važnija u estetskom smislu. Hit su bile "Meri Džejn" cipele inspirisane dečjom obućom sa kaišićem oko članka – klasika kojoj se dizajneri rado vraćaju. "Izložili smo par napravljen kod 'Pinea' u Parizu, čime bi se ponosio svaki muzej u svetu", kaže Bojana Popović, autorka izložbe. "Žan-Luj Fransoa Pine je bio pionir visoke francuske mode, učio je tehnologiju proizvodnje cipela od Amerikanaca, ali je i dizajnirao – bio je prvi proizvođač i dizajner cipela i, što je najvažnije, prvi je počeo da proučava anatomiju ženskih stopala i da to znanje inkorporira u moderan dizajn i proizvod. Patentirao je anatomski projektovanu varijantu potpetice 'Luj XV', takozvanu 'Pine štiklu' i tako obuću učinio udobnom. U to vreme se smatralo da ste izuzetno bogati, da vodite računa o kvalitetu i da imate ukusa ako nosite 'Pineove' modele. Firma 'Pine' postoji još uvek u Parizu i Londonu, ali više ne dizajnira, već samo prodaje najekskluzivnije dizajniranu obuću. Osim eksponata koji ilustruje tip cipela 'Meri Džejn', izložili smo još jedan par napravljen u firmi 'Pine'. Nosila ih je Osti Roš, Norvežanka, udata za Đorđa Roša, vlasnika uvozno-izvozne firme, rentijera i počasnog norveškog konzula, jednog od najelegantnijih muškaraca Beograda – naš Muzej čuva njegovu odeću. Pripadali su finansijskoj eliti."

Posle Prvog svetskog rata beogradska moda je slepo sledila parisku. Večernja cipela, današnja salonka, izrađena krajem treće decenije prošlog veka od svile i kože u beogradskom salonu "Lektres", odlična je ilustracija tog perioda. "Lektres" se nalazio u Knez Mihailovoj 19, i bio je najekskluzivniji međuratni salon za izradu obuće po meri. Osnovao ga je Mika Lević, koji se kao mladi obućarski majstor specijalizovao u Parizu. Njegov salon je dobio gran-pri na međunarodnim izložbama modernih primenjenih i industrijskih umetnosti u Strazburu, Parizu i Nici. Njegovi klijenti su bili najpoznatiji Beograđani, pa i kneginja Olga. Izloženi par salonki pripadao je Osti Roš. S obzirom da su po tadašnjoj modi haljina i cipele bili u istoj boji, sme se pretpostaviti da je gospođa Roš imala i večernju haljinu iste crvene nijanse kao što su salonke. Izloženi su i njene šnale i broševi za cipele od štrasa i perlica napravljeni u Francuskoj: dodajući ovim salonkama taj mali ali važan detalj, gospođa Roš je mogla da dozvoli sebi da ih obuje nekoliko puta.

DOMAĆE I STRANO

Između dva svetska rata Beograđanke su, kao i sad, volele cipele švajcarskog "Balija" i češkog "Bate". Istovremeno, naše "Balnik" cipele, vlasnik salona je bio Ljubomir Balaban, nagrađivane su na salonima u Londonu i Briselu i uvažavane u inostranstvu. Slovenačka fabrika obuće "Peko", jedna od najmodernijih u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, proizvodila je jeftinu a solidnu obuću, ali i luksuzne modele po pariskim uzorima. Kad su sredinom tridesetih godina goli prsti stopala prestali da budu nepristojna pojava, Beogrđanke su zdušno prihvatile tu vrstu slobode, a salon "Raić", u Ulici kneginje Ljubice broj 2, koji je proizvodio dekoltovane cipele i sandale sa kaišićima i visokom, uskom potpeticom, postao je izuzetno popularan. Po zlatnim sandalama, veoma otvorenim i sa ispreplетanim kaišićima, bio je poznat "Novi bazar". Dušan Janković, grafičar i slikar, otvorio je u Parizu oko 1926. godine atelje umetničke mode i nazvao ga "Kolet", po supruzi. U Muzeju se čuvaju njegovi nacrti za obuću, a na izložbi su jedne cipele koje je Kolet nosila.

Priča o gospođi Ruži, kako ju je nazvala Bojana Popović, možda je najneobičnija na izložbi. Ružica Stojisavljević je bila nadarena beogradska gospođica – učila je pevanje i klavir, i nosila je mali broj cipela – 34. Doktor Pavle Miljanić je bio poznati lekar u višegodišnjoj vereničkoj vezi. Jednom prilikom njih dvoje su se našli na istom mestu. Pavle je ugledao Ružino malo stopalo, i od tada se više nisu rastali. U Muzeju je sada par gospođa Ružinih »

"Peko" između dva rata

"Leda" iz 1950-ih

"Darma Kramer", kraj XX veka

cipela koje je kreirala Elza Skjapeli negde pred Drugi svetski rat. Modna dizajnerka Elza Skjapeli je najpoznatija po saradnji sa nadrealistima. Sa Dalijem je kreirala filcanu toku u obliku crne cipele sa visokom ružičastom potpeticom. "'Skjapeli' cipele na izložbi su nastale 1938. godine, datovala sam ih na osnovu oglasa u američkoj štampi, a u Beograd su došle nakon oslobođenja. Na izložbi je nekoliko pari gospođa Ružinih cipela iz poslератnog vremena: antilopske sandale za dan sa ortopedskom potpeticom i platformom izrađene su u zapadnoj Evropi ili u Americi. S obzirom da je u to vreme kod nas bilo gotovo nemoguće nabaviti obuću, a naročito ne ovakve sandale, gospođa Ruža ih je najverovatnije dobila od rodbine iz inostranstva ili su nabavljene na crnom tržištu", priča Bojana Popović.

ŠIMIKE I DRUGE STVARI

Poslednjih godina pedesetih ludovalo se za italijanskim dizajnom. Jedna od njegovih prepoznatljivosti bile su cipele sa "stileto" štiklom – tankom i visokom do 15 santimetara, i zašiljenim – šimi vrhom. Našim proizvođačima je brzo pošlo za rukom da proizvedu šimi cipelu nalik italijanskoj. Na izložbi su uporedo postavljene cipele za veče domaće "Lede", jednog od najvećih proizvođača i izvoznika obuće u Jugoslaviji, i večernje cipele italijanskog "Frađakoma" – razlika je neprimetna. Uvoz zapadne odeće je bio intenzivan šezdesetih, pa je tako Mila Petrović u prodavnici "Moda" u Knez Mihailovoj ulici 1968. godine kupila "Baldani" cipele, sada dostupne u Muzeju. I tokom devedesetih je bilo moguće kupiti inostranu obuću u beogradskim prodavnicama, ali uglavnom modele iz prethodne decenije. Zato su i cipele kupljene 1990. godine u radnji "Bruno Manji" na Terazijama zastarela kreacija. Međutim, bilo je izuzetaka: Milica Cukić je krajem devedesetih u Čumićevom sokačetu kupila italijanske "Darma Kramer" divne cipele od bordo laka sa "Meri Džejn" kaišićem, zarubljenim šimi vrhom i stileto štiklom od 15 santimetara, što je tada bio pravi evropski hit!

I, kao što je rečeno na početku, na izložbi "Ah, te cipele!" ima stotinu predivnih cipelica. Preostaje jedino da im se, ah, divimo. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Truba i ožiljci

U Americi vole pobednike i pokajnike, a Čet Bejker to nije bio. Zato je od Evrope, u kojoj umeju s naklonošću da gledaju na dekadente i "nedovršene" ljude, Čet Bejker načinio vlastitu teritoriju. Razvijao je i usavršavao svoj zvuk i ton do samog kraja na amsterdamskoj kaldrmi pre tačno 25 godina, ton na koji je njegova matična kultura ostala gluva, ali koji je zato na neočekivanim geografijama poput naše u pamćenje upisao lepotu i čaroliju muzike stopljene u neobičnoj ljubavi

U Italiji slavljen kao pojava veća od Majlsa i Armstronga zajedno, u Belgiji i Skandinaviji njegovu muziku katalogizira mini-sekta marljivih arhivara i izdavača bezbrojnih sati neobjavljenih snimaka, a u Francuskoj pop-zvjezdica Vanesa Paradi ima singl *Chet Baker* (izgovoriti dakako s francuskim naglaskom), a da ne mora objasniti ime iz naslova.

U Holandiji, to će reći u Amsterdamu, koji je *locus terribilis* ove priče, stvar je posebna, podijeljena kao i osjećaj između zahvalnosti, zbog zajedničke historije, i nelagode, iz istog razloga.

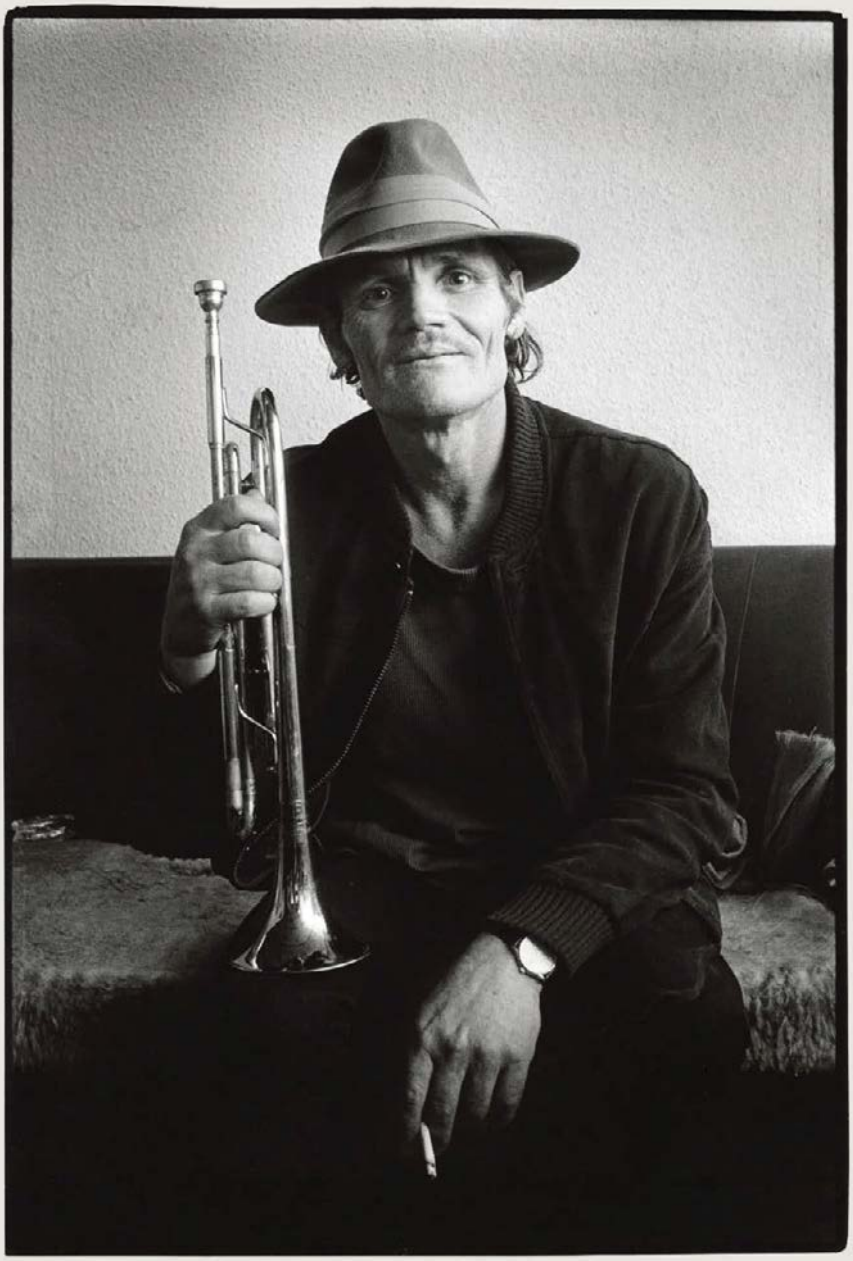
U jednom uglu grada, tamo preko puta željezničke stanice nalazi se Kej Princa Hendrika – iako na tom dijelu nema vode – i hotel koji se zove isto. Ako čovjek stane ispred ulaza tipične mrke građevine bijelih rubova na mini trgu, na mračnijoj sjevernoj verziji naše asimetrične dalmatinske *pjacete*, osjetit će kao da se odjednom promijeni klima i sve na tren postane hladnije i tamnije. Nešto jezivo mrzlo, *unheimlich* je tu.

Nije to mistifikacija: za razliku od većine značajnih umjetnika koji su uglavnom umirali u privatnosti ili skriveni od svijeta, pa time i za nas dijelom apstraktno – ovo je naprotiv mjesto za koje se zna u detalj, u samu točku i kvadratni metar, gdje je prije četvrt stoljeća, trinaestoga maja 1988. udarilo tijelo Četa Bejkera. Tu je izbočina gdje je izmorena, izmučena vreća kostiju i otrovane krvi i organa koje je samo naborana koža držala da ne ispadnu i raspu se po ulici, pala po do danas nepromijenjenim zaobljenim kockama amsterdamske kaldrme koje u dodatnoj makabričnosti, najbizarnijom od fraza ovdje zovu "dječjim glavicama" (sic).

LIRIKA DŽEZA

Ironijom, u kvartu gdje se odvija Kamijev *Pad* i gdje gine Kišov *Apatrid*, baš u amsterdamskoj priči iz *Laute i ožiljaka* – Čet Bejker, sjedeći na simsu trećeg kata hotela i "kljucajući" tipično za one u narkotičkom stuporu, nagnuo se u svom zlatnocrnom snu poslije uštrcanog *speedballa*, smjese heroina i koke, i poput čitave vojske duhova i braće po sudbini koja trajno luta ovim gradom, otišao u trenu, greškom, bez smisla i oprosta. Dva dana nitko nije pokupio tijelo u obližnjoj policijskoj stanici, samo ulicu iza, usred Crvene četvrti. Još jedan džanki, uostalom, stranac, kakvih je ovdje čitava armada stradala kroz godine.

Da, "džanki", profesionalni. I k tome neodgovorni otac četvoro djece koje je, kao i bivše žene, ostavio u Americi i viđao ih rijetko, gotovo nikad. Posesivni i čak nasilni ljubavnik nekolicine žena koje su mu gotovo patološkom vjernošću i beskrajnom brigom izvjesno produžile život; narkomanski vijek trebao bi se poput životinjskog mjeriti drugačijim godinama – pedeset i osam godina otud je kao stoljeće u običnog svijeta. Svirač koji je na početku zbog izgleda prozvan "Džejms Din džeza", pred kraj života bio je gotovo deformiran, s očima upalim u lubanju, s oranicama bora preko lica, i bezub – ovo zadnje je istinski tragikomični fenomen prirode s obzirom na čisto tehničku nužnost položaja usana i zubala na pisku trube. Muzičar koji je, prevladavši čak i tu

PRE TRIDESET GODINA: Čet Bejker, 1983. Foto: Michiel Hendryckx

nemoguću falinku, od gradonačelnika Firence dobio status počasnog građanina, a onda jedno popodne stavio šešir na rimsku Via del Korso i tu svirao dok nije skupio dovoljno za dozu.

O, da, i *usput*: jedan od najliričnijih trubača džeza, možda odmah uz Majlsa i Kliforda Brauna. Virtuoz-intimist što se nije razbacivao notama, nego je dugim, melankoličnim frazama i bakrenim toplim tonom horne znao utišati salu kao nitko, tako da se ljudi metaforički i doslovno nagnu naprijed, slušajući gotovo voajerski sviračevu privatnost. Instrumentalist koji nije vladao akordima jer ih se nije potrudio naučiti pošto je imao upravo nadljudski osjetljivo uho i uskakao bez greške kao da je nekim čudom naslućivao unaprijed, u džezu vrlo kompleksnu, akordsku progresiju. I to mu nije bilo dosta.

MISTERIJA TONA

U žanru gdje je muzičar, uglavnom strogo odijeljeno, ili instrumentalist ili pjevač, Čet je bio oboje, s obje tehnike u potpunoj harmoniji. Ima dovoljno filmskog i video materijala, može se provjeriti: malo je uzbudljivijih stvari u muzici do dana današnjeg kao onaj moment iznenađenja, kada Čet, nakon što tiho, pretiho završi refren balade, pa iskoristivši dva takta benda, podigne trubu iz krila – još od ranih šezdesetih uvijek je sjedio na pozornici, povijen kao starac – i *dune* prvu notu. Potpuno pjevan, njegov pomalo maglen i šuštav ton, po pravilu u srednjem i nižem registru, zaokružen, voluminozan kao zvuk flugelhorna, ton je zapanjujuće sličan njegovom glasu, timbra što je bio kao ekstenzija instrumenta. Iz ovoga je Čet razvio fantastičan "trik", svoj manir: kao bariton krenuo bi prirodnim nižim tonom prvo, a onda, budući je poput mnogih pjevača male snage i volumena jednako razvio i vokalnu i, ključno, tehniku mikrofona, prelazio u viši i tanji zvuk, improvizirao sola sket-tehnikom bez riječi, šetajući između najviše note koju je mogao izvući punim glasom i falseta.

U njegovoj vlastitoj zemlji naprotiv, iz raznih tadašnjih, redom socijalno-historijskih i psiholoških razloga, kritika ga u svom sljepilu nikada nije mnogo cijenila, čak ni kao instrumentalista, a jedna od tipičnih zamjerki bila je da (rani) Čet "pjeva monotono". U isto vrijeme, primjerak njegova albuma *Chet sings*, stigao je nekako u Brazil, u Rio, gdje se grupa muzičara, pjesnika i intelektualaca u potrazi za novim skupljala redovito da sluša tu ploču. U divnoj podudarnosti između tamošnjeg portugalskog tonaliteta i toga "monotonog" glasa s vinila, muzičari Žoao Žilberto i Tom Žobim, uzeli su album kao model iz kojega su stvorili svoj vlastiti stil što su ga nazvali *bossa nova*. Njime će se oduševljavati ista američka kritika koja je Četa otpisala potpuno i ignorirala ga uporno, jednako sa zlobom i neznanjem do danas.

Ne čudi: u Americi vole pobjednike i pokajnike, a on to nije bio. Evropu naprotiv, u kojoj simpatiziraju dekadente i "nedovršene" ljude, napravio je vlastitom teritorijom, od Italije, gdje je kao uznik u Pizi odlično naučio jezik, preko Francuske, Belgije, Njemačke i Jugoslavije – iz zagrebačkog "Lisinskog" 1985. ostao je neobično inventivan album trija bez basiste (koji se nije pojavio) – pa nazad, do fatalne Holandije. I uza sav užas i poniženje života neizlječivog ovisnika, tragični paradoks je da je Čet s godinama zvučao sve bolje, sve suptilnije. Razvijao je i usavršavao svoj zvuk i ton do samog kraja, na što je njegova matična kultura ostala gluha, a ostavljao ljepotu i čaroliju u pamćenje neočekivanim geografijama, stapajući ih u neobičnoj ljubavi. U tome, i ponovo na liniji kišovskog bezemljaša, donosio je nešto samo i jedino svoje, i *trubu i ožiljke*, zvuk kakav kultura u koju je stigao nikada ne bi mogla sama stvoriti. ¶

ĐORĐE MATIĆ

DeMode

Depeche Mode
Ušće, Beograd, 19. V 2013.

Kad je posle zaraznih elektro/tehno/sinti-hitića *New Life*, *Just Can't Get Enough* i slatkog LP-debija Speak & Spell ('81, Mute – ZKP RTV Ljubljana) iz Depeche Mode (dalje: DM) otišao glavni kompozitor Vins Klark (Vince Clarke), uspon matičnog sastava se ipak nastavio u najboljoj tradiciji engleskog popa, singlovima *See You*, *Leave In Silence*, *Get The Balance Right!* i albumom *A Broken Frame* '82. Takoreći prisilni glavni autor Martin Gor(e) je rastuću pretenci-

Foto: Stanislav Milojković

oznost stihova još neko vreme potkrepljivao razvojem muzike, i ta usklađenost krasi zrele DM-albume '83. *Construction Time Again* i '84. *Some Great Reward*.

Masovna popularnost DM tj. proboj van Britanije i par evropskih zemalja podudara im se sa 'zamračenjem' tekstova i stavova – što je u SAD naišlo na zahvalnu, novu 'gotsku potkulturu' ('darkersku', prim. prev.) – manirizmom u zvuku/produkciji, i prvim prodorima na bliski/još uvek komunistički Istok. S ove strane Atlantika i dalje tin-idoli, '86. objavljuju LP *Black Celebration*, a video za *A Question Of Time* je njihova prva saradnja s Antonom Korbijnom (Corbijn). Ostalo je, kako se kaže, industrija – umesto pametnog industrial-popa: ipak važni albumi *Music For The Masses* ('87,) i *Violator* ('90,), komercijalni vrhunci uz koje neretko idu teške droge i teži psihološki problemi.

Sve u svemu, repertoarski pa i koncepcijski gostovanje DM u nas pre se uklapa u retro-trend *Volim '90e* nego u nostalgiju '80ih. Otud su napaljene parole tipa 'Čekamo ih 30 godina' isto toliko (ne)osnovane kao i naklapanja samog benda da njihov ovog proleća objavljeni CD *Delta Machine* (Sony-Menart) ima veze s bluzom i gospelom; taman koliko im je i koncert mogao biti protumačen kao miting podrške ocu & sinu Miškoviću, da je upriličen na ledini onkraj TC Delta City. No, dovoljno je ostalo i drugih zabluda: pošto su 2009. zbog zdravstvenih tegoba otkazali deo pompezne turneje (i beogradski termin), ovde je veštački podstican osećaj da nam posebno duguju i da će publika u Srbiji dobiti nešto ekskluzivno, a DM su jedva isporučili rutinski set, doslovno (pa i malo skraćeno) po spisku numera koji od nedavnog početka live-promovisanja aktuelnog izdanja 'visi' na internetu, sa sve 'spontanim' bisiranjem.

Izvikan i od (naročito medijskih) sponzora preduvan događaj, sa sve tabloidskom fascinacijom tehnikalijama, brojkama i izascenskim detaljima, gostovanje DM imalo je nekoliko pozitivnih 'satelita' u javnom životu Beograda (tematske/'posvećene' foto- i druge izložbe, modne revije, žurke...), što je već redovna pojava za prolazak svetski slavnih i kroz ovu metropolu. No, 'armija obožavalaca iz regiona' (s ulaznicama 2.990-9.990 d.) na teren je istrčala u obimu koji ni vajni hiperinflatorno nastrojeni procenjivači ne teraju preko 30ak hiljada, dakle ostaje među manjim buljucima poslednjih godina na Ušću. Takođe, podbacila je i sama programska ponuda, ako niste strastveni sledbenik opčinjen već pukim ukazanjem zvezda večeri tj. ako ste u istom ovom gradu doživeli i koncerte u rasponu od npr. prefinjene Sade do vatrostalnih Rammstein. Poređenja radi, što kod Rammstein beše živa vatra, kod DM je pozadinska video-projekcija.

Iako odavno nisu ušančeni iza sintisajzera, DM kao i prvi put kad sam ih sreo uživo (taman sveže bez Klarka) imaju kržljavo scensko prisustvo, nedovoljno posebno za stadione/velike otvorene prostore, i to najmanje može da spase njihov glavni pevač Dejv (Dave) Ga(ha)n s ponašanjem 'kralja podijuma' u lokalnoj diskoteci. Nekada značajni fotograf/dokumentarista/dizajner Korbijn to na velikim ekranima 'nadgrađuje' projekcijama koje vas mogu impresionirati ukoliko verujete da crno-bela slika i spori kadrovi čine Art. Naravno, najdublji nedostaci nisu u vidnom već u čujnom polju; nema predstave, a nažalost nema ni dovoljno svirke. Jer, manjak muzikalnosti DM su tek donekle uspevali da prikriju najpre mladošću i inovacijama, zatim minimalizmom i umetničarenjem, ali posle poplave remiksa, prepakivanja, zaludnih solo i ispraznih grupnih albuma, posle 3 decenije profi-karijere, i uz ritam-sekciju koju uživo dodaju još otkad ih je '95. napustio jedini punokrvni svirač Alan Vajlder (Wilder, zamena za Klarka), te bezlične čikice i dalje otaljavaju pod takvim diktatom elektronskih/pre-programiranih matrica da i najmanje zapinjanje tehnike (i/li intonacije) neminovno dovodi do smešnih pokušaja da se razmahnu i 'premoste', pa su *Barrel Of A Gun* sastavili tek iz trećeg pokušaja.

DM su uživo tako stegnuti da M. Gor i gitarske deonice ponavlja doslovno i dosadno, bez trunke varijacije, sačuvaj-bože sinkope; kad preuzme glavni mikrofon da se tugaljivi Dejv okrepi iza bine, Martin ne dobacuje više od osrednje demo-verzije *Only When I Lose Myself* i *When The Body Speaks*. Numere često završavaju 'na dugme', pa kao što im unutar pojedinačnih pesama nedostaje dinamika, tako je odsutna i u koncertnoj celini. Dodajte tome pauze, niz samosažaljivih tačaka sa sasvim novog izdanja, i eto vam mlake publike. Napetost malo raste tek sa *Soothe My Soul* i *A Pain That I'm Used To*, pa s nabudženom *Enjoy The Silence*. Da su neku pouku izvukli iz najvećeg priznanja u karijeri – što je Džoni Keš obradio njihovu pesmu – DM pokazuju gitarskim uvodom u *Personal Jesus*, mada i tu imaju problem s usporavanjem. Glomazan bis navukao je 2 sata koncerta: Gor je opet za balade, s akustičnim izvođenjem *Home*, pa Gan slično nastavlja još jednim od rariteta – *Halo*; najtopliju reakciju izaziva najstarija, *Just Can't Get Enough*, itd.

Ukratko, kad su nas na *Tour Of The Universe* (sic!) DM prošli put zaobišli, nismo ništa propustili; od tog albuma ni notica nije ostala. Ovog puta, opet niste promašili ako niste došli. DM su vam odavno dosadni? Ne brinite, s vama je sve u redu.¶

DRAGAN KREMER

TV Pačir

Apsolutni TV hit prethodne nedelje bila je vest o maloj, lokalnoj TV stanici u mestu Pačir nadomak Bačke Topole. Lepo selo, Mađari, Srbi i ostali žive spokojnim životom vojvođanske ravnice. Da budem precizan, 2948 stanovnika, od kojih je 2396 punoletno. Gledaocima u Pačiru naprosto je dosadilo da u ponudi kablovskih kanala uglavnom nema sadržaja koji se na bilo koji način tiču njihovih života. Zamislite molim vas, među 30 Pinkovih programa, među nacionalnim i regionalnim TV stanicama nije bilo ništa što ima veze sa ovim mestom i njegovim žiteljima. Pačirci su preko Mesne zajednice nabavili TV opremu i napravili sopstvenu TV stanicu koja dnevno proizvodi do 3 sata sopstvenog programa, što je čak i za neke nacionalne emitere nedostižna količina. Televizija nije komercijalna, ona je u službi gledalaca, oglasi su besplatni, nema političke propagande ni reklama. Zvuči kao TV bajka!

Na televiziji su zaposleni entuzijasti Zoltan Sombati (predsednik saveta MZ Pačir), Igor Požarković (snimatelj i montažer) i novinarka Gizela Komaromi. Po gledanosti je ova televizija potukla do nogu konkurenciju i sve "velike" televizije. Zvezde ovog programa su lokalci, meštani, koji mogu jedni drugima da čestitaju praznike i veselja, imate prenose aktivnosti svih konfesija, slike slavlja, priče o problemima poljoprivrednika, pecanju, orezivanju voća ili useljenju u novu kuću.

Paradoksalno – program se vidi samo u Pačiru i susednom selu Staroj Moravici, jer su autori odbili širu distribuciju, recimo u Bačkoj Topoli. Njihova želja je da u vremenu globalnih medija sačuvaju dušu svoje televizije i bave se životima svojih gledalaca. Ljude naprosto zanima šta rade njihove komšije, pa televizija ima ulogu komunalnog informativnog servisa. Ideju su preuzeli iz Engleske gde postoje slične lokalne TV stanice, koje su nezavisne od novca od marketinga ili političkih stranaka. U Britaniji su takođe, za divno čudo, opstali i lokalni štampani mediji, novine koje imaju dugu tradiciju i poverenje čitalaca. U Pačiru je tako bio "Informator", ali su u MZ procenili da postoji potreba za širim informisanjem gledalaca.

Ova, samo naizgled medijska anomalija u svojoj suštini je veoma ozbiljna poruka svima koji žele da je čuju. Kao što su političke partije izgubile poverenje građana, obesmislivši ideju biranja postizbornim koalicijama, gubitkom ideološke i etičke podloge svog delovanja, slična opasnost preti i TV programima. Savremeni TV program je gledaocima nametnuo teme, bombardujući ga nepotrebnim i besmislenim informacijama. Reklame i politička propaganda su obesmislile ideju dijaloga, jer je današnja televizija gluva. TV Pačir u svojoj reviziji i kritici savremene televizije ide korak dalje!

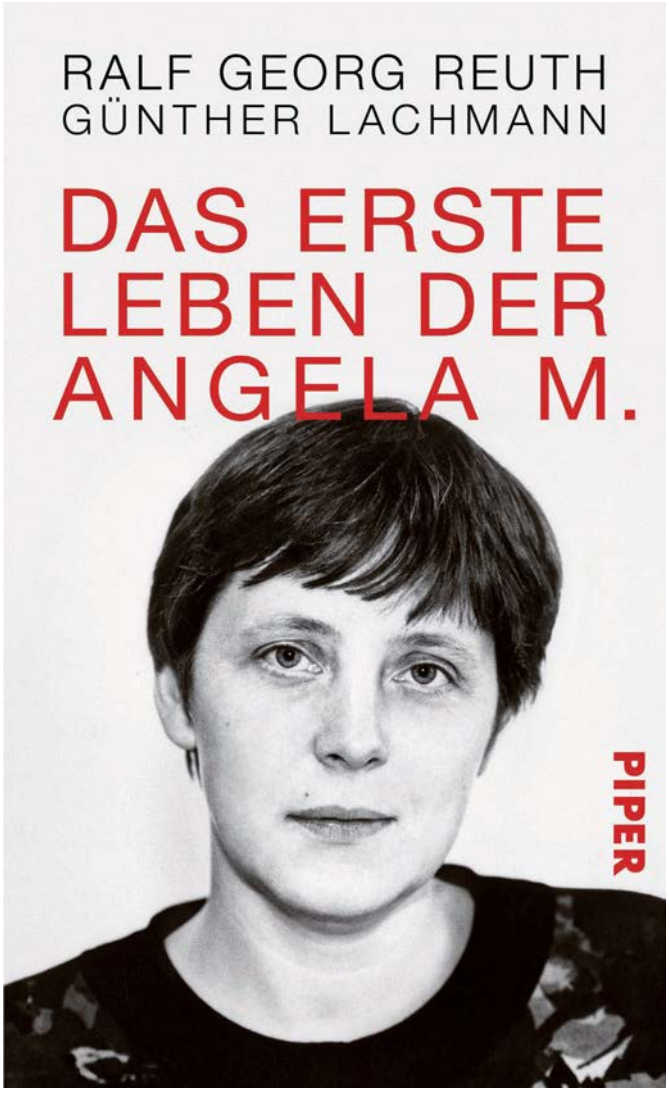
Autori su primetili, što donekle pripisujem i vojvođanskom tempu života, da su prilozi o životu u Pačiru besramno kratki! Šta neko može da sazna iz par minuta smandrljanog priloga iz Pačira na nekoj nacionalnoj ili regionalnoj televiziji? Čika Zaharije Trnavčević je na ovo skretao pažnju kolegama dugi niz godina. Rod malina nikog ne zanima dok ne počnu štrajkovi, pa je čika Zaharije predlagao kolegama iz informativne redakcije naslove kao "Starac silovan u malinjaku".

Bez panike, čiča je dobro, hvala bogu, al' neko mesecima rmbači po malinjaku da do roda uopšte dođe. Svaki stanovnik Pačira ima priliku da bude na svojoj televiziji, a prilozi su montirani kako bog zapoveda, lalinski lagano. Nema potrebe za skraćivanjem, lepo vidite komšije kako rade ili se vesele i nadmeću u sportskom ribolovu. Nema reklama ni vesti, nigde se nikom ne žuri. Svako može biti zvezda.

Verujem da ćete se možda podsmevati ovoj TV utopiji, ali ja sam siguran da su u Pačiru otkrili rupu u globalnoj TV mreži. Danas su informacije iz bilo kog dela sveta dostupne u svakom trenutku, čak i na mobilnom telefonu. Ono što ne znamo jeste kako žive ljudi oko nas – što menja kurs televizije u novom pravcu. Rijaliti nije artificijelni život, već život običnih ljudi. Ako su gledaoci spremni satima da bleje u "Farmu", zašto da ne gledaju svoje komšije na pravim farmama, pa ih komšije još i pozdrave. Inače, sve organizacije koje okupljaju građane intenzivirale su aktivnosti, ljudi su aktivniji u svojoj sredini, a lokalna televizija je postala oko građana koje pomno prati gde se troše zajednički novci. Autori se takođe nadaju da će medijska ekspanzija afirmisati i život na selu – da bi mladi ostali i pokrenuli poljoprivredu. Ukratko, potražite na Jutjubu TV Pačir i upoznajte se sa ovim lepim selom, sa endemski nezavisnom televizijom. ¶

DRAGAN ILIĆ

Kad je kancelarka

SLIKE IZ ŽIVOTA: Detinjstvo u Templinu - pored Angele Kasner je njen najbolji drug iz detinjstva Matijas Rau
Foto: Matijas Rau

Autori nove biografije Angele Merkel nisu ni želeli da glume neutralnost – od korice do korice tekst je intoniran zavereničkі, a proklamovani cilj je raskrinkavanje tamne istočnonemačke prošlosti najmoćnije žene sveta

Za "Vreme" iz Bona

Teoretski, Angela Merkel u svojoj biblioteci može da odredi čitavu policu samo za biografije o sebi. Sa omota bi joj se smešile i mrštile mlađe verzije Angele Merkel, a poslednja u nizu poslaganih knjiga bio bi pre desetak dana objavljen *Prvi život Angele M.* (*Das erste Leben der Angela M.*). Autori Ralf Georg Rojt i Ginter Lahman silno su želeli (i na kraju uspeli) da se iz hrpe biografija izdvoje na osnovu dve stvari: najpre, ova knjiga tematizuje samo prvih 35 godina života Angele Merkel u Istočnoj Nemačkoj (DDR) – do ujedinjenja; drugo, pisci nisu ni želeli da glume neutralnost – od korice do korice tekst je intoniran zavereničkі, a proklamovani cilj je raskrinkavanje tamne prošlosti najmoćnije žene sveta.

Već na prvim stranama autorski duo ističe da javnost danas barata potpuno iskrivljenom slikom mlade Angele Merkel, devojačko Kasner: Povučena ćerka evangelističkog sveštenika koja odrasta na malom istočnonemačkom gazdinstvu i dobro pamti suze svoje majke prolivene jednog letnjeg prepodneva 1961. kada je porodica saznala za gradnju Zida koji će i fizički razdvojiti dve nemačke države. Autori obećavaju da će srušiti mit koji mladu Merkelovu prikazuje kao društvenu autsajderku posvećenu naučnoj karijeri, građanku koja je oduvek realni socijalizam posmatrala kao teret. Kroz mrenu laži na videlo će isplivati istina da su Merkelovoj važni samo "karijera i moć koja je sama sebi cilj".

AGITACIJA I PROPAGANDA

Nakon detinjstva koje je Angela Kasner provela sa plavom pionirskom maramom oko vrata, usledile su studije fizike uz članstvo u Slobodnoj nemačkoj omladini (FDJ – *Freie Deutsche Jugend*). Ni pioniri ni omladina nisu materijal za aferu – uostalom, tokom decenija je DDR u partijsku državu usisao i mlado i staro, van nje ostajali su jedino ludo hrabri i ludi. "U FDJ-u mi je bilo lepo", rekla je i

bila omladinka

Sa medaljom Lesing za poseban doprinos u FDJ (1970) FOTO: Gead Laust

Tokom studija u Lajpcigu 1976.

Na proslavi sa prijateljima FOTO: Gunter Valter

Angela Merkel i Lotar de Mezijer (njen mentor iz Istočnog CDU i poslednji premijer nezavisnog DDR) FOTO: J. H. Darhinger

sama Merkelova. "Uglavnom zbog sadržaja u slobodno vreme. Mnoge društvene aktivnosti su se odvijale isključivo kroz ovu organizaciju." Na opaske sa Zapada kancelarka je uvek odgovarala da se sa DDR nije moralo živeti u ljubavi, ali se moralo *nekako* živeti. Članstvo u komunističkoj omladini bilo je način prilagođavanja.

Ipak, autori nove biografije tvrde da je Merkelova u prilagođavanju otišla predaleko i za tu svoju tvrdnju imaju "krunskog svedoka". U pitanju je Ginter Valter, nekadašnji kolega Angele Merkel na Centralnom institutu za fizičku hemiju pri Akademiji nauka DDR. Valter je 1980. godine bio sekretar osnovne ćelije FDJ na Institutu i jasno se seća da je Angela Merkel početkom godine u toj ćeliji bila zadužena za kulturu, a zatim za "agitaciju i propagandu". Iako je svedok nov, optužba je stara i Angela Merkel je na nju davno odgovorila: "Agitacija i propaganda? Ne sećam se da sam agitovala na bio koji način, ja sam bila zadužena za kulturu na našem institutu", a to je podrazumevalo "nabavku ulaznica za pozorište i organizaciju književnih večeri".

Ceo *Prvi život Angele M.* zapravo se drži na kratkom citatu kolege Valtera koji će autorima Rojtu i Lahmanu biti dovoljan da Merkelovu nazivaju "funkcionerkom bliskom socijalističkom režimu". Da bi se shvatilo gde je Merkelova stajala u piramidi, potreban je širi kontekst. Osnovna organizacija FDJ u kojoj je kancelarka navodno agitovala, bila je tek jedna od 72 takve organizacije na Akademiji nauka u Berlinu, a komunistička omladina na Akademiji samo deo mozaika u Istočnoj Nemačkoj. Ključnu stvar primećuju u "Badiše cajtungu" kada pišu da bi "daleko zanimljivije bilo saznati na koji način je Merkelova rečima i delima uzdizala realni socijalizam. O tome u ovoj biografiji ne piše ništa."

IZBEGNUTI GRESI

Manjak činjenica, kako to obično biva, nadoknađuje se viškom spekulacije. Tako se ponavlja tumačenje bivšeg ministra saobraćaj iz CDU Gintera Krauzea, koji je bio posebno oštar prema svojoj nekadašnjoj koleginici iz Vlade. "U sferi agitacije i propagande je glavni zadatak ispiranje mozga marksizmom. Time se ona bavila, a ne kulturom", tvrdi Krauze i dodaje: "Kod ove žene me jednostavno nervira »

**DISTRIBUCIJA I LOGISTIKA,
SVE NA JEDNOM MESTU.**

DELTA DMD
www.deltadmd.rs

DISTRIBUTIVNI CENTRI

DC Beograd
Žorža Klemansoa 37 (Luka Beograd)
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad
Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 557 60 90

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

činjenica da ne priznaje da je bila bliska sistemu u DDR." Međutim, ovih dana preovlađuju drugačija tumačenja, recimo ono Klausa Šredera, istoričara koji se bavi istočnonemačkom režimskom partijom SED. "Kada se danas kaže 'agitacija i propaganda', to zvuči kao da iza toga stoji sam Gebels", rekao je Šreder za Dojče vele. "Ali za ideološku ocenu Angele Merkel mnogo je važnija činjenica da se ona nikada nije učlanila u SED."

Nakon ujedinjenja Nemačke, prvi smrtni greh političara bilo je upravo članstvo u Partiji socijalističkog jedinstva Nemačke. Drugi greh – zbog kojeg je pao i istočnonemački premijer-ujedinitelj Lotar de Mezijer – bila je saradnja sa zloglasnim Štazijem. Tu saradnju je Angela Merkel, prema sopstvenim navodima, odbila. Desilo se to nakon razgovora za posao na Višoj tehničkoj školi u Ilmenau – dvojicu agenata koji su hteli da je vrbuju Merkelova je odbila rečima da nije osoba od poverenja i da bi prvom prilikom sve izbrbljala mužu. Tako je današnja kancelarka izbegla da postane deo mreže od 190.000 "nezvaničnih saradnika" Štazija.

U tom svetlu, neubedljivo deluju i ostala "skandalozna otkrića" iz nove biografije. Recimo, podatak da je zagubljen jedini primerak njenog rada iz marksizma-lenjinizma – obaveznog za sve studente – gde je na 50 strana pisala "Šta je socijalistički način života". Ili prvi put pomenuta (i dokumentovana) činjenica da je Angela Merkel na Akademiji nauka bila u rukovodstvu Sindikata. Ili činjenica da je od 1986. imala dozvolu da poslovno putuje i u Zapadnu Nemačku, što je privilegija koju su dobijali samo građani od poverenja – oni kojima je režim verovao da će se zaista i vratiti sa puta. Ili sećanje jedne gošće sa Zapada kojoj je Merkelova navodno rekla: "Ako reformišemo DDR, to neće biti po ugledu na Saveznu Republiku Nemačku." Ili izveštaj jednog kolege, inače "dopisnika" Štazija, da je Angela Merkel "čvrsto privržena našoj državi", što je zaključeno iz razgovora o prilikama u Poljskoj gde je u to vreme Solidarnost pretila da poljulja sovjetski model komunizma.

PAUL I PAULA

Biografija se povremeno sasvim odmiče od svoje protagonistkinje da bi slikala prilike koje su se u Istočnom bloku menjale kako se od Staljina, preko Hruščova i Brežnjeva, išlo ka Gorbačovu. Najveća (jedina?) vrednost *Prvog života Angele M.* leži u faktografiji jer iza skoro svakog reda stoje relevantne izjave ili dokumenti pomenuti u 665 fusnota. Nedovoljno da oduševi javnost i taman da se uklopi u sivilo niza biografija o Angeli Merkel. "Da su gospoda autori bili skromni, možda bi se njihova knjiga i čitala. Nažalost, hteli su da preuveličavaju", komentariše "Tagesšpigel". "Istraživanje koje istočnonemačkoj istoriji Angele M. jedva da dodaje nekoliko detalja veštački je naduvano u razotkrivanje kancelarke." Ili komentar uglednog "Frankfurter algemajne cajtunga", koji ismeva pokušaj Rojta i Lahmana da u svemu traže zaveru: "Komunistička dijalektika nas je sve zbunila, autori ove biografije su živi dokaz."

Foto: REUTERS

Ukoliko ne bude značajnih lomova, Angela Merkel će dobiti i treći mandat na čelu Nemačke, a biografi priliku da se opet raspišu

Nije čudo što autorski dvojac, tokom pisanja dela, nije dobio odgovor na obiman upitnik koji je upućen na adresu kancelarke. Nije čudo ni što je, nakon što je knjiga završena, od kancelarke kao reakcija stigao laički odgovor: "Mogu da se oslonim samo na svoje sećanje. Važno mi je da nisam ništa sakrila. Možda ponešto nisam ispričala jer me niko nikada nije pitao", rekla je Merkelova. Simboliku je upotpunio ambijent – jer novinari su kancelarku pitali o agitaciji i propagandi neposredno posle projekcije kultnog istočnonemačkog filma *Legenda o Paulu i Pauli*, koji je Merkelova odabrala da predstavi na poziv Nemačke filmske akademije.

SLAMKA ZA OPOZICIJU

Iako deluje da se podigla bez razloga, prašina bi mogla da bude u vazduhu još neko vreme. Jer opoziciji, četiri meseca pred parlamentarne izbore, dobro dođe svaka tema koja može da našteti reputaciji Angele Merkel ili njenim demohrišćanima. "Onaj ko je u DDR radio na Akademiji nauka, sigurno nije bio državni neprijatelj broj 1. To na istoku zna svako stariji od 45 godina", rekao je političar zelenih Antje Hermenau. I iz redova najvećeg rivala – Socijaldemokratske partije – traže da Merkelova zauzme zvanični stav o svojoj istočnonemačkoj mladosti.

Teško da će dobiti više od onog kratkog odgovora iz bioskopa. Čak je i glasoviti levičar iz Istočne Nemačke Gregor Gizi uzeo Merkelovu u zaštitu i nazvao navode u biografiji glupostima. "U Merkelovoj je možda i premalo DDR, s obzirom na to da slabo radi na problemima istočnog dela zemlje", rekao je Gizi za magazin "Štern".

Pred septembarske izbore opoziciji izgleda ostaje da nađe druge teme gde može da poentira. Podrška građana za CDU iznosi ogromnih 41 odsto, slede socijaldemokrate sa 29 i zeleni sa 13 odsto. Liberali, tradicionalni koalicioni partner demohrišćana, za sada se koprcaju oko cenzusa, ali treba očekivati da im CDU "pozajmi" koji glas tako što pozove svoje birače da glasaju za liberale. Ukoliko ne bude značajnih lomova, Angela Merkel će dobiti i treći mandat na čelu Nemačke, a biografi priliku da se opet raspišu. Možda im ovog puta polazna tačka za teoriju zavere bude zvanična Fejsbuk stranica kancelarke. Tamo su kao omiljeni pisci navedeni Tolstoj i Dostojevski, a kao životni san – putovanje transibirskom železnicom od Moskve do Vladivostoka. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Milioni bez posla i bez nade

Recesija se produbljuje, nezadovoljstvo raste, masovni nemiri su pitanje vremena, a iz Brisela zahtevaju još čvršće "strukturalne reforme"

"Ništa, ama baš ništa. Nema ničega." Hesus Alvares teško diše, u neverici klima glavom tamo-amo. Odeven je u teget odelo, nosi ružičastu kravatu. Ima 49 godina i inženjer je po struci. Upravo je pregledao oglase za posao ispred Zavoda za zapošljavanje u Legaspi, u južnom delu Madrida. Nudi se malo poslova i to uglavnom za poslastičare u supermarketima, električare, radnike u krojačkim radnjama... Hesus bi prihvatio bilo šta, ali svi traže dokaz o prethodnom radnom iskustvu.

Španske novine su pune ovakvih priča. Alvares je jedan od 6,2 miliona protagonista španske drame zvane "socijalna kriza". Jedan od ljudi koji više nemaju prihode i koji više ne mogu da plaćaju ni osnovne račune. On je jedna od 2,9 miliona osoba koje su otpuštene i koje više od godinu dana ne mogu da pronađu posao. U oko dva miliona domaćinstava nijedan ukućanin nema posao.

Mediji krizi predstavljenoj grafikonima, bezimenim statistikama i računicama "ne-svete Trojke" (Evropska komisija, Evropska centralna banka, Međunarodni monetarni fond) daju ljudsko lice. Egzistencijalni strah, beznađe, razočaranje, sumnja u dobre namere Evropske unije i u političare uopšte, nagrizaju špansko društvo. Ova osećanja nosi milionska armija nezaposlenih.

Dok se u Berlinu o finansijskoj i ekonomskoj krizi koja je zahvatila EU razmatra na nivou teorija i računica, na jugu Evrope ona je postala svakodnevica. Životi ljudi su se promenili, više ne mogu da planiraju budućnost, živi se dan za danom i sve je glasnije pitanje: da li bi mere koje se donose trebalo prioritetno da spašavaju finansijska tržišta, ili bi prioritet politike trebalo da budu interesi ljudi? Ljudske sudbine.

SUMORNE BROJKE

Dok konzervativna vlada premijera Marijana Rahoja po nalogu Trojke sprovodi drastične mere štednje, nezaposlenost u Španiji obara nove rekorde, a zemlja nikako da izađe iz recesije. U prvom kvartalu ove godine nezaposlenost je dosegla 27 odsto, to jest, u odnosu na poslednja tri meseca prošle godine, dodatnih 240.000 ljudi je ostalo bez posla. Ljudi kao što je Hesus Alvares. Sa porodicama, sa decom. Slaba je uteha što nezaposlenost u Španiji uvek raste početkom godine do sezonskih poslova u turizmu tokom leta. Nezaposlenost u četvrtoj po veličini privredi je posle Grčke druga najveća u evrozoni.

Nimalo nade Španiji ne uliva ni negativan trend u Francuskoj kojom rukovodi socijalista Fransoa Oland. Nezaposlenost u, posle Nemačke, drugoj po veličini evropskoj privredi dosegla je rekordnih 11,2 procenta: 3,225 miliona ljudi je bez posla. U Portugalu nezaposlenost iznosi 17,5 odsto. U Italiji je nezaposlenost prošle godine iznosila 10,7, dok se ove godine očekuje porast na 11,9 odsto.

Prema zvaničnim statistikama EU, prosečna nezaposlenost u zemljama evrozone u prvom kvartalu ove godine iznosi rekordnih 12,1 odsto, što je za 1,1 odsto više nego u istom periodu prošle godine. Početkom maja ona je bila već dvadeset treći mesec zaredom u porastu. U zemljama evrozone 19,1 milion ljudi je bez posla, što je porast od 1,72 miliona u odnosu na isti period prošle godine. Poseban je problem ogromna nezaposlenost među mladima i rastući evroskepticizam među njima: U Grčkoj je, na primer, nezaposlenost među mladima početkom godine iznosila 59,1 odsto, u Španiji 55,9 odsto, u Italiji 38,4 odsto.

Ima i izuzetaka: nezaposlenost u Austriji iznosi tek 4,7, u Nemačkoj 5,4, a u Luksemburgu 5,7 odsto. Jaz i nerazumevanje između država EU koje se dobro nose sa krizom i posrnulih zemalja sve je veći.

I ako nezaposlenost doseže razmere koje bi mogle da dovedu do ozbiljnijih političkih potresa diljem Evrope, a jug Evrope ne izlazi iz recesije, menadžeri krize predvođeni Nemačkom ne odustaju od dosadašnjeg kursa koji predviđa drastičnu štednju, masovna otpuštanja pre svega u javnom sektoru, "racionalizaciju" budžeta, povećavanje poreza i taksi, smanjenje ili zamrzavanje prihoda. Tu i tamo se sa radikalnije levice čuje da "radnici ne treba da plaćaju za greške kapitalističkih špekulanata", te da je birokratija EU uprta da štiti interese krupnog kapitala i banaka. Radikalna desnica krivicu vidi uvek u "onom drugom", a spas u nacionalnom osveščivanju i okretanju samome sebi. Duh Evrope slobodnih i ravnopravnih nacija koje žive u socijalnoj tržišnoj privredi izgubio se negde usput. Sa *Odom radosti* sve više ljudi najpre bi moglo da se identifikuje u nekoj sumornoj rok interpretaciji, nešto kao kada je Džimi Hendriks odsvirao američku himnu.

KRALJEV GAMBIT

Dok Španci gladuju i gube svoje domove, španski monarh Huan Karlos zaključio je da ni on ne treba više da se razbacuje. Ubuduće će se odreći kraljevske jahte "Fortuna", saopštila je njegova PR služba. "Fortuna" je dugačka 41 metar, njena izgradnja koštala je 18 miliona evra, a 20.000 evra košta jedno punjenje rezervoara. Huan Karlos dobio je ovu jahtu na poklon od grupe preduzeća sa Baleara 2000. godine, u znak zahvalnosti što kraljevska porodica "verno" letnji odmor provodi na Majorci. Španski "Telegraf" piše da ova jahta ionako zapravo pripada državi, a da kralju ona stoji samo na raspolaganju, te da ju je i inače koristio veoma retko.

Dok se španski kralj odriče "Fortune", svakih petnaest minuta jedna porodica u Španiji završi na ulici. Od početka krize preko 400.000 porodica je izgubilo stan. Jedna od njih je i porodica Fernanda da Koste. Ima dvoje dece, žena mu je nezaposlena, a mesečnu ratu za kredit koja je porasla sa 1300 na 1600 evra ne može više da plaća. Dobio je nalog da napusti stan.

Milioni novih stanova u Španiji zvrje prazni, jer nemaju kupce, ili su to stanovi pod hipotekom koji su vraćeni bankama

zbog neredovnog otplaćivanja kredita. Širom zemlje oko milion gradilišta je utihnulo. Jedno od njih je i čitavo naselje od 200 vila na Granadi koje avetinjski podseća na situaciju u Španiji.

"Za krizu su odgovorni građevinski oligarsi, preduzeća koja se bave nekretninama i korumpirani političari", kaže najmlađi poslanik Španije Alberto Garson iz Ujedinjene levice. Dodaje da ništa od toga ne bi bilo moguće bez kapitala iz Nemačke i Francuske, a ispaštaju građani Španije. On govori o plodnom tlu za izbijanje nasilja i socijalnom buretu baruta.

utvrđena minimalna zarada iznosi okruglo 625 evra mesečno, tj. 3,91 evro po satu, dok je na primer u Francuskoj 1425 evra, ili 9,43 evra po satu.

Budžet Španije se raspao kada su u špekulacijama i nekontrolisanim hipotekarnim i građevinskim kreditima propale banke koje je trebalo spasavati. Pre oko godinu dana vlada u Madridu je od EU zatražila pomoć od 100 milijardi evra za sanaciju posrnulog bankarskog sistema i od tada je budžetska politika pod kontrolom Trojke. A Španci se pitaju ko je zapravo koga i čijim novcem tu spasao?

SUMNJAJU U DOBRE NAMERE EU: Martovski protest u Madridu Foto: REUTERS

Ljudi koji su ostali bez stanova i kuća organizuju se u međuvremenu u protestna udruženja i upadaju u zgrade koje su prisilno vraćene bankama. U njima žive kao u izbegličkim logorima: nabavljaju generatore, vodu donose odnekud. Takvo je jedno "naselje kriznih beskućnika" u Sevilji. Vlada pokrajine Andaluzije je, da bi ublažila socijalni gnev, donela uredbu na osnovu koje će se bankama i vlasnicima nekretnina konfiskovati stanovi ukoliko stoje prazni. Parola "okupatora" glasi: "Nećemo ljude bez kuća, nećemo kuće bez ljudi."

I NAKON ŠTEDNJE, ŠTEDNJA

Poznati novinar Basilio Baltasar objašnjava da je neistina da su ljudi u Španiji živeli iznad svojih mogućnosti. Zakonski

Evropska komisija i za ovu godinu predviđa recesiju u evrozoni, pre svega zbog problematičnog ekonomskog stanja na jugu kontinenta. U Francuskoj i Španiji se predviđa minus od jedan odsto. Ni jedna ni druga zemlja neće uspeti da budžetski deficit svedu na propisanih maksimalnih tri odsto. Evropski komesar za ekonomska i monetarna pitanja Oli Ren najavio je da će obe zemlje dobiti dodatno vreme da svoj budžet dovedu u red, ali i zahtevao dodatno "pooštravanje strukturalnih reformi". Brisel je tako najavio da ni u kom slučaju ne odustaje od mera drastične štednje.

Za to vreme iscrpljena Španija se nekako neprimetno urušava. Ljudi su oguglali na priče o krizi, naslovne strane pune samo novi "kandidati za bankrot", kao što su to neko vreme bili Slovenija i Kipar. Ispred Zavoda za zapošljavanje širom Španije se više ne vide nepregledni redovi nezaposlenih, što je bila uobičajena slika na početku krize. Od marta informatički sistemi dozvoljavaju da se preko interneta traži posao. Tako ljudi ne moraju da dolaze u Zavod svaka tri meseca da bi obnovili molbu i dobijali socijalnu pomoć. Ovime se bar umanjuje teskoba i jad u čekaonicama.

Nezaposleni imaju prava da, najviše dve godine, dobiju posebnu i ograničenu pomoć koja iznosi između 426 i 1087 evra. Premijer Rahoj je obećao da im tu pomoć neće uskratiti. Socijalna mreža koja uključuje pomoć za nezaposlene i dečji dodatak za sada održava kakav-takav socijalni mir u Španiji pokunjenoj zbog turobnih dešavanja kojima se ne vidi kraja.

Naročito među mladima provejavaju pretnje pobunjeništvom. Ipak, nedavna pretnja "opsade parlamenta" od koje se vlast pribojavala, klima protesta i tučnjave, vlastima je zadala samo " kontrolisanu glavobolju". Za sada.

Posve izvan radara javnosti kriza u Španiji pogađa i stranu radnu snagu koja je ovde došla trbuhom za kruhom. Jedan od njih je i Peruanac Huan Anselmo. Radio je na gradilištu, ostao bez posla i prima socijalnu pomoć od 400 evra od kojih bi trebalo da izdržava ženu i dvoje dece. Stavljen pred izbor "hrana ili kirija", prestao je da plaća iznajmljeni stan. Potpuno je klonuo duhom i razmišlja se da napusti Madrid i vrati se u domovinu, kao što je to prošle godine učinilo 200.000 stranih radnika u Španiji. U Zavodima za zapošljavanje sprovode projekat "Eures", evropski program koji nudi slobodna radna mesta u 31 zemlji na kontinentu. On se, međutim, pre svega odnosi na građane EU.

Povodom Prvog maja venecuelanska televizija emitovala je prilog u kome se kaže da bi "Dan rada u Španiji trebalo preimenovati u Dan nerada". Jer, od 38,2 miliona radno sposobnih osoba, 6,2 miliona je nezaposleno, 15,4 radno neaktivno, dok broj zaposlenih iznosi 16,6 miliona. ¶

MARINA ILIĆ-VASKES

Fotografije: REUTERS

Sveti ratnici i njihove žrtve

Čin sirijskog kanibala jeste najbrutalniji, ali nije cinično reći da su podjednako šokantni svakodnevni prizori delova ljudskih tela rasutih po ulicama posle eksplozija automobila bombi koje podmeću različite radikalne muslimanske grupe. Samo što je svet, izgleda, na takve slike oguglao

Pre nekoliko dana na Jutjubu se pojavio snimak na kome vođa jedne od pobunjeničkih grupa u Siriji, po imenu Abu Šakar, reže srce mrtvog muškarca i potom počinje da ga jede. Pre toga, on kaže: "Kunem se da ćemo pojesti vaša srca i jetru, vi Bašarovi psi".

Abu Šakaru se javna pažnja osladila, pa je kasnije različitim medijima davao izjave opisujući druge zločine u kojima je učestvovao, poput sečenja testerom jednog pripadnika Šabihe, provladine sirijske milicije, i navodeći da je sve to činio u znak osvete zbog zlodela Asadovih snaga. Rekao je i da šalje poruku svetu: "Ako krvoproliće u Siriji ne prestane, svaki Sirijac će postati Abu Šakar".

Snimak je obišao pomenuti svet i izazvao šok i zgražavanje, no čini se da je u tom šoku dosta licemerja. Hjuman rajts voč (HRW) odavno tvrdi da zločine čine obe strane. Mučnih snimaka egzekucija i radovanja nad mrtvim telima u Siriji koji kruže virtuelnim svetom, a mahom ih postavljaju pobunjenici, bilo je mnogo u prethodne dve godine. Abu Šakarov morbidni čin jeste najbrutalniji, ali nije cinično reći da su manje šokantni svakodnevni prizori delova ljudskih tela rasuti po ulicama posle eksplozija automobila bombi koje podmeću različite radikalne muslimanske grupe, kojih je među pobunjenicima protiv Asada mnogo. Samo što je svet izgleda na takve slike oguglao.

"BORCI ZA PRAVU VERU"

Vesti o takvim nedelima se brzo zatrpavaju informacijama o zločinima koje čine Asadove snage. Snimak sirijskog kanibala još je bio vreo kada se pojavila informacija da je HRW pronašao dokumenta i sprave za mučenje u prostorijama bezbednosnih službi u sirijskom gradu Raki, potom vest BBC-ja da je sirijska vojska u gradu Sarakebu upotrebila hemijsko oružje, zatim tvrdnja sirijske opozicione Opservatorije za ljudska prava da su prethodnih dana u napadu sirijske vojske na grad Kusejr učestvovali i mnogobrojni pripadnici libanskog Hezbolaha.

Američka administracija jeste označila jednu od pobunjeničkih grupa, Brigadu al Nusra, kao terorističku organizaciju povezanu sa Al Kaidom, ali se opšti utisak o ratu u Siriji kao borbi zla, oličenog u Bašaru el Asadu i njegovim snagama, i dobra, koje predstavljaju Asadovi protivnici, od početka sukoba provlači kroz sve izjave zvaničnika zemalja koje priželjkuju Asadov pad. Sirija je od samog početka sukoba postala stecište "boraca za pravu veru", o čemu svedoče brojni novinari, humanitarni radnici, lekari koji su imali priliku da sirijski rat vide izbliza. Ti borci dolaze preko porozne granice sa Irakom, organizovano preko Turske, Jordana, Libana. Dolaze da se bore protiv "neverničkog Asadovog režima", ali i protiv šiita i hrišćana, i svih muslimana koji se ne uklapaju u drakonsku verziju islama koju slede, a koja se najčešće poklapa sa viđenjem sveta saudijskih vahabita (salafista). Iz različitih su zemalja, od Indonezije do Zapadne Evrope. Umrlice poginulih "na Alahovom putu u Siriji" pojavljuju se sve češće i na Balkanu, na Kosovu, u Sandžaku, Bosni. Bosanska Federalna televizija prenosi vest da su na sirijsko ratište otišla 52 državljanina BiH, gotovo svi iz redova salafista, i da su tamo uglavnom pristupili Brigadi el Nusra.

MEĐUNARODNA ISKUSTVA

Najiskusniji džihadisti su sveti rat počeli odavno, osamdesetih godina prošlog veka u Avganistanu, boreći se rame uz rame sa domaćim mudžahedinima protiv vojske Sovjetskog Saveza i "domaćih izdajnika", uz zdušnu pomoć SAD, Pakistana, Saudijske Arabije. Dolazili su iz mnogih zemalja, a u Avganistanu je prva borbena iskustva, pod patronatom instruktora CIA, sticao i tada nepoznati verski zanesenjak Osama bin Laden, koji je zbog svetog rata napustio prebogatu porodičnu kuću.

RAT UŽIVO: Pripadnici brigade Al Nustra streljaju jedanestoro ljudi koje su optužili da se bore na strani Bašara el Asada

Kičma SSSR-a jeste slomljena u Avganistanu, koji je sovjetska vojska napustila 1989. godine, da bi potom domaći gospodari rata, vođe mudžahedinskih grupa, u međusobnom razračunavanju razorili ono što je od zemlje ostalo. Da uvek može biti gore, pokazalo se kada su vlast u gotovo celoj državi 1996. preuzeli talibani. Njihov pokret stvoren je po medresama (verskim školama) na granici Pakistana i Avganistana. Stvorila ih je pakistanska tajna služba ISI, uz prećutnu podršku SAD. Kada su talibani 1996. zauzeli Kabul i na glavnom trgu obesili bivšeg predsednika i štićenika SSSR-a Mohamada Nadžibulaha, američki zvaničnici lakonski su prokomentarisali da se radi o unutrašnjim stvarima jedne suverene zemlje. Fanatični talibanski islam bio je najbliži saudijskom vahabizmu, pa su vladu talibana priznali samo Pakistan, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati.

Kada je Osama bin Laden, kome je u međuvremenu glavni neprijatelj postala Amerika, u Avganistanu pronašao utočište, talibani su konačno postali "loši momci" i za SAD, ali zli duhovi su već bili pušteni iz boce. Pripadnici Al Kaide su 11. septembra 2001. napali avionima Kule bliznakinje u Njujorku i Pentagon, a snage NATO-a su u znak odmazde izvršile invaziju Avganistana.

U sledećoj deceniji, veterani svetih ratova i njihovi novi sledbenici sabrali su se u Avganistanu i Iraku. Posle rušenja Sadama Huseina i okupacije od strane zapadne koalicije 2003. godine, Irak je postao, i do danas ostao, raj za fanatike svih vrsta i pakao za sve ostale. Sektaški i nacionalni sukobi, rat protiv stranih okupatora i svih za koje se sumnja da s njima sarađuju, odneo je stotine hiljada života, a kraj krvoprolića se ne nazire.

Na čudan način su se interesi džihadista i zapadnog sveta predvođenog Amerikom, naizgled zakletih neprijatelja, poklopili ponovo u Libiji. Pobuna protiv Gadafija planula je prvo na istoku zemlje, koji je uvek bio jezgro tvrdokornih islamista. CIA je svojevremeno objavila podatak da je Libija bila država koja je, u odnosu na ukupan broj stanovnika, imala najveći broj ljudi koji su ratovali na strani Al Kaide u Avganistanu i Iraku. U vreme Gadafija najureni iz zemlje ili po zatvorima, mnogi od njih su se početkom ustanka vratili u Libiju i u prvim redovima učestvovali u ratu protiv režima. Oružje nisu odložili ni kada je Gadafi srušen sa vlasti i ubijen. Posle niza bizarnih incidenata radikalnih islamista, u kojima su stradale ženske skulpture po drevnim rimskim gradovima na mediteranskoj obali, džamije i grobovi sufija, muslimanskih mistika, koje salafisti ne priznaju, došlo je do najtežeg incidenta. U Bengaziju je 11. septembra 2012. ubijen američki ambasador Kristofer Stivens i još trojica službenika ambasade ove zemlje. Najveća svetska sila, i pored početnog mahanja batinom, nije reagovala. Radikalne islamske grupe zapretile su libijskim zvaničnim vlastima, čija moć ne dopire dalje od vrata skupštine u Tripoliju, da će na svaki pokušaj strane intervencije zemlju pretvoriti u pakao. U svakom slučaju, mnogi libijski islamisti i njihovi saborci iz drugih zemalja preselili su se u Siriju, da ratuju protiv Asada.

PRETNJE I POSLEDICE

Dok se za jun najavljuje pokušaj Moskve i Vašingtona da organizuju u Ženevi međunarodnu mirovnu konferenciju o Siriji, šef britanske diplomatije Vilijam Hejg kaže da Asad mora da shvati da nijedna opcija vezana za naoružavanje pobunjenika nije isključena. Naoružavanje opozicije traži i Francuska, kao i Turska. Američki predsednik Barak Obama još uvek se zvanično nećka, mada se slaže sa svojim kolegama da Asad mora otići.

Što se oružja za pobunjenike tiče, javna je tajna da ga od početka sukoba šalju Saudijska Arabija i Katar, kao što su činili i u Libiji. Trebalo bi biti veoma naivan pa poverovati da se to ne dešava pod američkim blagoslovom, kada se zna da su pomenute zemlje najverniji saveznici Amerike na Bliskom istoku. Uostalom, takva vrsta partnerstva između Saudijaca i Amerike je uigrana, još od pomenutih ratova u Avganistanu.

Međutim, sve su glasniji i pozivi da Amerika i druge zemlje otvoreno intervenišu u Siriji, naročito poslednjih dana, od kada je Asadova vojska izvojevala nekoliko značajnih pobeda. Na šta će zemlja ličiti posle toga, zagovornici intervencije ne pominju. "Njujork tajms" piše da "naoružane grupe u Siriji rade na svojim ciljevima i time stvaraju zasebne naoružane feude". "Sve više izgleda da je Sirija toliko razbijena, da nijedna pojedinačna vlast neće moći da je uskoro sastavi", navodi se u ovom listu, uz ocenu da se povećavaju brutalnosti i sektaška priroda nasilja. "Malo je verovatno da će se mnogobrojne etničke i verske grupe koje su Siriju dugo nazivale domom, vratiti u Siriju i živeti jedne uz druge", piše takođe "Njujork tajms".

U komadu američkog dramskog pisca Tonija Kušnera *Kabul, kod kuće*, čija radnja se dešava u Avganistanu 1998. godine, u jednoj sceni Avganistanka, bivša bibliotekarka, priča zapadnjaku zabasalom u ovu zemlju o užasima koje je donela talibanska vlast. Počinje da govori mirnim glasom, da bi na kraju gotovo urlala: "Dobri su vam talibani, podržavate ih?! Pa zašto ih onda ne vodite kući?! A i ne morate, već su oni tamo!" Zbog ove rečenice je Kušner posle 11. septembra 2001. bio napadan u javnosti, čak i uz tvrdnje da je na neki način znao da se priprema napad na Ameriku.

Kušner je, naravno, samo dobro poznavao situaciju u Avganistanu, a možda ga je vodio i zdrav razum, koji kaže da se podrška svakoj vrsti ekstremizma obije o glavu, ranije ili kasnije. Nije svaki pobunjenik u Siriji Abu Šakar, niti će to postati, kako on tvrdi. Abu Šakar je deo večite priče zločinaca svih vrsta koje vodi želja za ubijanjem i sadizmom, a osveta im je samo izgovor. Problem je u tome što zločinci i ekstremisti uvek dođu po svoje, u svojoj kući ili na nekom drugom mestu, a onda je kasno za kajanje. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Bogatstvo, bolest i monopol

Za Anđelinu Džoli i njene istupe u javnosti to je uobičajeno, ali za teme koje se odnose na kancer i njegovu preventivu sasvim je neobično. Naslovne strane, blogovi koji je kritikuju, neverovatnih 1800 komentara onlajn čitalaca na veb-stranici "Njujork tajmsa", polemike na stranicama magazina i veb-sajtova, povećano interesovanje za testiranje na mutirani BRCA1 i BRCA2 gen... Rak dojke i načini preventive postali su preko noći svetska tema broj jedan

Anđelina Džoli je odstranila dojke. Krajem aprila okončala je tromesečni tretman koji uključuje i kompletnu mastektomiju (odstranjivanje žlezdanog tkiva iz grudi), a uskoro će se podvrgnuti i operaciji odstranjivanja jajnika.

Šta je jednu od najlepših i najpopularnijih žena na svetu nateralo da ovo učini? Odgovor staje u jednu reč: preventiva. "Imam pogrešan gen, BRCA 1, koji jako povećava rizik da dobijem rak dojke i rak jajnika", napisala je Džoli 14. maja u komentaru za "Njujork tajms", u kom je i obelodanila da se podvrgla radikalnoj operaciji. "Moji doktori su procenili da imam rizik od 87 odsto za dobijanje raka dojke i 50 odsto za rak jajnika, iako se stepen rizika razlikuje od žene do žene. Samo pojedine vrste raka uzrokuje nasleđena genetska mutacija. Oni sa defektnim BRCA1 genom imaju u proseku rizik od 65 odsto", kaže Džoli u svom tekstu: "Kada sam saznala da je to moja realnost, odlučila sam da budem proaktivna i da rizik smanjim najviše što mogu. Odlučila sam da se podvrgnem preventivnoj dvostrukoj mastektomiji. Počela sam od grudi, jer je rizik da dobijem rak dojke veći nego opasnost od raka jajnika, a i operacija je složenija."

Po objavljivanju članka dogodilo se nešto što je za Anđelinu Džoli i njene istupe u javnosti uobičajeno, ali za teme koje se odnose na kancer i njegovu preventivu, sasvim neobično. Naslovne strane, blogovi koji je kritikuju, neverovatnih 1800 komentara onlajn čitalaca na veb-stranici "Njujork tajmsa", polemike na stranicama magazina i veb-sajtova, povećano interesovanje za testiranje na mutirani BRCA1 i BRCA2 gen... Rak dojke i načini preventive postali su preko noći svetska tema broj jedan.

NOŽ ILI ZRAK

O čemu se zapravo radi i da li su ovakve mogućnosti na raspolaganju i ženama u Srbiji, za "Vreme" objašnjava dr Siniša Radulović, direktor Službe za naučnoistraživačku i obrazovnu delatnost na Institutu za onkologiju i radiologiju Srbije: "Osam od deset žena kod kojih se utvrdi mutacija na genima BRCA1 i BRCA2 će sasvim izvesno dobiti rak. Drugim rečima, ako ta žena doživi 75 godina starosti, ona će najverovatnije da umre od raka, pre nego od infarkta, šloga ili od toga da će je udariti tramvaj. Dakle, izvesno je da će se razboleti." Dr Radulović naglašava da nema nikakve potrebe da sve žene rade test na mutaciju BRCA1. Međutim, one koje u porodičnoj istoriji imaju slučajeve maligniteta, lekar upoznaje sa mogućnošću testiranja. Žena kojoj se otkrije mutacija ima dve opcije: da dolazi na preglede redovno i češće nego što je uobičajeno, ili da se opredeli za preventivnu mastektomiju. Prva opcija podrazumeva da na svakih šest meseci ide kod onkologa, jednom godišnje na nuklearnu magnetnu rezonancu obe dojke, da jednom u šest meseci radi tumor marker za karcinom jajnika i da jednom u šest meseci ide na ultrazvuk jajnika, posebnom, dopler transvaginalnom sondom.

"Na Institutu imamo listu žena koje su se opredelile za opciju češćeg testiranja i one imaju posebnu ambulantu i posebne lekare kod kojih obavljaju preglede. Dakle, ne čekaju i ne zavise od toga da li neka zdravstvena ustanova može da im

Fotografije: Reuters

te preglede obezbedi i da li će izabrani lekar da im daje upute", kaže Radulović: "Ima, međutim, i žena koje ne mogu da istrpe to stalno iščekivanje, testiranje i neizvesnost. Teško je živeti sa osećanjem da ćete umreti od raka. Žene u tom slučaju imaju i drugu opciju – preventivno uklanjanje dojki i jajnika."

I direktor Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije dr Zoran Rakočević naglašava da operacija nije jedino rešenje: "Potpuno je ispravno i raditi stalno kontrole. Mi znamo za jedan slučaj u Srbiji da se žena odlučila za preventivnu mastektomiju." U susednoj Hrvatskoj, za preventivnu mastektomiju do sada se opredelilo oko 70 žena.

Preventivna mastektomija podrazumeva uklanjanje žlezdanog tkiva (ne i bradavica) obe dojke i stavljanje implantata na njihovo mesto. Tim zahvatom rizik da obole sa 80 procenata pada na dva. Uklanjanje jajnika i jajovoda se radi endoskopski, bez rezova na stomaku. "Ženi koja ima tridesetak godina i kojoj se ustanovi mutacija, lekar u našem timu obično prvo predloži da se ostvari u ulozi majke, pa da onda dođe na vađenje jajnika i jajovoda (u međuvremenu se ona redovno i često pregleda kao što je opisano). Dakle, izbor postoji", naglašava dr Radulović.

Izbor je u ovoj situaciji ključna reč, koju, kada se uzmu u obzir pojedini kritičari onoga što je uradila Anđelina Džoli, treba kao mantru ponavljati. Da je reč o izboru, vidi se i iz naslova njenog teksta "Moj medicinski izbor": "Nadam se da će svaka žena koja ovo čita shvatiti da postoje opcije. Želim da ohrabrim sve žene, a naročito one koje imaju porodičnu istoriju raka dojke ili jajnika, da potraže informacije i razgovaraju sa stručnjacima koji mogu da im pomognu, i da same naprave sopstveni, promišljen izbor. (...) Biram da svoju priču ne čuvam u tajnosti, jer ima mnogo žena koje i ne znaju da žive pod senkom opasnosti od raka. Nadam se da će i one biti u mogućnosti da se testiraju i da će, ako postoji veliki rizik da se razbole, znati da imaju velike mogućnosti."

NASILNI PARTNERI

Anđelina Džoli nije jedina, a ni prva javna ličnost koja je izabrala opciju kompletne mastektomije. Kristina Epl-gejt, zvezda humorističkih serija "Married With Children" i "Samantha Who?", poznata je i ovdašnjoj publici. Imala je 36 godina kada joj je 2008. pronađen tumor dojke u ranom stadijumu. Operacija kojoj se podvrgla podrazumevala je samo uklanjanje tumora, ne i čitave dojke. Čekala ju je serija zračenja u postoperativnom periodu, kada su joj, među ostalim rezultatima medicinskih testova, stigli i oni na proveru mutacije BRCA gena. Test je bio pozitivan. "Tek tada se za mene sve promenilo", ispričala je u kasnijem intervjuu za CNN: "Zračenja su bila tek privremena neprijatnost, ali stalna opasnost da bi rak mogao da se vrati bila je nešto sasvim drugo." Lekari su joj predočili dve opcije: da nastavi zračenja i do kraja života radi testove na rak dojke ili da – ukloni obe dojke. "Odmah sam znala šta ću odabrati. Nisam želela stalna testiranja i stalnu strepnju, a nisam htela ni da se ta stvar ikada više pojavi u mom telu. Nisam mogla ponovo da prolazim kroz to. Samo sam htela da sve to već jednom prestane." »

SA MAJKOM:
Maršelin Bertran i Anđelina

Pre nego što se podvrgla dvostrukoj mastektomiji, Kristina Eplgejt uradila je nešto što ukazuje na jedan sasvim drugačiji segment opake bolesti kakva je rak dojke, na nešto što mnogim ženama koje su prošle kroz mastektomiju stvara ogromne psihološke probleme u vezi sa sopstvenom ženstvenošću i identitetom. Ova glumica odlučila je da se prvi (i poslednji) put u životu slika naga: "Tražila sam, između ostalog, da fotograf moje grudi slika u krupnom planu, iz svih uglova, da mogu da ih se sećam onakvih kakve su bile." Na ovaj ugao osvrnula se i Anđelina Džoli, napisavši da se ne oseća manje ženstveno, već naprotiv, da se oseća moćnije jer je napravila hrabar izbor koji ni na koji način ne umanjuje njenu ženstvenost.

S obzirom na ogromnu pažnju koju je Anđelinin slučaj privukao, svetsku štampu preplavili su tekstovi sa iskustvima žena koje su uradile istu stvar. Među njima izdvaja se jedan koji možda najbolje ilustruje odnos ženstvenosti i opasnosti od raka dojke. Maša Gis podvrgla se preventivnoj dvostrukoj mastektomiji pre osam godina. Umesto implantanata, hirurzi su koristili masno tkivo sa njenog tela. U to vreme, hirurška rekonstrukcija bradavica nije bila moguća. O svom iskustvu pisala je za internet magazin "Slejt", a odnos prema svojim grudima uporedila je sa vezom u kojoj je partner nasilan: "Moje grudi su bile predivne. Divili su im se ljubavnici i, u zavisnosti od toga kako sam se obukla, slučajni prolaznici. Donosile su mi ogromno seksualno zadovoljstvo. Takođe, othranile su moju ćerku, rođenu slabašnu i pre vremena. Volela sam ih. Ali, kao i svaki zlostavljač, stalno su mi nanosile bol. Verovala sam da će me ubiti, a statistika mi je otkrila da verovatno i hoće."

TEMPIRANA BOMBA

Početkom ove godine, jedna od takmičarki na izboru za Mis Amerike, Alin Rouz, privukla je pažnju javnosti odlukom da odmah po završetku takmičenja preventivno odstrani obe dojke, nakon što je testiranje gena pokazalo da ima BRCA1 i BRCA2 mutaciju. Testiranju se podvrgla na nagovor svog oca, jer joj je majka čitavog života bila bitku sa rakom dojke: prvi put je obolela sa 27 godina, kada joj je odstranjena jedna dojka, dok joj je druga, koju je njen muž zvao "tempirana bomba", uklonjena sa 47. Ali to nije bilo dovoljno, od metastaza i komplikacija preminula je tri godine kasnije. Njena ćerka, koja za život zarađuje upravo zahvaljujući ženstvenosti i lepoti svog tela na takmičenjima lepote, prošla je kroz neviđenu torturu od ljudi iz biznisa kojim se bavi, a čitava stvar je dogurala i do pretećih poruka i mejlova punih govora mržnje.

Nešto od toga odjeknulo je i u slučaju Anđeline Džoli, počev od optužbi da je reč o samo još jednom ekscentričnom potezu holivudske zvezde, do bizarnog pitanja da li bi, da je kojim slučajem test pokazao da Džoli preti opasnost od tumora na mozgu, odlučila da odseče glavu. Iako pitanje zvuči kao jedno od onih koja ne zavređuju odgovor, nauka zapravo ima šta da kaže: ne, glavu ne bi odsekla, ali da je utvrđen i taj rizik, glumica bi verovatno bila u mogućnosti da odstrani tiroidnu žlezdu, debelo crevo ili prostatu, da je muškarac, jer mutacija BRCA2, koja kod žena povećava rizik od raka jajnika, kod muškaraca stvara istu opasnost od raka prostate. Siniša Radulović objašnjava za "Vreme" da aparat za testove, sekvenator, analizira sve gene: "Testiranja na tom aparatu vrše se za sve karcinome, odnosno maligne bolesti za koje ima podataka da se mogu naslediti. Ako, na primer, neko ima mutiran gen tiroidne žlezde, on do 30. godine života dobije rak. Te osobe bi trebalo da izvade štitnu žlezdu. Melanom, takođe, može biti nasledan i te osobe ne bi smele da mrdnu na sunce bez šešira i kreme protiv UV zračenja. Osobe koje imaju visok stepen predispozicije da dobiju karcinom debelog creva, takođe su u riziku da brzo umru, ako ne izvade debelo crevo, bez koga se može živeti."

Jedna od najčešćih stvari koju je misica Alin Rouz mogla da čuje od onih koji su je odgovarali od operacije bila je: "Ti nemaš rak." Činjenica da ni Anđelina Džoli nema rak polazna je tačka za jednu od smislenijih kritika njenog teksta u "Njujork tajmsu". Dan nakon njegovog objavljivanja, magazin "USA tudej" kritikovao je to što su mnogi, a i sama Džoli, preventivnu dvostruku mastektomiju opisali kao hrabar, čak herojski čin. "Ko su pravi heroji u priči o raku dojke? Oni su toliko tihi da ih je nemoguće ignorisati. To su žene sa metastazama, naročito mlade žene koje prolaze kroz hemoterapije, one koje zaista neće videti ni kako im deca polaze u školu, o maturi da i ne govorimo", stoji u članku, uz napomenu da je

Džoli zapravo prošla kroz relativno jednostavan hirurški zahvat sa minimalnim rizikom. "Džoli ispravno naglašava da rak dojke svake godine ubije neprihvatljivo veliki broj žena. To su one koje nemaju novca za skupe lekare, koje nemaju luksuz da se dive svojim pravilnim, rekonstruisanim bradavicama, to su žene kojima treba podrška javnosti."

LUKSUZ

Finansijski segment ove priče, zapravo, nikako ne može da se nađe u drugom planu. Džoli je u svom tekstu istakla da cena BRCA1 i BRCA2 testa od 3000 dolara predstavlja prepreku za većinu žena i izrazila nadu da dostupnost genskog testiranja svim ženama, bez obzira na njihovo materijalno stanje, mora da bude prioritet.

A zbog čega je test toliko skup i da li bi mogao da bude jeftiniji, otkriva u ovonedeljnom izdanju američki magazin "Fiskal tajms". Tehnologiju za testiranje BRCA1 i BRCA2 gena razvila je kompanija "Myriad Genetics" iz Solt Lejk Sitija. "Myriad" je jedina kompanija koja razvija tehnologiju za analizu dva gena koji imaju veze sa kancerom dojke. Ono što im u startu daje mogućnost da odrede visoku cenu testiranja jeste činjenica da su vlasnici patenta za BRCA gen.

Upravo kontroverzna mogućnost patentiranja gena koja "Myriadu" dopušta da ostvaruje enorman profit, predmet je sudskog spora koji se od 2009. godine vodi u američkom Vrhovnom sudu. Proces je pokrenula Asocijacija za molekularnu patologiju, a sud će krajem juna ove godine doneti odluku o tome da li ljudski geni mogu da budu predmet patentiranja. Asocijacija za molekularnu patologiju, Američka unija za građanske slobode i mnoge organizacije koje zastupaju prava pacijenata smatraju da je to nedopustivo, jer su geni nešto što naučnici otkrivaju u prirodi i ne unose u njih nikakve izmene, i stoga nije reč o izumu. Dopuštanje kompanijama da patentiraju gene uzrokuje ogromnu štetu i nauci i pacijentima, jer vlasnik patenta ima pravo da spreči sva istraživanja i studije koje se ne odvijaju u okviru njegove kompanije. Posledica je da se naučna ispitivanja gena odlažu, ograničavaju, pa čak i obustavljaju. "Myriadov" monopol na BRCA gen učinio je ovaj vrlo važan test mnogo nedostupnijim i mnogo skupljim nego što bi mogao da bude. Uz to, monopol onemogućava razvoj alternativne tehnologije, jer svako ko želi da ispituje BRCA gen mora da traži dozvolu od "Myriada".

Drugim rečima, oduzimanjem prava na patent ovoj kompaniji, BRCA test bi postao mnogo jeftiniji i dostupniji ženama koje nisu holivudske zvezde, nemaju neograničene količine novca za lečenje i ni ne slute da se u njihovim genima krije greška koja bi mogla da ih košta života. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ
JASMINA LAZIĆ

BRCA test u Srbiji

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije raspolaže sekvenatorom, uređajem koji iz analize krvi pacijenata, analiziranjem DNK lanca, može sa pouzdanom tačnošću da kaže u kom procentu će se u budućnosti kod njih javiti maligna bolest. Direktor Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije dr Zoran Rakočević kaže za "Vreme" da se na ove analize godišnje uputi do 50 žena: "To su žene koje imaju pozitivnu porodičnu anamnezu, kojima je neko od bližih srodnika (majka, sestra, baba, tetka) imao karcinom dojke ili jajnika. Od deset žena koje se podvrgnu ovom obliku testiranja, visok procenat za potencijalno obolevanje od malignih bolesti utvrdi se kod njih osam."

Cena testiranja na oba gena (BRCA1 i BRCA2) je oko 140.000 dinara po pacijentkinji. Republički fond za zdravstveno osiguranje (RFZO) za sada ne vidi obavezu da finansira ovakvu vrstu analiza, jer je broj pacijenata mali. "Ali, angažovanjem Instituta i doktora na Odeljenju eksperimentalne onkologije, sve žene kod kojih postoji potreba da se ova vrsta analize sprovede, naravno pod uslovom da one za to daju pristanak, uključujemo u projekte pa je analiza za njih potpuno besplatna", kaže Rakočević i dodaje da Institut očekuje da u narednom periodu sa RFZO, bude postignut dogovor da ova usluga bude refundirana.

ŽENE IMAJU IZBOR: Dr Zoran Rakočević i dr Siniša Radulović
Foto: A. Anđić

Sekvenator na Institutu star je dvadesetak godina, pripada starijoj generaciji aparata i vreme čekanja rezultata analize je oko dva i po do tri meseca. To, međutim, ne umanjuje njegovu pouzdanost u radu. Dr Rakočević kaže da je trenutno u kvaru, ali će brzo biti popravljen, te da kvarovi te vrste nisu retkost na aparatima, a broj pacijentkinja kojima je testiranje potrebno je mali, pa zbog trenutnog kvara niko nije oštećen i ne čeka na popravku

Sekvenator novije generacije koji rezultate analize krvi daje za desetak dana košta oko 100.000 evra i Institut je pokrenuo kampanju za njegovu nabavku. Novi aparati su skuplji, ali su savremeniji i elegantnije i brže daju rezultat. Samim tim ovo testiranje bi bilo dostupnije većem broju građana. "Kada bismo jednom članu porodice uradili kompletnu analizu, ostalima bismo bili u prilici da radimo ciljane analize gena, a to smanjuje troškove analize i do deset puta", kaže dr Siniša Radulović, direktor Službe za naučnoistraživačku i obrazovnu delatnost na Institutu za onkologiju i radiologiju.

PATRIJAHALNI CIRKUS: Terazije bez parade 2010.

Nema leka za patnju

Nepostojanje zakonskih regulativa, kao i nerazumevanje od strane institucija i društva transseksualne osobe stavlja u marginalizovan i nevidljiv položaj. A može se desiti i da u zemlji Srbiji sud odobrava promenu pola i odlučuje o promeni dokumenata onima koji su ga promenili

Mnogi smatraju da skraćenica LGBT obuhvata pripadnike manjine na osnovu seksualne orijentacije, ali treba praviti razliku između seksualne orijentacije i rodnog identiteta. LGB se odnosi na gejeve, lezbejke i biseksualce, seksualnu orijentaciju, a T na trans populaciju, odnosno rodni identitet. Trans osobe mogu biti bilo koje seksualne orijentacije, a mogu se osećati kao muškarci, kao žene ili i kao muškarci i kao žene, a ponekad ni kao jedno ni kao drugo. Najveći broj trans osoba od ranog detinjstva oseća da im telo i rodna uloga dodeljena na osnovu pola ne odgovaraju. Trans populacija obuhvata transrodne osobe, transseksualne, krosdresere i transvestite. Međutim, sve više se gubi granica između ovih kategorija tako da ih je teže odrediti u spektru rodnih identiteta te je najbolje koristiti skraćenicu trans. U društvu su česte predrasude da trans osoba mora da promeni pol. Različiti su stepeni potrebe za modifikacijom svog tela, a neki je nemaju uopšte.

Izloženost transseksualnih osoba nasilju i višestrukoj diskriminaciji u Srbiji od strane većinske heteroseksualne populacije je velika. Najčešći problemi sa kojima se transseksualna populacija susreće su u sferama školstva, rada i zapošljavanja, zdravstvene zaštite i državne administracije. Uprkos delimičnoj depatologizaciji trans identiteta, transseksualizam se i dalje nalazi u klasifikaciji psihijatrijskih poremećaja, s tim što se više ne podvodi pod poremećaj, nego pod sindrom rodne disforije. Jedini uspešan način "lečenja" je promena pola, pri čemu trans osobe nailaze na prepreku u vidu previsokih cena za obavljanje operacije koja im je nužna, od oko 2000 do 7000 evra.

Zakon o zdravstvenom osiguranju propisuje da se u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu iz obaveznog

foto: M. Milenković

zdravstvenog osiguranja osiguranim licima obezbeđuje najmanje 65 odsto cene zdravstvene usluge za promenu pola iz medicinskih razloga. Međutim, ostaje nejasno kako se pravno definišu medicinski razlozi, po kojim kriterijumima i ko će moći da ostvari ovo pravo. Osobe koje žele da se operišu prethodno moraju da dobiju potvrdu od psihijatra o rodnoj disforiji, zatim je obavezno započeti hormonsku terapiju i obaviti sterilizaciju.

"Dešava se da neki lekari uslovljavaju da se izvrši čitav niz operacija kako bi uopšte izdali lekarsku dokumentaciju. Problem je u tome što osoba već pre operacije mora da započne hormonsku terapiju i u tom procesu se fizički izgled bitno menja, tako da slika u ličnom dokumentu više ne odgovara izgledu osobe. Mi se zalažemo da osoba promeni dokumenta u skladu sa onim kako se oseća. Za početak u ovoj državi, ako to i dalje treba da bude dijagnoza, osoba treba da ima mogućnost promene dokumenata onog momenta kada psihijatar postavi dijagnozu transseksualnosti odnosno rodne disforije", kaže Milan Đurić, aktivista organizacije Gayten-LGBT. U Srbiji ne postoje zakonske odredbe koje bi regulisale priznavanje promene pola u javnim ispravama.

STVAR DOBRE VOLJE

"Mi u Srbiji nemamo praksu koja se odnosi na pravo promene imena, dakle lice koje je promenilo pol po našem zakonu nema pravo da promeni ime iz muškog u žensko ili obrnuto. Ono što se u praksi dešava i kako ti ljudi izlaze na kraj sa tim problemom jeste da se na teritoriji Republike biraju oni državni službenici, oni radnici u matičnim službama koji su izgradili već neku osetljivosti na tu vrstu problema i ljudi idu kod onih za koje znaju da mogu da dođu do nekog rešenja. U pravnom sistemu se taj problem rešava na veoma bizaran način: naime, matičari tretiraju prvobitni upis imena i pola kao grešku koju su napravili njihovi prethodnici i onda po službenoj dužnosti isprave grešku bez upućivanja na medicinsku dokumentaciju", objašnjava Saša Gajin.

On dodaje i to da se promenom imena ne rešavaju drugi problemi koje čovek može da ima, recimo u braku ili porodičnim odnosima. On navodi primer: dešavalo se da osoba koja je u braku promenom pola postaje osoba koja je u istopolnom braku, što je po našem pravu zabranjeno; ne postoje nikakva pravila koja bi omogućila da se ta bračna zajednica pravno prevede u registrovanu zajednicu istog pola.

Zbog potpune neregulisanosti ove oblasti službenicima u školama i na fakultetima prepušteno je da sami, na osnovu ličnog senzibiliteta, odluče da li će osobi promeniti ime ili ne, čak i pored uredno podnete dokumentacije. "Jedna trans osoba podnela je pritužbu zato što je jedan fakultet u okviru Beogradskog univerziteta odbacio njen zahtev za izdavanje nove diplome koja bi glasila na novo ime nakon promene pola. Kao posledica nemogućnosti promene dokumenata ove osobe suočene su sa problemom pri zapošljavanju. Pripadnici trans populacije trpe otpor u društvenom sistemu, što ih dovodi u situaciju da jedini vid egzistencije pronalaze u seksualnom radu (prostituciji) koji je rezultat ekonomske i socijalno-psihološke prisile. "Zamislite da ste zaposleni kao učitelj i krenete da menjate pol. Zamislite reakciju dece, roditelja, kolega, te male sredine. Ta osoba je prinuđena da napusti mesto u kome živi. Telo vam se izmeni, a ne možete da promenite dokumenta. Kada ne možete da promenite dokumenta, tada niste u situaciji da pronađete bilo kakav posao. To su teški i jezivi problemi, odatle često i taj izbor seksualnog rada", objašnjava Milan Đurić.

Pored svih pomenutih nedostataka u državnoj sferi i administraciji, pripadnici trans populacije bivaju izloženi kako psihičkom tako i fizičkom nasilju koje se ponekad završava smrću. Suočavaju se sa stalnim pretnjama, pozivima na linč koji dodatno pojačavaju strah u kome žive. Nisu retki slučajevi vršnjačkog zlostavljanja od najranijeg detinjstva u školama, zlostavljanja koje nedovoljno obučeni pedagozi i psiholozi tolerišu. Postoji visok stepen nepoverenja u državne institucije, zbog čega žrtve nasilja često ne prijavljuju ove oblike zlostavljanja. Bitan nedostatak u našem pravnom sistemu predstavlja i nepostojanje zločina iz mržnje, gde bi motiv zasnovan na nasilju po osnovu ličnog svojstva bio otežavajuća okolnost. Uvođenjem zločina iz mržnje bitno bi se smanjio broj nasilnih slučajeva.

Iako je njihov položaj unapređen donošenjem Zakona o zabrani diskriminacije 2009. godine, koji zabranjuje diskriminaciju po osnovi rodnog identiteta, čini se da to ipak nije dovoljno. "U članu 2 Zakona o zabrani diskriminacije eksplicitno se kaže da je zabranjena diskriminacija lica ili grupa lica na osnovu njihovog rodnog identiteta. Sam Zakon u jednom članu govori o pravima onih seksualnih manjina koje se nazivaju homoseksualci kojim se tretira pitanje zabrane diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, ali nema izričite odredbe za transseksualne osobe", kaže Saša Gajin. "Ipak, bitno je da je rodni identitet u zakonu prepoznat kao jedno od ličnih svojstava po kojima je zabranjena diskriminacija."

DRŽAVNI HIR

Organizacija Gayten-LGBT pruža besplatnu pravnu i psihološku pomoć, a »

KIŠOBRAN PROTIV NETRPELJIVOSTI: Parada u Manježu 2010.
foto: M. Milenković

PROBLEM I "DOBRA VOLJA": Milan Đurić i Saša Gajin

osim njima trans osobe bilo koju vrstu diskriminacije mogu da prijave Zaštitniku građana i Poverenici za zaštitu ravnopravnosti. "Iako Poverenica nema mogućnost da kazni određenu instituciju koja je izvršila diskriminaciju, može da uputi preporuku i mišljenje", kaže Marija Zarić. "Takođe, značajno je ovlašćenje da uz saglasnost diskriminisane osobe pokrene postupak za sudsku zaštitu od diskriminacije, kao i da organima javne vlasti i drugim institucijama preporučuje mere za ostvarivanje ravnopravnosti." Osobi ili instituciji koja ne postupi po preporuci izriče se opomena i daje još jedan rok, a poslednja mera je obaveštavanje javnosti u nekom dnevnom listu koji ima nacionalnu pokrivenost.

Ono što je najvažnije i što predstavlja najveći problem jeste svakodnevna patnja sa kojom se ove osobe suočavaju, a kao posledica prevelike marginalizacije, nasilja i višestruke diskriminacije u društvu. "Za mene je to centralno pitanje. Jedan dan ljudske patnje je predug, ogroman, traje beskrajno, a kamoli kada nešto traje kontinuirano godinama i godinama. To je nepovratno. Nepovratni gubitak. To je nešto što razara osobu", ističe Milan Đurić.

Do najvećeg apsurda i kršenja ljudskih prava došlo bi usvajanjem odredbe iz radne verzije Zakona o izmenama i dopunama zakona o vanparničnom postupku koja se odnosi na trans građane i građanke. Radna verzija predviđa da sud izdaje dozvolu osobi koja ulazi u proces promene pola i odlučuje o promeni dokumenata lica koja su promenila pol – što unazađuje i degradira položaj trans osoba. "Taj zakon, i inače potpuno anahron, sud postavlja kao administrativnu prepreku ka zaključenju jedne stvari koja osobi ipak poboljšava kvalitet života, što je potpuna glupost, jer ako se prođe postupak sa timom koji je stručan za to, stavljanje osobe pred neki državni organ koji će to aminovati je bespotrebno. Sudija ima pravo da, bez obzira na svu dokumentaciju koju donesete, kaže: ne", objašnjava pravnik Petar Žmak.

"Radna verzija ovog zakona uvodi zabranu promene pola ukoliko sud ne odluči protivno", dodaje Milan Đurić. "Ta radna verzija je urađena bez konsultacije ijedne organizacije, trans osoba i stručnjaka i stručnjakinja koji se bave pravima ovih osoba. Mnoge trans osobe su preplašene: vi sad možete da započnete sa procesom promene pola samo ako dobijete sudsku dozvolu. Svako ima pravo na slobodan razvoj ličnosti. To je apsurd, šta sudija zna o problemima i pitanjima transrodnosti da bi on mogao da donese odluku o promeni pola. Mi smo bili na javnoj raspravi i to je bio čitav proces sa Ministarstvom pravde da se uopšte tamo pojavimo. Taj predlog zakona je i sa aspekta prinudne hospitalizacije i sa aspekta promene pola apsurd."

Činjenice govore da prilagođavanja pola nije nikakav hir, jer niko ne bi prolazio te muke bez preke potrebe. Te osobe prosto snažno osećaju da telo u kome su rođeni ne odgovara njihovom osećaju sebe i u toj situaciji suočeni su sa neizrecivom patnjom. U našem izrazito patrijarhalnom društvu dovoljno je da dečak bude nežniji i drugačiji pa će trpeti najrazličitije vidove vršnjačkog zlostavljanja. Samo zbog razlika na osnovu ličnih svojstava ove osobe su često izložene pretnjama smrću. Nije neophodno preživeti nešto tako teško da bi moglo da se shvati kako se te druge osobe osećaju.

Pravni, institucionalni i društveni položaj bio bi znatno bolji usvajanjem modela zakona o priznavanju pravnih posledica promene pola i utvrđivanja transseksualizma koji je nastao u saradnji partnerskih organizacija Centra za unapređivanje pravnih studija, Gayten-LGBT i Aire-centra. Ovim modelom obuhvaćeno je regulisanje pitanja položaja trans populacije u medicinskoj i pravnoj sferi. Zakon sadrži odredbe koje se odnose na zabranu diskriminacije, priznavanje pravnih posledica promene pola i transseksualizma, lični identitet kao i pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života. Oktobra prošle godine održan je okrugli sto na kome je bio predstavljen model ovog zakona uz prisustvo velikog broja domaćih i međunarodnih institucija kao i nevladinih organizacija. Iako pravna norma ne može da reši sve probleme ovih ljudi ona je nužan uslov i polazna osnova za poboljšanje njihovog položaja kako u društvu tako i institucijama. ¶

IVONA POVRŽAN, TANJA MLADENOVIĆ, DRAGANA SRETENOVIĆ

(Tekst je napisan u okviru projekta *Profesionalno i odgovorno izveštavanje* Beogradskog centra za ljudska prava)

THE SPARKLING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets.
Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments.
The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica.
Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

MILOŠ VASIĆ

Pizdun

Ovo je lepa i veoma precizna dalmatinska reč i nemojte sada da mi se zgražate. Reč je o izvesnoj vrsti muškarca; mi imamo sličnu reč, ali nije "dženderski" određena, nego je više nekako univerzalna. Reč je, nagađate, o ne baš laskavom opisu nečijeg karaktera. Takvi muškarci, naravno, postoje; ima ih čak mnogo više nego što bi valjalo, ali – šta se može... Štogod "muške i ženske babe-dženderuše" (kako ih lepo zove moj drug Muharem Bazdulj) o tome mislile, ženske varijacije pizduna opisuju se na druge načine, podjednako politički i "dženderski" nekorektno, je li, da sad ne ulazimo i u to. Recimo samo da je termin Robija K. iz "Ferala" – "pederica Sandra" – podjednako uspela reč.

Pavle onomad na putu za Damask, pa je sada preporođen (*born again*, kažu Amerikanci posprdno); i tako nekoliko puta – od stranke do stranke – a sve gledajući vas u oči.

Čovek – ovoga puta žena; dakle ne "pizdun", nego "pederica" – koja će hladno na televiziji objašnjavati da čuvenog kuvara Stevu Karapandžu nisu iz Hrvatske najurili kao Srbina, već da je otišao zbog "vremena nesklonog pojedincu".

Naravno da čovek u takvim razgovorima s pizdunima pada u normalno iskušenje da pizdunu zavali vruću šamarčinu, ako ne i nešto jače, jer tu razgovora više nema; Bog mi je svedok da sam tom iskušenju odoleo mnogo puta, blag i krotak kakav sam, sve sledeći Hristovu nauku. Sve i ako bi-

**Osvrnete li se oko sebe,
videćete više pizduna nego što ste mislili da ih ima**

Ko je pizdun? Čovek koji će vas zajebati i onda bezazleno pogledati u oči i kazati da je on, eto, takav, pizda od čoveka, da nije mogao da odoli i da šta ste od njega očekivali?

Čovek koji će od vas na suštu finoću pozajmiti više stotina evra i nestati bez traga.

Čovek koji će vas – kad otkrijete da vas je cinkao Udbi – nevino pogledati u oči i kazati da je život takav, da nije imao izbora, da – uostalom – nije nastala neka šteta i šta sad sitničarite. Onda će tražiti da mu platite piće, a on će vam zauzvrat ispričati život.

Čovek koji će se u zajedničkoj mladosti okrutno i s visine podsmevati vašim mladalačkim levičarsko-anarhističkim ispadima, da bi pod starost, kad se obogati pljačkanjem udovica i siročadi, počeo sa istim tim ispadima, u Armanijevom odelu i sa kubanskom cigarom u njušci.

Čovek koji će vam hladno objasniti da je zalaganje za "očuvanje Jugoslavije" samo jevtini izgovor i da ste vi – prema tome – obična budala ako ste poverovali propagandi, dok vam uzimaju pare iz džepa.

Čovek koji će objaviti knjigu bez teksta, uzeti za nju pare i kasnije vas uveravati da je to "konceptualna umetnost".

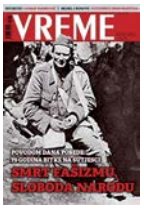
Čovek koji će svoju pretencioznu i slaboumnu javnu delatnost zaštititi unapred izjavom da je slaboumna i idiotska, uzimati pare pod tim izvinjenjem i kasnije vam objašnjavati da vi ne razumete "kemp" i "art", a i bili ste upozoreni i šta sad hoćete; sve to gledajući vas drsko u oči, jer ste očigledno budala.

Čovek koji vam u lice govori da se promenio, kao sv. ste mu zalepili tu vruću šamarčinu, nemojte misliti da bi vam uzvratio i da bi došlo do tuče; ne – zato što je pizdun.

Jedan od boljih primeraka pizduna u književnosti – a ima ih mnogo – ipak je onaj dr Denika iz Helerove *Kvake 22*. Kao vojni lekar bombarderske eskadrile on sistematski odbija da avijatičare-saborce oslobodi borbenih letova iako su em traumatizovani, em im stalno podižu broj letova pred otpuštanje kući, iako su prebacili normu više puta. Dobri doktor sasluša avijatičara, a onda mu kaže, otprilike: šta ti misliš, da je tebi teško? A kako je tek meni? I tako dalje: taman ga je krenula privatna praksa, a onda ga mobilisalo; radi mu taksimetar, toliko je svakoga dana na gubitku jer mu ne radi privatna praksa; a oni zakeraju da im je teško samo zato što rizikuju glavu svakoga dana i ginu kao muve! Ako vas zanima kako je doktor završio, uzmite i pročitajte *Kvaku 22*: to je štivo inače veoma poučno na razne načine. Osim tog doktora, tamo ima gomila pizduna.

Osvrnete li se oko sebe, videćete više pizduna nego što ste mislili da ih ima. Jedan će vam reći da sila Boga ne moli; drugi da pokornu glavu sablja ne seče; treći da je "vreme nesklono pojedincu" koji se buni zbog diskriminacije, šovinizma, korupcije i bestidne vlasti; itd. Zajednička crta im je svima ta što će vas tom prilikom bezazleno gledati u oči kao da izlažu sopstvenu ranjivost i kao da očekuju od vas ljudsko razumevanje. Ako se kojim slučajem upustite u polemiku ili objašnjavanje – što ne preporučujem, jer nema svrhe – gledaće vas kao da ste budala dostojna njihovog sažaljenja koje dobiti nećete, jer ste budala. ¶

NIJE NEGO

Suočavanje s prošlošću VREME 1166

Na Schillerovu knjigu odgovorila su sedmorica hrvatskih povjesničara i publicista u posebnoj brošuri koju Veljak ne spominje. Može je dobiti (napisana je na njemačkom) ako mi se javi elektronskom poštom. U njoj smo temeljito obesnažili Schillerove tvrdnje s brojnim podacima i uvjerljivim argumentima. Schillerova knjiga je običan pamflet srpskog nacionalizma, a tjedniku "Vreme" nije na čast što je objavio ovu Veljkovu nekritičku recenziju. Schiller je prenio tvrdnje najgorih srpskih šovinista.

Gojko Borić, izdavač i autor "Antischillera"

OPASNE SLIČNOSTI

Priča o Aci Ladačkom VREME 1167

Nije nikakvo čudo što su naši i neki evropski novinski komentari postupaka i izjava srpskih političara uglavnom anegdotskog karaktera i bez dublje političko-istorijske analize njihovog rada. Današnja srpska politička garnitura, naime, opasno podseća na likove iz stripa "Alan Ford":

Palma – Grunf bez brkova, praktičar kom gotovo sve zamisli uspevaju,

Dačić – Super Hik, neumorno nadahnut,

Nikolić – Šef, voli da bude šef,

Krkobabić – Broj Jedan, suviše star da bilo šta uradi,

Vučić – Bob Rok, konstantno frustriran i gnevan,

Čeda – Alan Ford, mudro zbori, ali ga niko ne sluša,

Ljajić – Sir Oliver, obrazovan i inteligentan.

Evropska elita je početkom tridesetih isto tako tretirala i komentarisala komične pojave Gebelsa, Musolinija, Hitlera, Himlera, Geringa... koji su bili: podnarednici, naduvani kepeci, primitivni lažovi i sl.

Ali, kada je vrag odneo šalu, bilo je prekasno.

Aleksandar Belić

JOŠ PRISLUŠKIVANJA

Digitalna špijunaža kao privatna investicija, VREME 1167

Umesto skupog *FinSpy* softvera na raspolaganju je i sličan, poznatiji i besplatan program *TeamViewer* – za pristup na daljinu i podršku putem interneta. U reklami za taj program piše i da se on povezuje na svaki PC ili server širom sveta za nekoliko sekundi. Može kontrolisati na daljinu PC vašeg partnera kao da sedite ispred njega (videti takođe: *http://en.wikipedia.org/wiki/TeamViewer*). Bilo bi korisno da se u nastavku ovog teksta sugeriše nadležnim organima državne uprave da se prilikom prvih izmena i dopuna Zakona o elektronskim komunikacijama u članu 126. stav 1. nađe odredba kojom bi eksplicitno bilo zabranjeno neovlašćeno presretanje sadržaja elektronskih komunikacija koje nisu namenjene za opštu upotrebu javnosti.

Dejan R. Popović, dipl. inž.

NEPRIJATELJI

Partizani nisu bili antifašisti VREME 1167

Gospodin Ivica Đurović je "izmislio" novu teoriju – "uplašivši" se termina revolucija – borbe za vlast: četiri godine se tući sa okupatorima, fašistima i nacistima, kvislinzima i kolaboracionistima i to sa jedinicama u kojima je bilo najmanje članova KPJ i SKOJ-a (bilo je mnogo vernika, moja mater je, recimo, bila radikalna i praktična katolkinja, a otac iz popovske kuće i "verskih službenika", anarhista i, čak, danas bismo rekli "prigovarača savesti"), a pri tome nijednom javno ne izložiti neki drugačiji cilj različit od oslobođenja zemlje – naknadne interpretacije ne računam (da podsetim, i o toj narodnoj revoluciji se počelo javno govoriti tek od 1950. godine)!? Uz to, najveći neprijatelj partizanima (i) nisu mogli biti četnici, jer ih je bilo samo u srpskim krajevima (sem Vojvodine), ne i po čitavoj Jugoslaviji. Problem "iskrcavanja saveznika na jadransku obalu" Ivica Đurović ne razume, kao ni to zbog čega je Srbija bila tako važna NOB-u i NOP-u, kakvi su bili stvarni odnosi Tita i Staljina, SSSR i Jugoslavije... O spaljivanju svih sela pod četničkim uticajem u Katunskoj nahiji Đurović naprosto laže! Tito jeste najveći krivac za ovakav ishod bitke na Sutjesci, ali ne zbog sporazuma sa Vermahtom (koji nije nikad potpisan, pogotovo ne u martu 1943), a sve to piše u tekstu Filipa Švarma.

Dragomir Olujić Oluja

ISPRAVKA

U prošlom broju "Vremena", u rubrici "Međuvreme", objavljeno je da je na spisku Nacionalne službe za zapošljavanje 30.387 nezaposlenih građana. Greškom je izostavljeno da je reč o broju nezaposlenih u Novom Sadu. Izvinjavamo se Nacionalnoj službi za zapošljavanje i čitaocima.

IZVINJENJE

Penicilin i atomska bomba VREME 1167

Grubom i glupom tehničko-uredničkom greškom, u štampanom izdanju prošlog broja "Vremena" izostavljen je završni deo teksta Žikice Simića o Tomu Vejtsu "Penicilin i atomska bomba". Tekst je u integralnom obliku objavljen i dostupan na veb-stranici "Vremena" (*www.vreme.com*). Izvinjavamo se Žikici Simiću i čitaocima.

Nebojša Grujičić, urednik kulture

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME DVD). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Tezga

Konačno u penziji, moj dobar prijatelj dolazi u Beograd privatno, a posle ko zna koliko vremena zajedno sa svojom suprugom. Idemo na večeru negde van kuće, čim kod nas popijemo piće dobrodošlice. Još dok nije svukao jaknu, prijatelj iz svoje velike torbe vadi jednu požutelu sveščicu, zapravo nekoliko presavijenih i zaheftanih listova papira otkucanih mašinom, s mnogo ispravljenih ("iksiranih" – seća li se iko još šta znači taj izraz?) slovnih grešaka, u kojoj prepoznajem jednu svoju mladićku šalu kad sam neke bezobrazne stihove na srpskom transkribovao francuskim pravopisom, u stilu *Séla Mara kraï bounara*... koju sam mu poklonio nekim davnim povodom. Dirnulo me je što moj prijatelj brižljivo čuva tu sveščicu i još neka pisma kao uspomenu na vreme kog se sve više sećamo kao lepšeg, dirnula me i činjenica da su papiri koje smo nekad ispisivali već požuteli.

Na sestrin nagovor prijavim se januara 1974. na konkurs za prevodioca-spikera u francuskoj redakciji Programa za inostranstvo Radio-Beograda, koliko da umirim savest. Kad, gle! – posle mesec dana dobijem poziv da dođem na test. Dođem, obavim test, u komisiji jedan mlad čovek i jedna mlada žena, posle testa malo popričamo na francuskom (koliko da provere moju *komunikativnu kompetenciju*) i odem kući, uveren da je to sve samo formalnost, već će *nečije dete* dobiti taj posao. Ali posle nekoliko dana pozove me sekretarica redakcije da u ponedeljak dođem – na posao. U redakciji vidim tog istog mladog muškarca – mog prijatelja s početka ovog teksta; ostali članovi redakcije su žene, sve zanimljive ličnosti. Počinjemo da se družimo, prvo na poslu, zatim i van posla. Kad sam se ubrzo oženio, viđamo se porodično.

Tada saznajem šta je to *tezga*: moj prijatelj mi nudi, ako želim, da umesto njega prevedem par stotina stranica komentara nekog zakona za jednog profesora Pravnog fakulteta. Rok razuman, honorar ohrabrujući. Prihvatam. Prevodim, posle smene, u redakciji, jer kod kuće još nemam svoju mašinu. Moj prijatelj mi periodično donese gomilicu para kao avans honorara, profa je velikodušan i pun razumevanja za mlade, kaže moj prijatelj. Najzad od koleginice iz engleske redakcije dobijam jednu prastaru ali odličnu mašinu (*Royal* 1924), a kad sam je odneo majstoru u Cetinjskoj da mi ugradi francuska slova, ovaj samo što se nije zaplakao – stari precizni mehaničar je na takvoj mašini učio zanat. Sad radim i kod kuće, mučim se prilično sa starinskom pravnom terminologijom, pravim sve duže pauze. Jednog popodneva moj prijatelj mi donosi ostatak honorara, kao ohrabrenje da najzad okončam tu tezgu.

Položio sam tezgaroški pripravnički staž i uključio se sa ostalim članovima redakcije u prevodilačko tezgarenje koje nam je obezbeđivalo pristojan, komotan život, čak povremeno i poneku malu ludost, nedostupnu onima koji su živeli samo od svoje plate. *Majka tezga,* umeli smo često da kažemo.

Moj prijatelj i njegova porodica otišli su početkom devedesetih u inostranstvo, tamo dobili dobar posao, ovde dolaze povremeno službeno i na letovanje. Ubrzo posle rata ponovo letujemo u istoj velikoj kući s bogatom istorijom u malom čakavskom selu u Hrvatskom primorju. Večerali smo za velikim stolom ispod istog onog duda kao pre rata, tuce nas: vlasnica kuće, jedna zanimljiva Holanđanka s romanesknom životnom pričom, moj prijatelj i njegova supruga, moja supruga i ja, jedan francuski par, jedan par Zagrepčana i još nekolicina prijatelja i poznanika. Ćaska se na bar tri jezika (s današnjeg stanovišta: četiri), pije se hladna malvazija.

Gosti se raziđoše, supruge i gazdarica odoše na spavanje, a moj prijatelj i ja ostajemo da dokrajčimo malvaziju. Prisećamo se svojih početaka, radija, koleginica i kolega iz redakcije. Meni pada na um moja prva tezga, kažem prijatelju kako mi do danas nije jasno kako je taj dobri profesor s Pravnog imao poverenja da mi avansno plaća honorar pre nego što sam završio prevod. Moj prijatelj ćuti, brk mu titra, nešto krije. Doliva malvaziju obojici.

Profesor je umro posle prvog avansa, kaže, nije ni stigao da pročita tvoj prevod, naprasno, od srca. Pokušavam da, bez obzira na usporavajuće dejstvo malvazije, shvatim: ali tebi je unapred ostavio iznos honorara, kažem, a mislim: "nadam se". Brk mu opet igra: ma jok, bre, da li si ikad dobio pare unapred za tezgu? Nisi, naravno. Čekaj malo, pa ko je to platio? Prijatelj diže čašu da se kucnemo. Shvatam: on je platio moju tezgu. Ali zašto? Moj prijatelj smišlja formulaciju koja neće biti patetična: zar je trebalo da tvoja prva tezga bude uzaludna? Morao si da osetiš prvu radost naplaćene tezge, to je bila jedinstvena prilika, posle to postaje rutina. Ne znam šta da kažem osim da to moramo da regulišemo. Pa evo, sad regulišemo, kaže mi moj prijatelj, osmehuje se i doliva malvaziju. To je, bre, bilo pre trideset godina, mnogo veće i važnije stvari zastarevaju posle toliko vremena. A *ovo* nikad ne zastareva. Hoću to *ovo* da formulišem a da ne budem patetičan. Lakše je na nematernjem jeziku: *l'amitié,* kažem ja. *Friendship,* kaže on. Prijateljstvo, mislimo obojica. ¶

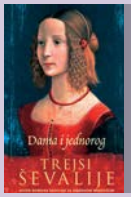
VLADIMIR PAVLOVIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi” i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje do 6. juna 2013.

DAMA I JEDNOROG
Trejsi Ševalije
Priča o tajnama srednjovekovnih tapiserija

VEČNA ČAROLIJA POČETKA
Alojz Princ
Biografija Hermana Hesea

ŠEKSPIR
Bil Brajson
Ko je zaista bio Šekspir

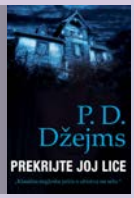

LJUBAV JE UŠETALA
Marisa de los Santos
Bajka za odrasle o ljubavi i filmovima

NOVAC
Martin Ejmis
Roman o samoubilačkoj pohlepi

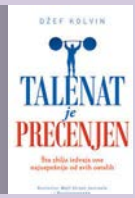
PREKRIJTE JOJ LICE
P. D. Džejms
Roman najvećeg živog pisca klasičnih krimića

PODUHVAT INDIJA
Erik Orsena
Roman o Kolumbu i njegovim putovanjima

TALENAT JE PRECENJEN
Džef Kolvin
Šta zaista izdvaja one najuspešnije od svih ostalih

MAJČINA RUKA
Igor Marojević
Roman o sudbini folksdojčera u Jugoslaviji

SURFING SERBIA
Ana Vučković
Roman o nepoznatoj i magičnoj Srbiji

ČIK
Volfgang Herndorf
Lep i tužan pustolovni roman o zagonetnim predelima Nemačke

GIBRALTARSKI LJUBAVNICI
Dominik Bodis
Špijunsko-ljubavna priča o arapskom osvajanju Španije

PREOKRET
Čip i Den Hit
Šta raditi kad ništa ne ide od ruke

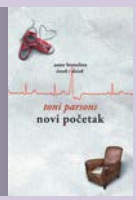
PRONAĐENA ATLANTIDA
Klajv Kasler
Klasik majstora avanturističkog žanra

(R)EVOLUCIJA 2012
Diter Brers
Zašto se svet nalazi na evolutivnoj prekretnici

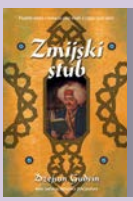

NOVI POČETAK
Toni Parsons
Tipična parsonsovska gorkoslatka ljubavna priča

OSTRVO NA DVA MORA
priredila: Ljubica Arsić
Antologija priča o moru

ZMIJSKI STUB
Džejson Gudvin
U Istanbulu 1838. otomanski detektiv Jašim Togalu istražuje zločin

HVALA ZA USPOMENE
Sesilija Ahern
Od autorke bestselera P.S. Volim te

KATALINA
Markus Orts
Pustolovna priča iz vremena kolonizacije Latinske Amerike

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. “Kod Vuka” (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “SKC” (Kralja Milana 48, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Terazije” (Terazije 38, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Zemun” (Glavna br. 20, Beograd), .
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna” (Makedonska 12, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Kragujevac” (Kralja Petra I 12, Kragujevac),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Niš” (Voždova 4, Niš),
Delfi knjižare d.o.o. “Super Vero” (Milutina Milankovića 86a, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Kalča” (TC Kalča, lamella E, local 11, Niš),
Delfi knjižare d.o.o. “Kod sata” (Kneza Miloša 33, Valjevo),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Čačak” (Gradsko šetalište bb, Čačak),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna Novi Sad” (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad),
Delfi knjižare d.o.o. “Laguna” (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. “Pančevo” (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. “Rodić” (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. “Zira” (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. “KNEZ” (Knez Mihajlova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. “Bulevar“ (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Immo” (Gandijeva 21, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. “Subotica” (Korzo 8, Subotica),
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. “Miljakovac” (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. “Banovo Brdo” (Požeška 118a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. “Banovo Brdo” (Požeška 118a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. ”27 Mart” (Stanoja Glavaša 1, Beograd).

www.bancaintesa.rs 0800 111 888
BESPLATAN POZIV

Intermezzo Keš

RATA MOŽE DA SAČEKA

Znamo da postoje meseci u kojima imate veće troškove i da Vam je tada potreban predah od finansijskih obaveza. Zato smo kreirali Intermezzo Keš, nov model gotovinskog kredita uz koji:

- Možete da **pauzirate sa otplatom rate** kada Vam je to potrebno
- Imate besplatno **osiguranje u slučaju gubitka posla**

Saznajte više o Intermezzo Keš kreditu i otkrijte jedinstvene uslove.

BANCA INTESA

Mislimo unapred sa Vama.

Članica INTESA SANPAOLO

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec